

Türk Basını

Kuvayi Milliye'den Günümüze

ORHAN KOLOĞLU



Akademik Kitap Kulübü



KÜLTÜR BAKANLIĞI



KÜLTÜR BAKANLIĞI YAYINLARI / 1563

Yayımlar Dairesi Başkanlığı

Demokrasi Klasikleri Dizisi / 2

Türk Basını

Kuvayı Milliye'den Günümüze
(70. Yılında Cumhuriyet Basını)

Dr. ORHAN KOLOĞLU

© KÜLTÜR BAKANLIĞI - 1993 / ANKARA
ISBN 975-17-1356-0

Yayına Hazırlayan
Profil Yayıncılık A.Ş.
Tel: 0 212 264 66 90 - 269 42 80
Fax: 0 212 264 39 60

Baskı
Boyut Matbaacılık A.Ş.
Tel: 0 212 629 05 72

Grafik Tasarım
Mesut Kayalar

Reprodüksiyon
Aramis Kalay

Editör
Fusun Özbilgen

Birinci Baskı
3.000 Adet

Basın Müzesi ve Hakkı Tanık Us Müzesi'ne katkıları
nedeniyle teşekkür ediyoruz.

İçindekiler

Bölüm I - Kuvayı Milliye Dönemi (1918 - 1922)..... 9 - 49

- A) Milli Mücadele Karşıtları ve Yanlılarının Tartışmaları..... 12
- B) Anadolu'da Ön Hazırlık 21
- C) İrade-i Milliye ve Hakimiyeti Milliye 26
- D) Anadolu Ajansı - Matbuat Müdürlüğü..... 30
- Belgeler..... 41

Bölüm II - Devrimler Dönemi (1923 - 1945)..... 51 - 96

- A) İmparatorluktan Cumhuriyete Geçişin Yarattığı Sorunlar 53
- B) Tek Parti Düzeninin Yerleşmesi 59
- C) Harf Devrimi ve Serbest Fırka Deneyimi 63
- D) Mesleki ve Yapısal Özellikler 71
- E) Atatürk'ün Son Yılları 77
- F) İkinci Dünya Savaşı : Bunalım ve Açılış..... 79
- Belgeler..... 87

Bölüm III - Demokrasi Dönemi (1946 - 1993)..... 97 - 145

- A) Özgürlükçü Basın Rejimi Arayışı 99
- B) Kendi Kendini Kontrol 106
- C) Televizyon Çağında Basın..... 113
- D) Dünyaya Açılış ve En Son Teknolojiler 120
- E) Ticari İşletmenin Etkisi 125
- F) Yerel Basın..... 131
- Örnekler 137

Bölüm IV - 21. Yüzyılın Basını..... 147- 158

Sunuş

İletişim, çağımıza damgasını vuran en önemli olgulardan biri kuşkusuz... Bu nedenle çağımızı betimlemekte kullanılan deyimlerden biri de “İletişim Çağı”dır.

İletişim teknolojisinde son yıllarda ortaya çıkan çok hızlı gelişmeler sonucunda artık sınırlar silinmeye başladı. Bu olgu, özellikle yazılı ve görsel-işitsel medyanın ya da başka bir deyişle kitle iletişim araçlarının etkinlik ve önemini doruklara taşıdı.

İşte bu noktada Basın Özgürlüğü yeniden sorgulanmaya başlandı. Çünkü, basın özgürlüğü sadece basın mensuplarının özgürlüklerini değil, tüm toplumun haber alma hak ve özgürlüğünü kapsamaktadır. Bu anlamıyla da, temel bir hak ve özgürlük niteliği taşımaktadır. Ancak bu hak ve özgürlüğün kullanımının, kullanıcılara, yani yazılı ve görsel-işitsel medya mensuplarına yüklediği sorumlulukları da objektif bir yaklaşımla irdelemenin kaçınılmaz olduğunu düşünüyorum.

Türk basının son 75 yılını inceleyen bu kitabımızda, değerli araştırmacı gazeteci Orhan Koloğlu, basının gelişimini hem teknik hem de düşünsel alanda ele almış ve Ulusal Kurtuluş Mücadelesi’nden bugüne uzanan yıllardaki aşamaları örnekleriyle anlatmıştır. Kitapta, 1918’lerde başlayan Ulusal Mücadele Dönemi, basının bu mücadelenin yanındaki ve karşısındaki örnekleri, Atatürk’ün kurduğu iletişim sistemi, özgün ve zaman zaman ilk kez yayınlanan belgelerle anlatılıyor.

Ulusal mücadelenin zaferle sonuçlanmasından sonra gelen 1922 - 1946 döneminde ise Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş yılları ve ilk devrimlerin basındaki yankıları inceleniyor. Bu arada, basının harf devrimini tanıtımında ve uygulamada yaşadığı zorluklara karşın kazandığı başarı vurgulanıyor.

1946’larda açılan çok partili dönemde ise, basının gelişimi ulusal ve yerel basın açısından ayrıntılı olarak inceleniyor. Türk basınının bu çok seslilik döneminde geçirdiği özgürlük mücadelesinin dayandığı sözler ise devletimizin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk’e ait:

“Basın özgürlüğünden doğan sakıncaları giderecek çare, yine basın özgürlüğüdür.”

Ülkemizde basın ve iletişim özgürlüğü doğrultusundaki gelişmeler, çağdaş dünya ölçeğinde dilediğimiz düzeye ulaşmamış olsa bile, bu yolda önemli aşamalar gerçekleştirildiğini de kabul etmek gerekir.

Türkiye'nin de içerisinde bulunduğu Balkanlar, Karadeniz ve Kafkaslar ile Orta Doğu'yu da içerisine alan coğrafyada ülkemiz, bir istikrar ve özgürlük adası konumundadır. 1908'de ilk girişimleri başlayan açık topluma yönelik çabaları, 1940'lı yılların ortalarından itibaren kazandığı ivmeyle bugünlere değin ulaşmıştır. Bu amaca ulaşmış toplumların birkaç yüzyılda eriştikleri noktaya, yüzyıldan kısa bir sürede yaklaşmış olmamız küçümsenmemelidir. Ancak, bu konudaki eksikliklerimizi de uygarca tartışmaktan kaçınmamak gerektiğine inanıyorum.

Bu arada tek partinin, kendi özgür iradesiyle çok sesliliği ve çok partili demokratik parlamenter sistemi benimseyerek yaşama geçirmesi, bizi ondan önce de bu yolun mustacusu olan hareketleri daha bir özenle araştırmaya yöneltmelidir. Bu anlayışla yaklaşıldığında, dinamik kamuoyuna geçişin izlerinin Tanzimat öncesine değin uzandığı görülebilmektedir.

Demokratik ve özgürlükçü bir toplumsal yapıya sahip olan ülkelerde, her türlü düşüncenin ifade edilmesi ve tartışılması yeni ve daha sağlıklı düşüncelerin üretilmesine zemin hazırlar.

Kültür Bakanlığı bugün ülkemizde, geride bıraktığımız dönemlerde dışlanan bu özgürlükçü ve üretken anlayışı egemen kılarak, her türlü düşüncenin özgürce ifade edilebileceği bir ortamın yaratılması için çaba göstermektedir. Son iki yılda önemli mesafeler aldığımız bir gerçek. Ama, önümüzdeki aşılması gereken sorunların varlığını yadsımamak gerekir.

İletişimsizlik nasıl anlaşmazlıkları ve savaşları getirirse, sağlıklı ve özgür bir iletişim de uzlaşmaları, barışı getirecektir.

D. Fikri SAĞLAR
Kültür Bakanı

Bölüm I

KUVAYI MİLLİYE DÖNEMİ
(1919 - 1922)





 smanlı Devleti Dünya Savaşı'na Harbiye Nazırı ve İttihat ve Terakki'nin kuvvetli adamı Enver Paşa'nın bir oldu-bittisiyle girdi. Hükümet ve Fırkanın bir çok ileri geleni buna karşıydılar, ancak Osmanlı Bayrağı taşıyan Alman savaş gemileri Rus donanmasına ve lojmanlarına saldırdıktan sonra geri dönülmesi olanaksızdı.

Dört savaş yılını basın, büyük sıkıntılar içine girmiş olan topluma **Zafer-i Nihai** mesajlarıyla umut vermeğe çalışarak geçirdi. 1917 sonunda Çarlık'ın devrilmesi ve Brest-Litovsk barışından sonraysa, Amerika Başkanı Vilson'un **Sulh Prensipleri** yeni bir umut yarattı. Kesin kazananı ve yeniyi çıkmayacak sanılan çatışmanın orta yolda bir uyuşmayla çözümlenmesi, İttihatçıları da tepelerine kadar batıkları sorumluluktan kurtarabilecekti. Ancak işler istendiği gibi gelişmedi, 1918 Sonbaharında İngilizlerin Suriye'de, Arap ayaklanmacılarıyla birlikte başlattıkları saldırı Osmanlı savunma hattını birden çokertti. Bu arada zaten Bulgaristan ateşkes istemiş ve İstanbul'un artık Almanya ve Avusturya'dan yardım almak olanağı kalmamıştı. 1918 Ekim'inde Talat Paşa başkanlığındaki İttihatçı hükümeti düştü ve yerine gelen İzzet Paşa kabinesi Mondros'ta ateşkes görüşmelerine girişti.

Şartsız tam teslim niteliği taşıyan ateşkesin peşinden galiplerin askerleri, önce İstanbul'a geldiler ve yavaş yavaş ülkenin her merkezine yerleşmeye başladılar. **Mütareke** bazan da **İşgal Seneleri** adı verilen 1922 Ekim'ine kadarki dört yıllık sürede ilk kez ülke basını yabancıların kontrolü (sansürü) altına girdi. Bunun sonucu olarak eskiden ayrılıkçı eğilimlerini saklamağa özen gösteren azınlık gazeteleri, açık açık düşmanlıklarını ortaya koymaya başladılar. Artık bahis konusu olan Osmanlı Devleti değil, Türklerin kaderiydi. Asya'nın neresine sürülecekleri tartışılıyordu. İstanbul'un Türklere bırakılıp bırakılmayacağı bile gündemdeydi.

1918 Ekim'inden itibaren Türk düşünürlerinin hepsi Osmanlı'nın sonunun geldiğinin bilinci içindeydiler. Çözümün galiplerin elinde bulunduğunu bildikleri, onlar da Osmanlı barışını en sona bıraktıkları için, Vilson Prensiplerine ve Amerikan mandasına umut bağlamaktan fazlası ellerinden gelmiyordu. Bir kısmı da İngiliz desteğini aramaktaydı. Bu arada yasakları kalkmış olan eski Ahrar'cı ya da Hürriyet Fırkalılar **Altıyüz Yıllık İmparatorluğu Yıktıktan Sonra Dışarı Kaçan** İttihatçı Paşaları yerme yarışına giriştiler. Bir yandan da işgalcilerin başlattığı **Savaş Suçlusu İttihatçı Avına** katıldılar. İttihat ve Terakki'nin sözcülüğünü yapmış gazete ve yazarlar ise öncelikli

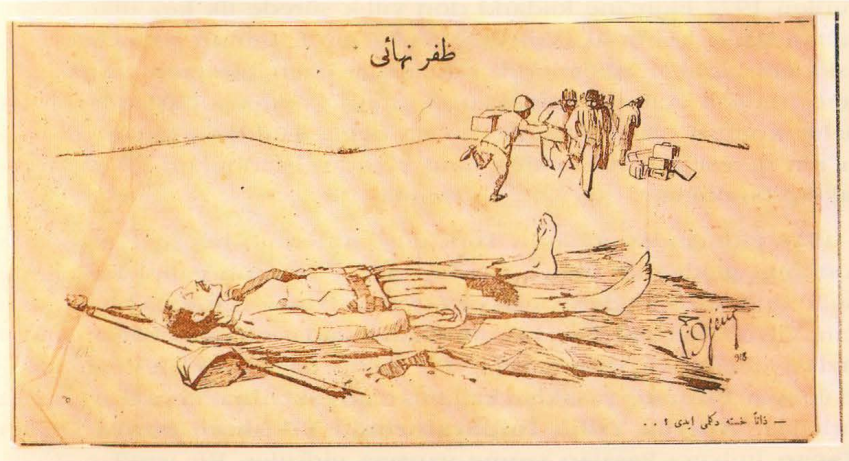
duruma gelmiş olan Türk'ün haklarının savunulması yöntemiyle, geçmişin hesaplaşmasından uzak durmayı denediler.

1918'in sonlarındaki ortam, her geçen yıl yeni bir nitelik kazandı. **1919'un umutsuzluğunu 1920'nin korkuları, 1921'in başarı dikleştiren başarıları ve 1922'nin inanılmaz zaferi izledi.** Bu yıllarda bir tarafta İstanbul ve Anadolu'nun muhalif basını, öbür tarafta ise Kuvayı Milliyeci gazeteler vardı. Bunların dışında bir de Mustafa Kemal Paşa'nın bizzat yön verdiği ve geleceğin Türkiye'si'ni biçimlendiren bir Ankara basını mevcuttu. Bunların tartışmaları, 1923'den itibaren Cumhuriyet basını ve basın rejiminin biçimlenmesini etkilediğinden, tarafların işledikleri konular ve temel sloganları özetle aktarmayı gerekli bulduk.

A) Milli Mücadele Karşıtları ve Yanlılarının Tartışmaları

16 Mart 1920'de İstanbul Meclisi'nin basılıp Milli Mücadele'yi destekleyenlerin Malta'ya sürülmesine kadar geçen sürede Kuvayı Milliye karşıtı gazetelerin mesajları kademe kademe şiddetlenmiştir. Aşağıdaki örnekler, **Alemdar, Peyam, Peyamı-Sabah, Ferda** (Adana) gibi gazetelerden alınmıştır. Bazıları **Refik Halid** (Karay), **Refi Cevad** (Ulunay), **Mümtaz** (Göztepe) gibi yazarların imzasını taşımaktadır:

- Milli Harekete karşı değiliz, batta taraftarız, sadece ferdi zorbalığı çekemiyoruz... Mustafa Kemal'i deliler arasında saymak istemiyoruz.



ZAFERİ NİHAİ: "Zaten basta değil miydi?"

(Cem 1918 Kasım'ında çıkan karikatüründe, yenilgiden sonra kaçan İttihatçı paşaları böyle söyleterek eleştiriyor.)

- Halkın yeniden kan dökmeye zorlanmasına karşıyız.

- İstiklali yalnız başımıza devam ettiremeyecek bir baldeyiz. Amerikan mandası lafıyla vakit kaybettik. İngiliz mandası istemeliydik.

- Anadolu'dan İttihatçıların, Kuvayı Milliye adı altında medeniyetin yüzünü kızartacak davranışları.

- Neden İzmir'i kurtarmak için Erzurum, Sivas, Ankara'dan gidiyorlar?

- Niçin sulh balından yemek varken, savaş sirkesi içelim.

- Anadolu, sadece çırasını yakıp, dertlerine bakıp, şehitlerini anarak yaralarını sarmak istiyor.

- Bu millet çete ve eşkiya grubu istemiyor... Kemaliler, Celaliler istemiyor.

- Bu bitik durumdan yalnız başımıza kurtulmamıza imkan yoktur.

- Meclis açıldı, bizi bunlar mı kurtaracak? Böyle mi olmalıydı. Neden İstanbul coşup beyelana gelmedi, neden bir Kayseri, bir Ankara kadar olamadık, yazık bize, yuh bizlere... (Seçimleri bep milliyetçilerin kazanması üzerine)

- Millet Paşası'nın blöfü... Döndürülen dolaplar, bainler, ah-laksızlar, vatansızlar, alçaklar, kabadayılar, eşkiyalar. Teamüden cinayet işliyorlar.

- Ey Dağ Keçisi (M. Kemal), nedir bu balın. Anadolu'nun balım selim balkım ne için azdırdın?.. Ne yersiniz, adam eti mi? Ne içersiniz, insan kanı mı?

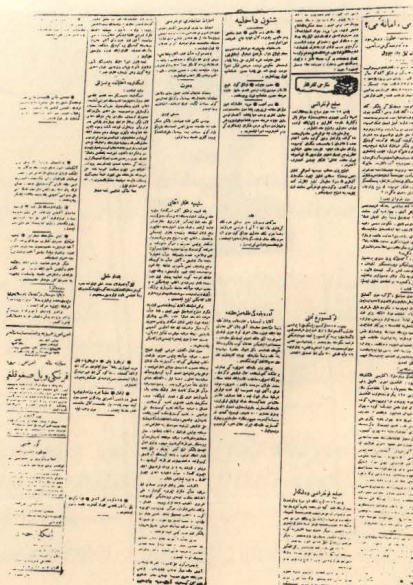
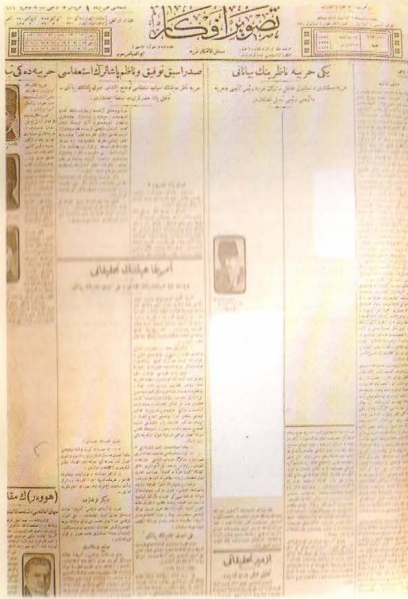
- İrade-i Milliye, Hakimiyeti Milliye, İzmir'e Doğru gazeteleri balkın safsatalara inanmak bususundaki meylini kullanıyor. Halbuki buzdan yapılan kâşanelerle hedefe varılacağına iman edenler, güneşin barareti karşısında pek bazın hayal kırıklığına uğrayacaklardır.

- Bütün meseleler salim bir siyaset ve irfan takibiyle başarılır. Yoksa dağlardan yapılan tehditlerle, bilbassa Bolşeviklik hareketiyle ballolunmaz.

- Misakı Milli, ne çirkin, ne gayrı milli bir kelime... Fırıldak, kaşkariko, dalavere.

Mustafa Kemal'in şahsi yönetimindeki basını da ayrıca incelemek kaydıyla bu bölümde, İstanbul'un ve Anadolu'nun Milli Mücadele

15



İstanbul'da iki sansür çalışıyordu. Babıali'nin ve onu yönlendiren işgal kuvvetlerinin sansürü. Bu yüzden çok sık olarak gazeteler böyle boş sütunlarla çıkıyorlardı.

yanlısı basının kampanyalarından, aynı döneme ait örnekler aktarıyoruz: Aşağıdaki tümceler **Tasviri Efkar**, **Karagöz**, **Doğrusöz**, **Akşam**, **Yeni Adana** gibi gazetelerden alınmıştır.

- Milletimiz son günlerde gösterdiği birlik ve bağlılıkla devam ettikçe İzmir'in bizde kalacağından katiyen şüphe etmek istemiyoruz.

- **Yapılan toplantıların, açığa vurulan bislerin bu samimiliği, milletin hakkını koruma bususunda gösterdiği değişmez kararlılığın işaretidir.**

- Haklarımızı korumak istemeyen satılmış, vatan baini, vatansızlar.

- **Yunanlılar elinde esir olmağa, Yunan zulmü altında yok olmağa razı olacak dünya yüzünde tek bir Müslüman, tek bir Türk bulunamaz.**

- Türk için iki yol vardır: Ya İstiklal, yabut ölüm... Türk ,vatanını kurtarmağa kadirdir.

- **Anzavur bir çeteci, eşkiya, haindir.**

- Oynatmış bu Peyam yazarı. Bütün millet İttihatçı, Ocakçı deyip duruyor. İstanbul Ocakçı, Millet Ocakçı, Anadolu Ocakçı diye bar bar bağıyor, belli ki oynatmış.

16 Mart'ta Meclisin basılışı ve Kuvayı Milliye yanlısı diye pek çok eski İttihatçının da sürülmesi muhalif basını kendini daha güçlü hissetmeğe yöneltti. Saldırıları arttı. 1921'de Ankara ordularının başarıları ise temel düşüncelerine fazla değişme getirmedi.

- Eşkiyaların kodamanları sustu, finoları da alınlarındaki koca koca lekeleri unutuporlar.

- **Anadolu'da Celaliler gibi türeyen sergerdelerin kuvveti zavallı milleti kana ve ateşe boğuyor. Bir şaki çetesi her türlü rezaleti yapıyor.**



Tasviri Efkar'ın resimli haberlerinden:
Yunan Kralı Anadolu'ya gidecekmis.
Gidiyorsa Anadolu da onu bekliyor. -Milli
ordu kralı 1897 bezimetini yaşıtmaya
azmetmiştir.

- Kuvayı gayrı milliyenin, milletin sinesinden kopan lanet ve nefret sesine en yiğitçe tercüman olanların başında gelen Anzavur karışındaki bezimeti.

- **Anadolu köylüsünün canından başka malını da gaspeden serkeşler.**

- Muazzam bir devlet ve millet beş on tane dinsiz ve valansız çapulcunun yoluna feda edildi.

- **Yunanlılara karşı çıkmak İtilaf devletlerine karşı çıkmaktır.**

- Milli Teşkilat kumandanlarına hitap etmek tenezzülüünde bulunmayı fazla görürüz. Eşkiya ile anlaşmak bizimi işimiz değildir.

- **Yunan hükümetinin Müslüman balka karşı iyi niyet beslemekte olduğunu Avrupa buzurunda isbat etmeğe çalıştığı bir zamanda bizim kendi milliyetçilerimiz Anadolu Müslümanlarının mal ve canlarına her gün el uzatmaktadırlar.**

- Harekatı Milliye ısırgan otudur.

- **Bizim için tek kurtuluş yolu büyük devletlerle sadakat dairesinde uyuşmaktır.**

- Kuvayı Milliye'nin serseribaşısı (M. Kemal) Ankara'yı Fransız metresinin yönetimine bıraktı.

- **Türk uzandığı yerden doğruldu ve artık onun öldüğüne inanmış olana oldukça kuvvetli bir tekme daba savurdu (İnönü zaferi üzerine)**

- Ankara, aslı nesli gibi mezhebi belli olmayan bir sergerdenin eşkiyalık yuvası.

- **Hükümeti merkeziyenin akıllı ve uyanık siyasetini iptal ederek Anadolu'da Kuvayı Milliye'yi kuranların bu devlet ve milleti alışıldığı gibi her nokta nazardan ne felakete sevkettiklerini biz tereddütsüz pervasız söyledik. (Sakarya Zaferi'nden sonra)**

Kuvayı Milliye yanlısı basının, Ankara'da Büyük Millet Meclisi toplandıktan sonraki yayınları, muhaliflere saldırı dozunu artırırken, Ankara'ya övgüyü de artırıyor.

- **Anzavurakis eskisi gibi baydutluğa başlamış.**

- (Adana kurtuluşu).. şu kırmızı bayraklar, neşeli, şetairetli, avazeler, masumların teraneleri, davul sesleri, sokakları, caddeleri doldurup insanları güldürürken, zavallı İzmir, İstanbul, Yeşil Bursa,

علی

طریقہ جدید و شریعہ و عقل و فطرت و انسانی فرائض

Alemdar, Refi Cevat'ın yönetiminde önce Mustafa Kemal'e yumuşak yaklaşmış fakat sonradan şiddetle saldırmıştı.

مقامه انجمن دانش راوه دانش
 تهران
 سالک (۱۰۰۰) فرهنگ
 استانی
 (۱۰۰۰) فرهنگ

(جمه ایرانی)

ارشاد

۳۲۱

دانش راوه دانش
 تهران
 سالک (۱۰۰۰) فرهنگ
 استانی
 (۱۰۰۰) فرهنگ

شماره ۱۰۰۰ (۱۰۰۰) فرهنگ

شماره ۱۰۰۰ (۱۰۰۰) فرهنگ

شماره ۱۰۰۰ (۱۰۰۰) فرهنگ

*Bahkesir'de Yunan bölgesinde çıkan İrsad, Milli Mücadele liderleri hakkında soruyor:
"Sabtekar mı, mecin mı?"*

[illegible][illegible]

Peyam Gazetesi, mubalefetin en şiddetlisini yapıyordu. İttihatçılara düşmanlığını bir türlü unutamayıp Kuva'yı Milliye'ye o gözle baktı.

Adı: **Mustafa Kemal**
 Soyadı: **Atatürk**
 Doğum Yeri: **Samsun**
 Ölüm Yeri: **Ankara**
 Doğum Tarihi: **1881**
 Ölüm Tarihi: **1938**

HAKİMİYETİ MİLLİYET

Yayın Tarihi: **14 Ağustos 1922**
 Sayı: **1**
 Cilt: **1**
 Sayfa: **1**

Milletin Birlik ve Bütünlüğünü Korumak İçin Kurulan Meclis-i Milliye'nin İlk Toplantısı

Meclis-i Milliye'nin İlk Toplantısı
 Meclis-i Milliye'nin ilk toplantısı, 14 Ağustos 1922 tarihinde Ankara'da yapıldı. Toplantı, saat 10.00'de başladı. Başkanlık makamında Mustafa Kemal Atatürk oturdu. Meclis, Atatürk'ün başkanlığında, Türkiye'nin geleceği için çalışmaya başladı.



Meclis-i Milliye'nin ilk toplantısı, 14 Ağustos 1922 tarihinde Ankara'da yapıldı. Toplantı, saat 10.00'de başladı. Başkanlık makamında Mustafa Kemal Atatürk oturdu. Meclis, Atatürk'ün başkanlığında, Türkiye'nin geleceği için çalışmaya başladı.

Meclis, Atatürk'ün başkanlığında, Türkiye'nin geleceği için çalışmaya başladı. Meclis, Atatürk'ün başkanlığında, Türkiye'nin geleceği için çalışmaya başladı.

Meclis-i Milliye'nin ilk toplantısı, 14 Ağustos 1922 tarihinde Ankara'da yapıldı. Toplantı, saat 10.00'de başladı. Başkanlık makamında Mustafa Kemal Atatürk oturdu. Meclis, Atatürk'ün başkanlığında, Türkiye'nin geleceği için çalışmaya başladı.

Meclis, Atatürk'ün başkanlığında, Türkiye'nin geleceği için çalışmaya başladı. Meclis, Atatürk'ün başkanlığında, Türkiye'nin geleceği için çalışmaya başladı.

Ankara'nın resmi sözcüsü **Hakimiyeti Milliye**, Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın **BMM Reisliği**'ne seçilişini bildiriyor (14 Ağustos 1922).

Adı: **Mustafa Kemal**
 Soyadı: **Atatürk**
 Doğum Yeri: **Samsun**
 Ölüm Yeri: **Ankara**
 Doğum Tarihi: **1881**
 Ölüm Tarihi: **1938**

HAKİMİYETİ MİLLİYET

Yayın Tarihi: **14 Ağustos 1922**
 Sayı: **1**
 Cilt: **1**
 Sayfa: **1**

Mustafa Kemal'in, Sivas'ta yayımlattığı **İrade-i Milliye**'nin ilk sayısı

İrade-i Milliye'nin dahi sonraya başlığı.

Edirne'nin hayali gözlerimize bir diken gibi batıyor.... Evet, Türk'ün cennet yuvaları siz de yakında şu içinde bulunduğumuz günleri idrak edeceksiniz. Çünkü Anadolu buna yemin etmiştir. Yad elinde bir karış toprağını bırakmayacaktır.

- Mütlarekenin başından beri bu millete kayıtsız şartsız dayanmak ve beklemek tavsiye edenlerin, "vücuduna vurulan her zinciri hürmete yakın bir itaatle öp!" diyenlerin ne fikre hizmet ettiklerini anlayamayanlar var.

- Vatanın hakiki düşmanlarını gördünüz mü, Yunan'ın muzafferiyetiyle seviniyorlar, Sakarya mucizesini inkar ediyorlar.

- Bütün millet hissetti ki İnönü'de yalnız düşman değil, makus talibi de yendik.

- Mustafa Kemal Paşa (...) kalbe ancak dimağ yoluyla girebilmektedir. İnsanüstü ve gizli işler yapan bir insan gibi görünmek şöyle dursun, tabiliğini hiç kimseye karşı, hiç bir yönden kaybetmez... Herkes için son ufuk zannedilen yerden ötesini görebilen bir insandır. Bir milletin kaderini yönetip idare edebilecek bir adam sıfatıyla başlıca kuvveti bu ileriye görme kabiliyetindedir. Fazla olarak gördüğü şeyler üzerine bir saniye içinde kararını vermek, cesaret ve cüretle ortaya atılmak ve işe sarılmak onun başlıca meziyetidir. (Ahmet Emin'in röportajından)

- Söz, Türk ve Müslümanlarca ibaneti alçaklığı tabakkuk eden Saray ve Babıali'nin değil, Türk milletini yegâne temsil eden Ankara'daki Büyük Millet Meclisi hükümetininindir.

B) Anadolu'da Ön Hazırlık

Anadolu'daki Milli Mücadele basınıni iki devrede ele almak gerekiyor. Birinci devre, **Mondros Ateşkesi**'nden 10 Ocak 1920'de, Ankara'da **Hakimiyeti Milliye**'nin çıkışına kadarki süreyi kapsar. İstanbul'dakinden daha rahat şartlara sahip ve büyük kısmı henüz işgal altına girmemiş olan Anadolu şehirlerinde 1918 sonundan itibaren **Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri**'nin kuruluşu birbirini izlemiş, bunlar Türk'ün haklarını savunan bildiriler yayınlamaya başlamışlardı. Yayıncıları genellikle İttihatçı olan eski gazeteler kadar, yeniden yayına girenler de, esas tema olarak aynı çizgiyi izliyorlardı. Türk topraklarına yabancı ayağı bastırmamak konusundaki kararlılığın en göze çarpan örneği, İzmir'in Yunanlılara verileceği söylentileri üzerine İzmir'de çıkardığı **Hukuku Beşer** gazetesinin 19 Şubat 1919

tarhli sayısında Hasan Tahsin'in yazdığı **Namus Uğrunda** başlıklı makalede görülür. Enver Paşa'nın kurduğu **Teşkilatı Mahsusa**'nın en önde gelen elemanlarından olan Hasan Tahsin bu yazısında silah olmasa dışlarıyla savaşacaklarını ve ülkeyi başkasına vermeyeceklerini belirtir. Boş laf etmediğini de 15 Mayıs 1919 günü Yunan askeri İzmir Rıhtımı'na çıktığında ateş ederek karşılaşması ve onların tüfek ve süngüleriyle şehit olmasıyla kanıtlamıştır. Yunanlılara ilk kurşunu kimin attığı hayli tartışma konusu olmuştur. Araştırmalar derinleştirildikçe bu üne layık kişilerin çokluğu dikkati çekmiştir. Hasan Tahsin bunlardan biridir, ama **Düşmana ilk kurşunu atan gazeteci** ünvanını hak ettiği tartışılmaz. (Bkz. S/46-47)

Bireysel olarak Türklerin davasını savunan bu basın mensuplarını belli bir hedefe doğru, aynı slogan ve tezlerle yöneltecek mekanizmayı Mustafa Kemal Paşa, Ankara'ya yerleştikten sonra kurmuştur. Samsun'da Anadolu'ya ayak basıktan sonraki yedi aylık süre içinde kademeli olarak haber ve gazete dağıtımını ağını ele geçirmekle işe başlamış sonra gazete ve ajans kurup kendi haber kontrolünü gerçekleştirmiştir. Hem dış dünyayı iyi izlemesi, hem de kendi bölgesi içinde haber akımının Milli Mücadele'ye zarar vermeyecek bir nitelikte tutulması gerekiyordu. Bunu sağlayabilecek tek araç ta telgraf şebekesiydi. İstanbul'un Anadolu'daki gelişmelerden hızla haber alabilmesinin tek aracı telgraf olduğu gibi, Anadolu içinde kargaşa çıkarmak yolundaki en önemli aracı da yine telgraftı. Bu sebeple telgraf şebekesini kontrol altına almaya özen gösterdi. Telgraf memurlarının çoğunlukla eski İttihatçılar ya da İttihatçıların güvendikleri kişiler olmaları bu bakımdan işini kolaylaştırdı.

Anadolu'nun dört bir yanına yayılmış İngiliz Haberalma subaylarının 1919 yılına ait raporlarının hepsinde hatların yalnız **Mustafa Kemal**'in mesajlarıyla dolu olduğu, her haberleşmeyi öğrendiği belirtilmektedir. Bu sayede istediği anda İstanbul'u habersiz bırakmanın, içerde istediği kamuoyu ortamını yaratmanın, işgalcileri ürkütecek protesto kampanyaları sürdürmenin aracına sahip bulunuyordu. Yine telgraf ağı ona ülkenin çok değişik köşelerindeki komutan ve yöneticilerin, olaylar karşısında aynı tepkileri göstermeleri olanağını sağlıyordu. Ayıntap, Urfa ve Maraş'ın Fransızlarca işgalinde, Ankara'nın uyarısı üzerine yurdun her tarafından İngiliz ve Fransız komiserliklerine, aynı içerikli yüzlerce telgrafın yağması bu sayede sağlanmıştır. Bu telgrafların istenen sonucu sağlamış olduğu, İngiliz Yüksek Komiserinin telgraf gönderen kentlerin isim listesine eklediği şu nottan anlaşılıyor:

شماره ۲۲۷۷ قمری ۲۲۷۷
تاریخ ۲۲۷۷ قمری ۲۲۷۷
تاریخ ۲۲۷۷ قمری ۲۲۷۷

تصویر و کلام

تصویر و کلام
تصویر و کلام
تصویر و کلام

تصویر و کلام
تصویر و کلام
تصویر و کلام

حق و حقیقت قهبر میثانیک دؤم خجرونی

(بیرلوقی) کونی - زهرمالی - منفی - آناری - مذاعاف - توکرلو (بیرلوقی)




تصویر و کلام
تصویر و کلام
تصویر و کلام



تصویر و کلام
تصویر و کلام
تصویر و کلام

بیرلوقی (درفاسه)

تصویر و کلام
تصویر و کلام
تصویر و کلام

اوووز

تصویر و کلام
تصویر و کلام
تصویر و کلام

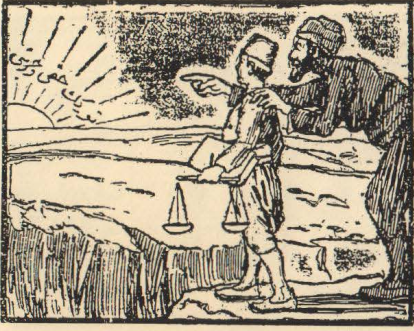


تصویر و کلام
تصویر و کلام
تصویر و کلام

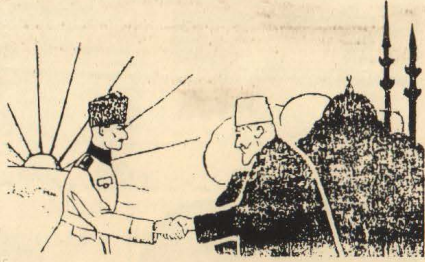
بیرلوقی (درفاسه)

تصویر و کلام
تصویر و کلام
تصویر و کلام

Ankara'da Meclisi toplanma kararı üzerine Mustafa Kemal ve arkadaşlarının idama mahkumiyeti hakkında Dürzede'nin fetvası. Hemen tayınbaşında Sultan Vahdettin'in 59. doğum yıldönümü vesilesiyle resmî yayımlanmış. Ancak ülkedeki durum sebebiyle geleneksel törenlerden vazgeçildiği de bildiriliyor (11 Nisan 1920, Tasvirî Efkâr).



İstanbul basını berşeye rağmen "Türk'ün bak ve bürriyeti" için mücadeleden vazgeçmedi (Tasviri Efkâr'dan)



Londra Konferansı'nda Sadrazam Tevfik Paşa sözü, "Milletin bakiki temsilcileri" diyerek Ankara delegesine bırakınca Tasvir'de bu resim çıktı.

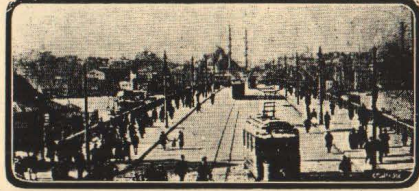
آنادولیده کی استقلال مجادلہ سندہ استانبولک واستانبول مطبوعاتک موقعی

سابق معارف و کلبی عبداللہ صمی بک نطقندہ دیورک: «بز استانبولک آنادولی ایچوندہ دعا ایتدیکی کونلری اونودہ ییلیری بز؟»

استانبول بزه علنی، صنعتی کوندردی اولک قنیر کونلرندہ کندیلی یوققلک، محرومیتک الک بویوک آجیسی ایچندہ بونلشی ایکن یوز یککرجه لیرالق نقدی معاونتدہ بولوندی. استانبول بز یادیتیمزه کلدی، بزمله برابر مجادلہ ایدیور. فقط اصل استانبول مطبوعاتک بوقورتولوش مجادلہ سندہ بزه تأمین ایتدیکی فاندہی ذکر ایتک لازم کلیر. اولئر هیچ برلککدن چکینمہ یمن یازیلرملہ وضعیتک بوقلمسعود انکشافندہ صولک درجه مؤثر اولدیلر.



بویوک ملت مجلسک اجتماع ایتدیکی آقرمده استانبول بناسی



کوزل استانبولک کورینک قره کوی جہتند منظره سی

برونک فھاشی او عوقی ایتی. استانبول برونک فھاشی صھنتی کوشوردی اولک قنیر کونلرندہ کندرسی بوققلک محرومیتک الک برونک آجیسی ایچندہ براتلمہ ایکن بوز ییلرملہ لیرالق نقدی معاونتدہ بولوندی. بونلرلر رار زامانلک آتاق قار او دہ دھاتک در آرمہ سندہ.

بروادہ معکوس بر طالعہ بریت اولدیلمز کونلرندہ کند آیمیزی استانبولک اوکونکی کسریق دوشونمک الکی کردہ درنیشیریدی. عسکری سیاسی موقفینر مستوردی بز، معادتر الکی فاندہ. استانبول برونکہ بارام باپیور.

آقرمہ اولک آقرمہ صھنتی سوزلرہ پای تخمزدہ اولندک استقاندہ قنیر اھمیت ویرلری. برونک قوی وارلرہ قدر درجہ برونکسک. برنجی وایکلی این اوکندہ، عوطی ییلاردہ اسمدی برونک

آقرمہ اولک آقرمہ صھنتی سوزلرہ پای تخمزدہ اولندک استقاندہ قنیر اھمیت ویرلری. برونک قوی وارلرہ قدر درجہ برونکسک. برنجی وایکلی این اوکندہ، عوطی ییلاردہ اسمدی برونک

"Anadolu'daki İstiklal Mücadelesinde İstanbul'un ve İstanbul matbuatının mevkii" başlıklı yazı açıkça İstanbul - Ankara işbirliğini ortaya koyuyor. Hamdullah Suphi, "Biz İstanbul'un Anadolu için dua ettiği günleri unutulabilir miyiz?" diyor.

“Telgrafların listesini yollamaktan amacım, Ulusal hareketin örgütünün ne derece dal budak salmış olduğunu ve örgütleyicilerin barış konferansının herhangi bir kararına direnme fikrini balka maletmek için ne denli bıkmaz çabalar sarfettiklerini göstermektir.”

Telgraf hattına hakimiyetin diğer bir yararı da, İstanbul’da hakim olan İtilafçılarla işgalcilerin birlikte kurdukları **Türkiye - Havas - Reuter** ajansının ulusal direnç alayhtarı yayınlarının, mesajlarının, Anadolu içine yayılmasını önlemek olmuştur. Daha 1919 Temmuzunda **Mustafa Kemal, Rafet Bey** aracılığıyla İngilizlere *“bu ajansın hükümetin değil Hürriyet ve İtilaf yanlılarının görüşünü yansıttığını bunların tek yanlı ve Türk çıkarlarına zararlı olduklarını”* bildirmişti.

İttihat ve Terakki’nin düşmesinden sonraki Mütareke Dönemi denilen sürede, Anadolu’daki önemli bir gelişme de, 1913-1918 arasında kapanmış olan azınlık basınlarının yeniden canlanmasıydı. Anadolu’nun birçok yerinin galip ordular askerlerince işgal edilmesinden yararlanarak başta Rumca ve Ermenice olmak üzere bu basın yoğun şekilde kendi ulusal haklarını savunmaya ve Türklerin bölgelerinden uzaklaştırılmalarını istemeye başlamışlardı. Yerel Türkçe gazeteler içinde bile, geleceği hesaplayarak, bu isteklere yumuşak bakanlar belirmişti.

Ulusal Savaş sırasındaki Anadolu basını üzerinde döneminde en ayrıntılı araştırmayı yapmış olan Sovyet gazetecisi **Yust**’un belirlediğine göre, Kemalistlerin hakimiyetine giren bölgelerde 1918’de 15 yayın organı vardı. Bunlardan ikisi aynı yıl kapandı. 1920’de 14 yayın organı ortaya çıktı, üçü kapandı. 1920’de 11 organ kuruldu, 1 tanesi kapandı. 1921’de 25 tane yayınlanmaya başladı, 12’si kapandı. 1922 başından 1 Mayıs’a kadar çıkan yeni yayınların sayısı 16, yayını durdurulan ise ikidir. Toplam olarak 81 gazete ve derginin çıktığını 20’sinin kapandığını görüyoruz. 1 Mayıs 1922 tarihi itibarıyla 28 kente dağılmış 50 gazete ve 10 derginin yayınlanmakta olduğunu Yust ileri sürüyor. Kemalist hareketin, haber akımını kontrole almak çabasından sonra kamuoyu oluşturma araçlarına karşı nasıl bir politika izlediğini ortaya koymak için olaylara kronolojik bir sıra içinde bakmanın yararlı olduğunu zannediyoruz. (Bkz. S/48-49)

C) İrade-i Milliye ve Hakimiyeti Milliye

Mustafa Kemal kendi görüşlerini savunacak bir yayın organının gereksinmesini ilk kez Sivas Kongresi (Eylül 1919) sırasında hissetti. Bunun sonucu **İrade-i Milliye** gazetesi doğdu.

Mustafa Kemal'in Anadolu'da çıkarttığı iki gazetenin ismi olarak İrade-i Milliye ve Hakimiyeti Milliye'yi seçmiş olması daha hareketinin niteliğinin tam bilinmediği bir sırada kafasında bir rejim değişikliğinin bulunduğunu kanıtlar. Her iki gazetede de kendisinin kaleminden çıktığı ya da dikte ettirdiği bilinen başyazılar pek çoktur. Buralarda fikirlerini açık açık ortaya koymuştur. İrade-i Milliye'nin 2 Ekim 1919 tarihli 5. sayısındaki **Hareketi Milliye En Muazzam Hareketi Medeniyedir** başlıklı yazıda şunlar belirtilmiştir: *"Hareketi Milliye bugünün meselesi olan tamamiyeti mülkiyeti ve istiklali milliyi muhafaza için bütün milletin azim ve imanından doğdu. Bu kıyam yalnız hamiyetsiz bir heyeti, hükümeti kemali inatla tutunduğu mevki-i iktidardan ıskat etmek değil, mukadderatı memlekette irade-i milliyeyi bakım ve milleti amil kılmak (bedefini taşır)... Türk köylüsü çalışkandır. Türk genci zekidir. Türk toprağı feyzazdır. (...) Türk milleti bugünkü hareketi ile ispatı rûşt eylemiştir. Türkler sağdır, medenidir ve yaşayacak, yükselecek ve pek ziyade yükselecektir."*

1919 yılının son günlerinde Ankara'ya varır varmaz Mustafa Kemal'in ilk emirlerinden biri, yeni bir gazete çıkarmak kararı oldu ve 10 Ocak 1920'de **Hakimiyeti Milliye** yayına başladı. Başlığında *"Mesleği, milletin iradesini bakım kılmaktır"* ibaresini taşıyordu. Gazetenin Mustafa Kemal tarafından **Hakkı Behiç**'e not ettirilmiş olan ilk başyazısında da bu nokta açıkca belirtilmiştir.

"Hakimiyeti Milliye üç büyük tanır. Zeka, irfan, hamiyet... Bunlar dışında hiç bir şeye dayanmaz. Milletin hakimiyeti, ne sermayelerin, ne içi boş siyasatların, ne kinlere, çıkarlara, yüksek mevki ve geleceklere yönelik geçici heveslerin... olamaz. Millet, yaşamağa özgür ve bağımsız yaşamağa, yaşadıkça da, mutlu ve gelişmiş bir ilerleme unsuru olmağa muhtaçtır. Hakimiyetini bunun için kullanacaktır. Gazetemizin de amacı milletin bu gereksinmesidir."

Hatta, gazeteye isminin rastlantısal şekilde verilmediği kaydedilip eklenmiştir. *"Gazetemizin ismi, aynı zamanda takip edeceği tarihi mücadelenin de nev'idir. Şu halde diyebiliriz ki Hakimiyeti Milliye'nin mesleği milletin müdafaa-i hakimiyeti olacaktır."* 11. sayıda da Kuvayı Milliye'nin bütün fırkalar ve siyasi eğilimlerin üzerinde, ulusu birleştirici bir niteliğe sahip olduğu vurgulanmaktadır.

Kuvayı Milliye'nin İstanbul'daki etkisini sıfıra indirmek için, İngilizlerin 16 Mart 1920'de Meclisi basıp milletvekillerini Malta'ya sürmelerine kadar geçen iki aylık bekleme süresinde çıkan **Hakimiyeti Milliye'nin ilk onbeş sayısında, Mustafa Kemal temel düşüncelerinin büyük kısmını açıklamıştır.** Daha sonra, Meclisin toplanması tartışmaları, savaş sorunları sebebiyle gazete ile aynı oranda meşgul olacak vakit bulamayacaktır. Bu ilk onbeş sayıdaki temel görüşleri şöyle özetleyebiliriz;

- *Türk sorununun çözümü, Bizansın zevk bayatına dalanlara karşı, Anadolu'nun yalçın ve kimsesiz ufuklarını tercih edenlerce sağlanacaktır.*

- *Savaş, milletin hakimiyetine musallat olanlardır. Manda, hakimiyeti milliye ile bağdaşamaz. Kuvayı Milliye, ulusal birliğin güvencesidir. Mücadele uzun süreli ve geniş kapsamlı olacaktır.*

- *Hakimiyeti Milliye asla meşrutiyet demek değildir. Milletın doğrudan hakimiyetidir. Meşrutiyet ancak onun bir vasıtası olabilir. Bunun düşmanları, Abdülbamit kalıntıları, İttihatçılar ve ticari çıkarları için ülkeyi yabancılara peşkeş çekenlerdir.*

- *Misakı Milli budutları içinde milliyetçilik tartışması kabul edilmez. Bunun dışındakilerin milliyetçilik iddialarına saygılıyız. Halep ve aşagısındaki Arapların haklarını kabul ederiz.*

- *Bolşevizm isnadı ve güya bu tehlikenin önüne geçmek için tedbirler alınması yeni bir emperyalizm oyunudur... Halbuki Avrupa'nın bütün düşünürleri aynı zamanda biliyor ki, bu cereyanın önünde bulunan Müslüman milletler, emek ile sermayenin mücadelesinin sırrına vakıf olmadıkları için, doğuda Bolşeviklik mesele teşkil etmez.*

- *Büyük bir İmparatorluk hududları varmış gibi sayıp bunun göz kamaştırıcı cazibesi karşılığında bağımsızlığımızdan vazgeçmek ve manda altına girmek, ülke ve insanlarımızın kalkınmasını feda etmek olur. Emperyalizme yarar.*

- *Bırakılan topraklar üzerinde bir dini vesayetin devam ettirilmesi (Hilafeti kastediyor) eskiden tamamen manevi ve vicdanlarla imanlara bakım olan bağlılığın, mandacılar tarafından kötüye kullanılması sonucunu yaratabilir. İslam aleminin Türkiye'nin mukadderatıyla ilgili bususlarda, özellikle bağımsızlığını savunmaya şiddetle azmetmiş olması bundan dolayıdır. Ne kadar yazık*



*Babıali'ce idama mahkûm edilen Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'da Sedat Simavi'nin çıkardığı
Güleryüz dergisinde yayımlanan poster.*

ki, makamı Hilafetin en yakın ve dolayısıyla en samimi ve fedakar hizmetlileri olmak gereken kimseler, bu hakikate göz yumarak ona biyanette tereddüt etmemişlerdir.

- Asıl mesele Asya'da milliyet ve bağımsızlık bursıdır. Panislamizm ise gaye ve meslek şeklinde yürütülemez. İslamiyet bütün Müslümanlar arasında imana dayalı bir kardeşlik yaratmıştır ama hiç bir zaman siyasi birlik ve bir emperyalizm şekline dönüşmemiştir.

- Ulusal davamızın uğrunda katlandığımız mahrumiyet ve fedakârlıklar, aynı amaçla mücadeleye girmiş bulunan bütün Müslüman milletlerle rublarımızı daha yakından birleştirerek onlara azim ve sebat için örnek olacaktır. Bu, tarihin akışı üzerinde etkili bir büyük oluşumdur.

D) Anadolu Ajansı - Matbuat Müdürlüğü

Hakimiyeti Milliye yazı ve haberleriyle olayları dağarlendirme görevini üstlenmişti. Bunlar telgraf aracılığıyla kontrol altındaki bölgelere yayılıyordu. Ancak çabaların daha sistemli bir hale getirilmesi gereği kısa sürede anlaşıldı ve 8 Nisan 1920'de haber yayma işleriyle yükümlü **Anadolu Ajansı** kuruldu. **Heyeti Temsiliye** adına Mustafa Kemal imzasıyla yayınlanan bir bildiride ajansın görevi şöyle özetlenmişti:

"Ümmetimiz bireylerinin dabili ve barici en gerçek haberler ile aydınlatılması kaçınılmaz gereği nazarı dikkat ve ehemmiyete alınmış ve sonuç olarak burada en yetkili kişilerden kurulu bir özel beyet idaresinde ve Anadolu Ajansı ünvanı altında bir kurum vücuda gelmiştir. Anadolu Ajansının en seri araçlarla vereceği havadis ve bilgiler esasen Heyeti Temsiliyemizin temel ve belgeli kaynaklarından çıkacağı cihetle bu ajans tebligatının oraca ve ezcümle Müdafaa-i Hukuk teşkilatımızca dahi kolayca okunacak yerlere asılması, basılması ve çoğaltılması ile dağıtılması ve hatta nahiye ve köylere kadar yollanması yolunda mümkün olduğu kadar fazla yayılabilmesi için acele önlem alınması ve neticeden bilgi verilmesi ehemmiyetle rica olunur."

Anadolu Ajansı, sadece iç çevreleri değil yabancıları da çok etkilemiş, böylece Ankara'nın görüşlerinin saptırılmadan yayılması sağlanmış oluyordu.

Kendi yönetimi altındaki bölgelerde tam bir kontrol kurma çabalarının dördüncü aşamasında Mustafa Kemal, Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesi'ni kurmuştur (7 Haziran 1920). Anadolu A-

Milli Mücadele'nin Bursa'lı gazetecileri ve Kuvayı Milliyeci Anadolu gazetelerinden bazılarının başlıkları



قورتولوش

Kurtuluş

ایقظا

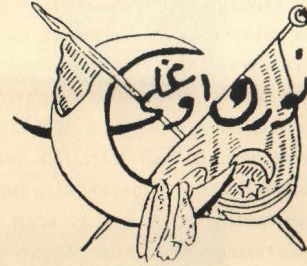
Ikaz

ازیره دؤغرو

Izmir'e Doğru

آچیک سؤز

Açık Söz



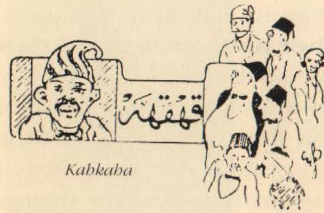
Türkoglu

یئنی آدانا

Yeni Adana

بابالق

Babalık



Kabkaba

یئنی دنیا

Yeni Dünya

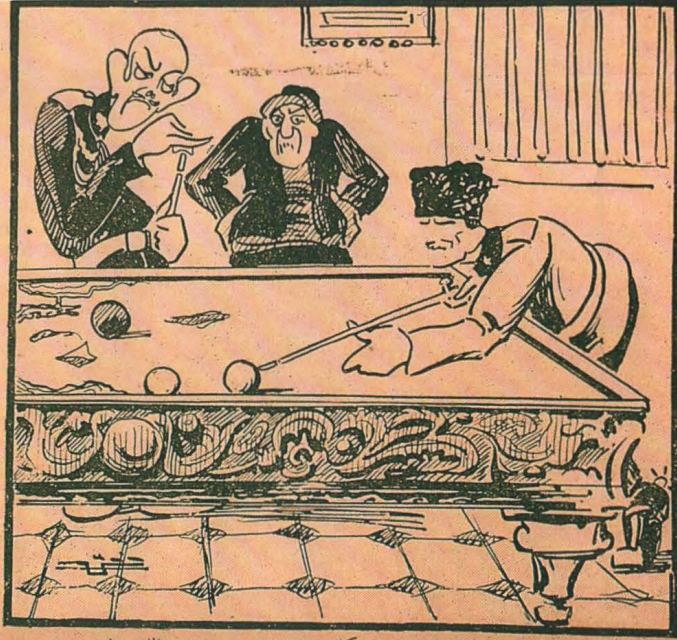
jansı'nın da kendisine bağlandığı bu kurumun kuruluş amacı yasa gerekçesinde şöyle açıklanmıştır:

"Ülkemizin uğradığı felaketlerin en etken amillerinden biri de iç ve dış kamuoyunun milletin yüksek çıkarlarına uygun bir cereyan ile sevk edilmesinde gösterilmiş olan ihmaldir. Milli çıkarlarımızın savunulması konusunda silah kadar etken olan siyaset ve fikir teşkilatının ötedenberi ihmal edilmiş olması keyfiyeti pek çok fenalıklara sebep olmuş ve bâlâ da olmaktadır.... Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesinin amacı iki büyük hedefe yöneliktir. Biri, dışa karşı milletin emellerini ve isteklerini tanıtmaya ve devamının meşruiyetini isbata çalışmak, diğeri de içerde milletin fikirlerini aynı noktada birleştirmek üzere her araçtan yararlanarak, durmadan aydınlatma ve uyarma ile meşgul olmak.

Genel Müdürlüğün programı, bir taraftan Avrupa basını arasında milli ve yasal hukukumuzu savunmaya yönelik yayında bulunmak ve ciban basınına daima tetkik ve izleyerek dünya akımlarını anlamaya çalışmak, diğer taraftan da içerde zamanın emrettiği fikri ve rubi birliği sağlamak için her araçtan yararlanmak suretiyle yayın ve uyarıda bulunmak olmalıdır. Anadolu'nun değişik noktalarında gazeteler yayınlattırmak ve bunların şeklen mükemmel ve manen de devamlı bir dikkat altında bulunmalarını sağlamak.... herkes tarafından kolayca anlaşılacak tarzda risaleler yazdırarak yayınlamak, her tarafta muhabirler sağlamak, hususi muhabirler dolandırmak, uyarma heyelleri göndermek ve okullardan, öğretmenlerden bu iş için yararlanma çerelerini aramak gibi, basın işlerinde de resmi makam olmalıdır."

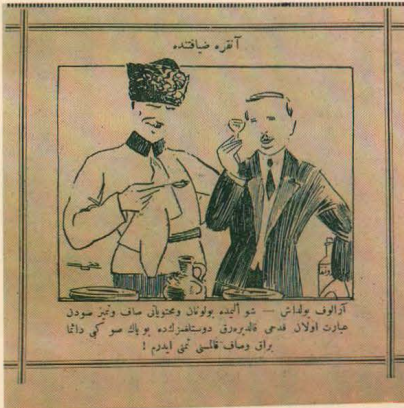
Anadolu'dan haber sızmasını önlemek amacıyla tüm telgrafcılara ketum davranmaları için uyarıda bulunulduktan (16.5.1920) başka **her türlü yazışmaya da sansür kondu**. Milletvekilleri kendi yazıları ve sözlerine de sansür konmasını şiddetle eleştirince Mustafa Kemal bunun kaçınılmaz olduğunu Meclis kürsüsünden açıkladı; hattâ daha da ileri gitti. En gizli oturumlarda konuşulanların İngiliz ve Ruslara ulaştığına dair örnekler de verdi. Mustafa Kemal, sansürün özellikle askeri hareketlerin düşman tarafından öğrenilmesini engellemek açısından önemini anımsatarak bu uygulamayı onaylattırdı. Böylece postahanelere gelen mektuplar üzerinde de sansür uygulanmaya başlandı.

26 Eylül 1920 oturumunda Mecliste artık sansüre çatana rastlanmadı, buna karşılık Matbuat ve İstihbarat Müdürlüğünün görevini tam yapıp yapmadığı sorusu yöneltildi. Doğrudan kendisine bağlı olan bu kurum hakkında Mustafa Kemal şu yanıtı verdi:



پیلاردو صاحبی — ینه صوتیه کتیردی اما چوخده خیر قالدی !

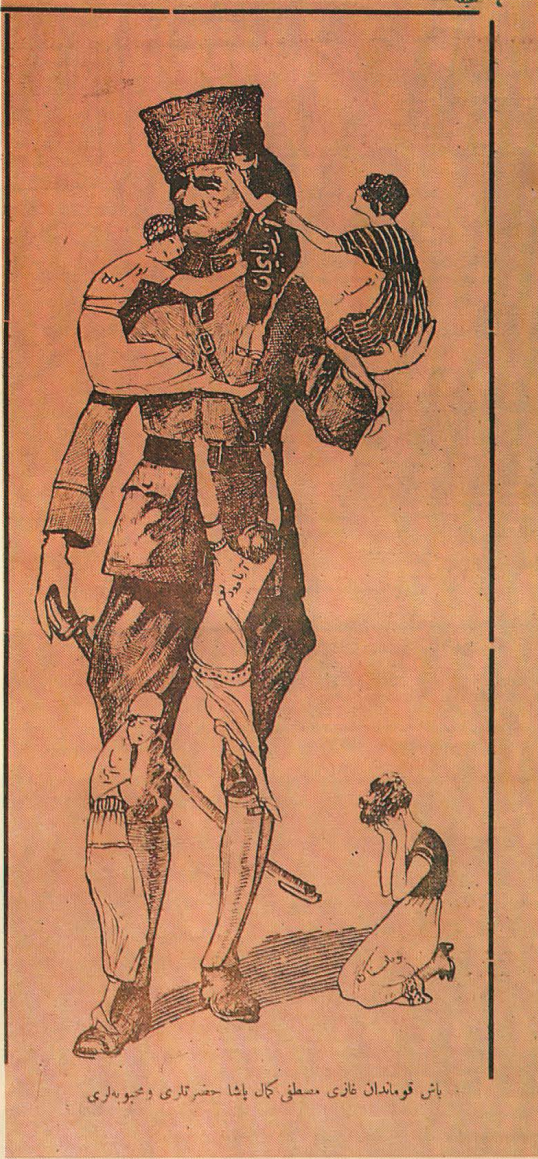
Bilardo rakibi : Yine sotaya getirdi ama çubada da bayır kalmadı !
(Kuvayı Milliye karşıtı Aydede'nin Sakarya Zaferi'ne yorumu.)



(Aydede'den M. Kemal'in Bolşeviklik dostluğu ve içki severliğine telmih) Aralof yoldaş : Şu elimde bulunan ve mübteviyatı saf ve temiz sudan ibaret olan kadebi kaldıracak dostluğumuzun da bu pâk su gibi datıma berrak ve saf kalmasını temenni ederim.



"Türkiye'nin efendisi köylüdür" (Reis Paşa'nın nutkundan) Köylü: "Bizi kendi balımlıza bıraksalar da efendiliğimizi bilsek."
(Aydede'den)



باش قوماندان غازى مصطفى كمال باشا حضرت قارى و عشقوبه لارى

Mazlum Milletler'in lideri: Ankara'nın, Sakarya başarısı bütün bağımsızlık arayan ulusları, onun liderine bakmaya zorladı. Gülleryüz'ün resminde Azerbaycan, Rusya, Ermenistan, Arnavutluk, İran ona sırlmışlar. Açıkta kalan Yunanistan ağlıyor. Resmin lejandı şöyle: "Baş Kumandan Gazi Mustafa Kemal Paşa hazretleri ve mabbubeleri (sevgilileri)".

نسخه ۵ غرشدور

ایزله شرایی :
 جاق شرایی - مشرقه
 ۸۰ - ۷۰
 ایل ایلان
 ۱۲۰ - ۱۳۰
 سنک
 ۲۵۰ - ۲۶۰
 سنک ایلانی (۵۰) ایل ایلان
 (۲۵) ایل ایلان (۱۲) سنک ایلان
 اولور.

گُلَریُز

مخبره کبری انشار ایدر ، ادبی سیاسی مزاج غزلی در

نومرو : ۴ - ۲۶ مایس ۱۳۲۷

اداره خانه :
 نورعظمیاده شرق ساقاقلندره
 دائره مخصوصه
 مشرقه پایله پنه طلب اورد پنه
 شرابط مخصوصه اوسال اولور
 پوسته اولوس : استانبول ۳۴



Yine işgal altındaki İstanbul'da çıkan *Guleryuz*'den bir kapak karikatürü. İşgal kuvvetleri subayına Mustafa Kemal Paşa resmi satmaya çalışan seyyar satıcı.

"Memlekette basın var mı? denilmiş. Yani memlekette basın olmadığından 'söz edilmiş. Gerçekten efendiler, Anadolu'da bir yıl evvel, altı ay evvel, sekiz ay evvel basın denecek bir şeyler yoktu. Bunu hepimiz biliriz. Fakat bugün bakikaten Anadolu'da basın vardır ve bu basın, yine Anadolu'da yapılan çalışmanın ürünüdür. Hemen hemen önemli bir merkezimiz yoktur ki orada bir gazete çıkmamış olsun... Demek ki Anadolu'da basın vardır. Dolayısıyla basın savsaklanmamıştır. Efendiler bu basının oluşması için ilk girişimler yapılmış ve oluşmuştur. Hayatlarını sürdürmek için maddi yardım; fakat olasıdır ki söz konusu edilmesi gereken en önemli ve gerçek yardım, düşünce yardımı olacaktır ki bu da yapılmıştır. Bütün gazetelere ne yolda kalem kullanacaklarına ilişkin tarafımızdan yönerge verilmiştir ve izlenmiştir. Ve bütün basınımız bu dairede görev yapmaktadır. Buna yalnız uymayan bir gazete olmuştur. İsmi Yeni Dünya'dır."

Bu sözlerden de anlıyoruz ki, 1920 yılı içinde bir Kemalist basın oluşturma yolunda gerekli bütün girişimler yapılmış ve 1921 yılına **Kemalist Anadolu**, Kurtuluş Savaşı'nın gereklerine uygun tek ses veren bir basınla girmiştir.

Yeniden yayına giren ve kapanan gazeteler hakkındaki bilgilerini aktardığımız **Yust**, 1920 sonundan itibaren Kemalist Anadolu'daki yönetim-basın ilişkileri konusunda şu aydınlatıcı bilgileri de veriyor:

"Eğer basımevi sayısı sınırlı olmasaydı ve değişik doğrultuda düşüncelerin karşısına değişik engeller çıkmasaydı, Anadolu gazetelerinin sayısının daha da artacağı söylenebilirdi.

1918'den, 1 Mayıs 1922 tarihine kadar kapanan yayınların sayısı 20'ye ulaştı. Bunların büyük bir kısmı (12'si) 1921 yılında kapandı. 20 yayından özel nedenlerle kapanan (mali yetersizlik, kendini kabul ettirememek, yazı işlerindeki sürtüşmeler, yabancı işgali, satılma) 8 tanedir. Geri kalan 12'si merkezi ve yerel yönetimin kararları ya da engellemeleri sonucu kapanmışlardır. Bunlardan beşi komünist ve balkçı, üçü sol eğilimli, İttihatçı organlardı. Diğerleri İttihatçı aleyhtarı, ya da padişahçıdır.

Kemalistlerle aynı doğrultuda düşmeyen organlar genellikle 1921 yılında kapatıldı. O yılın sonunda Kemalist Anadolu'da sadece resmi ve az sayıdaki tarafsız organlar yayınlanıyordu. Bu sonuncular da resmi, ya da yarı resmi politika güdüyorlardı..."

Anlaşılabileceği gibi Kemalist Hareket, kendi çizgisini savunacak bir mekanizmayı kurmuş bulunuyordu. Bunun için gerekli kurumların yanısıra yasal düzenlemeler de yapılmıştı. Yine **Yust**'un kitabında buna dair ayrıntılı açıklamalar vardır:

"Yayın organı çıkarabilmek için peşin izne gerek vardır.

Anadolu'da basın özgürlüğü resmen vardır. Ön sansür yoktur. Sorumlu müdür sistemi geçerlidir. Ancak bazı kentlerde askeri yetkililer ön sansür bulunmamasını kabul etmiyor, bu nedenle de zaman zaman anlaşmazlıklar çıkıyor.

Sivas Kongresi bildirisinde kabul edilen sansür koşulları esasına göre Milli Mücadecilerle aynı doğrultuda olmayan organlara yaşam hakkı tanınmıyor.

Anadolu organlarının denetlenmesi zorunluluğu, Ankara tarafından görevlendirilen Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin taşra örgütü aracılığıyla gerçekleştiriliyor. Basın bundan başka, Ankara Matbuat Genel Müdürlüğü, Türk Basın Birliği ve Propaganda Komitesi tarafından da denetleniyor.

Yayınlanan organların bepsi Kemalist programa sıkı sıkıya bağlıdır ve ancak ayrıntıda ayrılır. Hükümet ceza ve baskıları da ender rastlanan bir olay olup, büyük ölçüde basını etkilemez.

Masrafların yüksekliği (örneğin kağıt Anadolu içindeki kentlere, sahil kentlerinin iki misline mal oluyor). İlan ve satış azlığı, taşra organlarının kendi fonlarının olmayışı ve para sıkıntısı nedeniyle iki-üç yıl dayanabiliyor ve maddi olanaksızlıklar yüzünden kapanıyorlar.

Yönetim, Müdafaa-i Hukuk ve askeri yetkililer vasıtasıyla tüm resmi ve yarı resmi organları finanse ediyor. Böylece bir çok organ varlığını devlet yardımı ile sürdürüyor.

Milli Mücadele basınının bir özelliği de, kişilerle röportajların ancak çok önemli olaylar ve belirli bir bölgeden yerli veya yabancı büyük adamların geçmesinde yapılmasıdır. Yerel yetkililerle söyleşi yayınlanmıyor. Böylelikle, Ankara'daki fikir merkezi çevresinde savasının sürdürülebilmesi gerçekleştirilebiliyor. İstanbul hükümeti ve İngilizlerce kışkırtılan bölücülük oyunları engellenebiliyordu."

(ساری زبک) تورکیسی



(ساری زبک) شو طاعره ایصال: و محمود پائش سلاحداری ایصالیر!



بش یک آلی اون یک پایا پروردی (ساری زبک) شو جهاند بر ابدی! مصدری: منیر

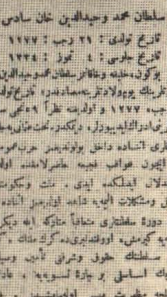
Aydede'den büyük çark ediş. Büyük Zafer üzerine Mustafa Kemal (Sarı Paşa)ya uygun olarak Sarı Zeybek türküsü:
Sarı Zeybek şu dağlara yaslanır -Yağmur yağmış silabları ıslanır- Beş bin atlı on bin yaya yürüdü
-Sarı Zeybek şu cibanda bir idi!

BELGELER



مکتبہ طالع اوراق و مکتب (تعمیم)

۵۹ نجی ستہ دوریہ ناول

[illegible]

...

[illegible]

اولاد خلیفہ اسلام اقدام کہ نخل خلافت کی پود قیام حضرت

[illegible]

الجواب: بلایا نام اور
 زورده نامی است که از
 اب اوردی نام پیروی
 می باشد. لکن این اب اور
 دی، بلاه نامی است که
 از اب اوردی نام پیروی
 می باشد. بلایا نام اور
 دی، بلاه نامی است که
 از اب اوردی نام پیروی
 می باشد.

مجلس شورای ملی - تهران

[illegible]

ق ۹۰ رجب سنه ۳۲۸ ول = تیسال ۷۷۶

[illegible]

3

[illegible]

Piyer Loti'ye mektubu imzalayanlar

Göbüllah Cevdet (*İctihad Dergisi*)
Göbüllahîni İsmail (*Politikacı*)
Said Molla (*Türkçe İstanbul Gazetesi*)
Ahmed Ragıp (*Dünyum Umumiyi*)
Ahmet Refik (*Tarîb profesörü*)
Keçecizade İzzet Fuat (*Senâtor*)
Hamdullah Suphi (*Üniversitede profesör*)
Fahîlî Rıfkı (*Akşam Gazetesi*)
Ahmet Ferit (*Eski Nazır*)
Yusuf Ziya (*Yargıcı*)
Fuat Şemsî (*Orta Öğretim Md.*)
Prof. Dr. Asaf
Velid Ebûzîya (*Tasvirî Efkâr*)
İsmail Hakkı (*Yüksek Öğr. Um. Md.*)
Reşat Fuat (*Harcıyeci*)
S. Fuat (*Maarif'te müfettiş*)
Ali Reşat (*Maarif Müsteşarı*)
Selim Sırrı (*Maarifci*)
Ahmet Selahattin (*Hukuk Fak. Dekanı*)
Dr. Cemil (*İstanbul Belediye Reisi*)
Refik Halit (*Posta U. Md.*)
Hayrettin (*Harcıyeci Md.*)
Dr. Ekrem Hayrî (*Sağlık Md.*)
Dr. Neşet Ömer (*Tıp Fak.*)
Behçet Kamî (*Memleket Gazetesi*)
Mehmet Ali (*Saray Devlet üy.*)
Nail Reşit (*Memleket Gazetesi*)
Dr. Zeki (*Sağlık Müfettişi*)
Salahattin (*Zaman Gazetesi*)
Fahrettin Hayrî (*Harcıyeci Md.*)
General Hamîd
Sedat Nurî (*Mühendis, Desinatör*)
M. Şükrü (*Mensucat Md. U.*)
Yusuf Şerif (*Üniversitede Prof.*)
Ahmet Saki (*Ati Gazetesi*)
Ahmet Hilali (*Sabah Gazetesi*)
Refik (*Üniversitede Prof.*)
Mahmut Sadık (*Yeni Gazete*)
Mehmet Asım (*Vakit Gazetesi*)
R. Fahreddin (*Harcıyeci*)
M. Zühûd (*Üniversitede Prof.*)
Mehmed Nazım (*Tercümanî Hakkikat Gaz.*)
Faik Ali (*Vali*)
Miralay Sadık (*Politikacı*)
Abdurrahman Arif (*Avukat*)
G. Hamit (*Senâtor*)
İsmail Hakkı Paşa (*Politikacı*)
Prof. Dr. Rifat Hüsamettin
Abdullah Zühûd (*Yeni Gazete*)
Cafer (*Veteriner*)
Prof. Dr. Kerim Sebati
M. Reşid (*Eski Harcıyeci Nazırı*)
Çorluluzaade Aziz Mahmut
M. Mithat (*Erzurum Valisi*)
I. Salih (*Söz Gazetesi*)
Ziya (*Müşavir*)
H. Sadettin (*Şehbal Dergisi*)
I. Sami (*Yargıcı*)
Dr. Tevfik Salim (*Tıp Fakültesi*)
I. Hakkı (*Müşavir*)
Muammer (*Maarifci*)
A. Şadan (*Müşavir*)
Şeyhzaade Halepli Mustafa
Şakir Beyzaade Ömer Faik
Rauf Ahmed (*İstiklal Gazetesi*)
Yusuf Fehmi
Hüseyin Rahmî (*Romancı*)
Şükrü (*Maarifci*)
H. Adil (*Kadastro Um. Md.*)
Müfide Ferid (*Feride Tek'in eşi*)
Ali Kamî (*PTT'ci*)
Mahir Said
Camî (*Eski Mebus*)
S. Bekir (*Eski Vali*)

Namus Uğrunda !..

Hasan Tahsin Recep



Evet... Ey nasiye-i gurur ve haşmetinde altı yüz senelik bir tarihin hatıra-i celâdet ve hamasetini taşıyan Türkler!... Osmanogulları!...

Fatihleri, Yavuzları, Süleymanları yetiştirmekle tarihlerin ölgün sahifelerini candanlardan asar ve edvar-ı maziyenin afak-ı devr-i duruna, ekil-i şan ü şeref konduran asil Kayhanlıların temiz kanlı, pek alınlı evlâtları!...

Bugün, hak ve adalet diye bağran bir kuvvet, bugün beşeriyet, insaniyet diye haykıran bir kudret, ki onlar galibiz diyorlar, o galipler ki, bedbaht memleketimizi ve elemelerimizi uyutmak için muhafaza ettiğimiz sükûtu, acz-i mutlak bilerek gurur-u millimizi tahkir, namus ve mevcudiyetimizi tezyif ve tezil eden müstekreh, muhteris emellerin maateessüf şahidi bulunuyorlar.

O hayâlpereşter ihtirâsı ki, senin dinini, imanını yırtmak, parçalamak için Allahın, Büyük Rabbin kadaraptığın memleketini, o eccadının şecaatleriyle omuzlarında taşıdıkları hilâlin azameti karşısında dünyaları hüsrân eden eccadının kemiklerini ihtiva eden topraklarını, şerefli yuvanı, senin ihtimamkâr şefik ellerinden arak gaspederek kendi muhteris, canî ellerinde kanatmak, ezmek; İslâmîliği, Türklüğü öldürmek için

hilâlin o ilahî lâlgün rengini, ateşini söndürmek, karartmak için yurtcu menfur mefkûreler taşıyan ma'dum Rus Çarlığının nameşru mevlûdesi olan o Yunanlılar ki, sevimli İmîr'imizi kendilerine peşkeş çekiyorlar.

Peşkeş çekiyorlar ki, üç yüz milyon islâmın dünyaları kızıl kanlarla boyamaya kaadîr bir kuvvetin mevcudiyet-i kahiranesini unutuyorlar. İstihfaf ediyorlar. İstanbul'un, islâmîliğin ağuş-u itirâmında taşıdığı mabetlerine çanlar, salıp çelenkler ihzar ediyorlar.

O herşeyden yüksek zannettikleri asrın ufak bir tebessümünü, gurur ve sermesti ile bizi namusumuzdan, mukaddesatımızdan mahrum bırakmak sevdasında bulunan o Yunanlılar ki, uhuvvet-i beşeriyeden ziyade, kendi hasis ve aç gözlü menfaatleri uğruna kanşukları harpte yükseltemedikleri süngülerinde riya ile, melânetle sinton mevcudiyetleri karşısında Halifeyi İstanbul'dan, o bütün cibilliyet-i ahlâkiyesiyle ve hentiz kâinatın enzar-ı mefuniyetini kazanan Muhammedileri mutaf kılıp ve ihtiramında, pay-ı tahtından Konya'nın ıssız, izbe sahralarına kovmak istiyorlar...

Hüsrân ve yeddi-i bahtına ağlayan bizleri sürmek, ademin bipayan derinliklerine, çirkâbelerine yuvarlamak arzu ediyorlar.

Uyan, ey Türk oğlu, uyan!... Ey medeniyet-i ilâhiyeye mutekit, islâmîliğin ateşin hararetiyle kalbi, ruhu pür heyecan olan müslüman Türk, uyan!...

Sana suikast ediyorlar. Seni, meskeninden, mabedinden, mabudundan, harim-i ailen ve namusundan cüda düşürmek, senin mazmazzetânla adı oynuncaklar gibi oynamak istiyorlar.

O hâlâ üçyüz yirmi sekizdenberi üzerinde masum kanlarının cereyanı kesilmeyen süngülerıyla, o hâlâ tarrakalarında yetim ve öksüz, yavrusuz kalan kimsesiz validelerin, alil ihtiyarların aks-i ızdırabâtı dalgalanan toplanıye geleceklemiş, tereddüt emiyoruz, gelsinler... Hatta, masum Türk'e kasdı olan bütün dünya gelsin... Süngüleriyle esasen kanayan kalplerimizi değsinler... Velveledar toplanıye evlerimizi, kuvvetlerimizi yıksınlar. Taraç ve tarumar etsinler.

O Yunan gelsin. Saf ve bakîr limanlarımızı, kudret ve kuvvetiyle ithale muvaffak olamadıkları teknelerinde o zülmü, adavet-i ebediyeyi, husumet-i ezelıyeyi temsil eden mavi-beyaz bayraklarını dalgalandırsınlar, gelsinler.

Silâhlerimizi toplansınlar. Evlâtlarına silâh tevzi etsinler. Benliğimizi parçalasınlar. Ruhumuzu ezsinler. Fakat asla, asla unutmamızın ki, Türk ölmedi, yaşıyor. Kalbinin, ruhunun, müslümanlığının, Peygamberinin telkin ettiği ilhamat ile yaşıyor.

Ve burayı Yunan'a vermiyecektir. Vermek isteyecek kuvvette paylaşacak kozumuz var. Hatta, süngülerimiz, silâhlarımız olmasa bile... Asî ruhumuzla, coşkun kanlarımızla, harareti vicdanlarımızla, sökülmemiş dişlerimizle bu memleketi müdafaa edeceğiz.

Ne kadar zehirli oturlarsa olsunlar, o dişlerle cingiz-i maneviyatla kuvvetlenen dişlerimizle kalplerini parçalayacağız. Namusumuzu, gururumuzu, ailelerimizin, yavrularımızın kadınlarımızın iffet-i hayatîyetlerini kurtaracak, muhafaza edeceğiz...

Yoksa, bu şirin diyarları, kendi hayatımız, şehamet ve satvet-i tarihiyemiz namına eccada bir cemile-i şükrân olmak üzere yakacağız, yıkacağız, kıracağız. Bu ülkelerin sema ve ufuklarına kendi masum kanlarımızla renk vereceğiz, boyacağız.

O zaman Yunan gelsin, ondokuzuncu asrın türedi çerikotları Avrupa'nın telkin ettiği binayı medeniyeti korusun, Aşşillerin, hayâlî kahramanlarını, Homer'in efsanevî şîrlerini, teranelerini kan pıhtıları arasında ihya etsin.

Hayır, hayır... Meyus olmayalım... Biz ölmedik, yaşıyoruz. Henüz damarlarımızda İzmir'imiz, Halifemiz, Hakanımız, Pay-ı tahtımız için akıtacak kanlarımız var. Bu memleketi göz diken kuvvetleri yakacak, eritecek hararetimiz pek, hem de pek mebzul... Yalnız, bunu da unutmamızın ki, Çanakkale kahramanlarının, mavi beyaz kucağında salibi taşıyan Yunanlıların canavar hakimiyeti altında yaşatacak tek hemşiresi, tek bir validesi, ufak bir Türk benliği yoktur. Ancak, evet ancak hilâlin al gölgeleri altında Hakaniyle, Pay-ı tahtı ile, İzmir-i ile yaşayacak bir Türklük vardır. Ve illâ Avrupa Neron gibi bir sair olmak istiyorsa, bizler de kendi ellerimiz, kendi varlıklarımızla binalarımızı, topraklarımızı cayır cayır yakar, kızıl alevlerle halelendirir ve beşeriyetin vicdanına Roma'nın ihtirâkından feci bir sahne-i şîr ve hayâl ibda etmekte gecikmeyiz... Çünkü tarihimiz var. Çünkü bizi tel'in edecek eccadın ruhu ahfadın feryadı var. Çünkü her şeyden üstün namusumuz var.

Kemalist Anadolu Basını

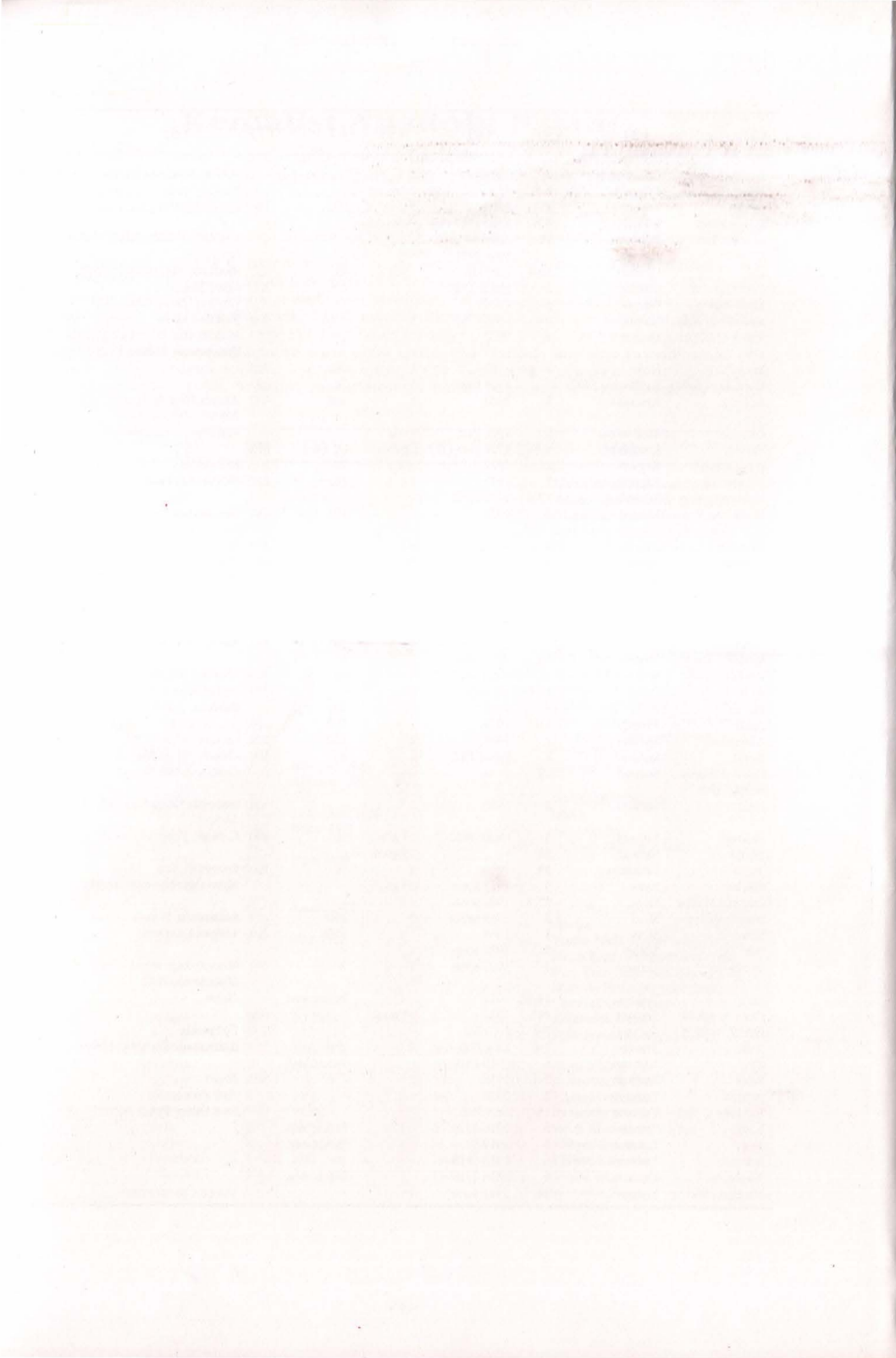
Ekim 1920 - Mayıs 1992 arasında Trabzon'da, Kafkas Sovyet Sosyalist Federatif Cumhuriyeti Enformasyon Ajansı'nın temsilcisi olarak çalışan K. Yüst, 1922'de Tiflis'te 'Anatoliskaya Peçat=Anadolu Basını' adıyla yayınladığı kitapta Kemalist Basın hakkında en zengin bilgileri vermiştir. Bu liste onun verilerine dayanmaktadır.

Her süreli yayın hakkında bulunabildiği kadıyla sekiz kalem bilgi verilmiştir.

(1) Yayının adı; (2) Çıktığı yer; (3) Niteliği veya siyasal eğilimi su siyah sayılarla gösterilmektedir: 1) Resmî, 2- Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti sözcüsü, 3- Okul dergisi, 4- Milliyetçi, 5- İttihatçı aleyhdarı, 6- İttihatçı alehdarı 7-Muhafif, 8-Halkçı, 9- Solcu, 10- Halk İştirakiyun Fırkası organı, 11- İslâm Bolşevik, 12- Dinci, 13- Ekonomi/Ticaret, 14- Edebiyat, 15- Mizah, 16- Bağımsız, 17- Tarafsız, 18- Hilâl-i Ahmer (Kızılay), 19- Doğu Ordusu organı, 20- Eğitim-bilim; (4) Yayına başlama ve sona erme tarihi; (5) Haftada kaç sayı yayımlandığı; (6) 1 Mayıs 1922'ye kadar toplam kaç sayı çıktığı; (7) Tirajı; (8) Yayımlayanları: Sahib-i imtiyazlarının adları siyah, Müdür-i mesullerinki italik, başyazar ve yazarlarınkiyse düz harflerle dizilmiştir.

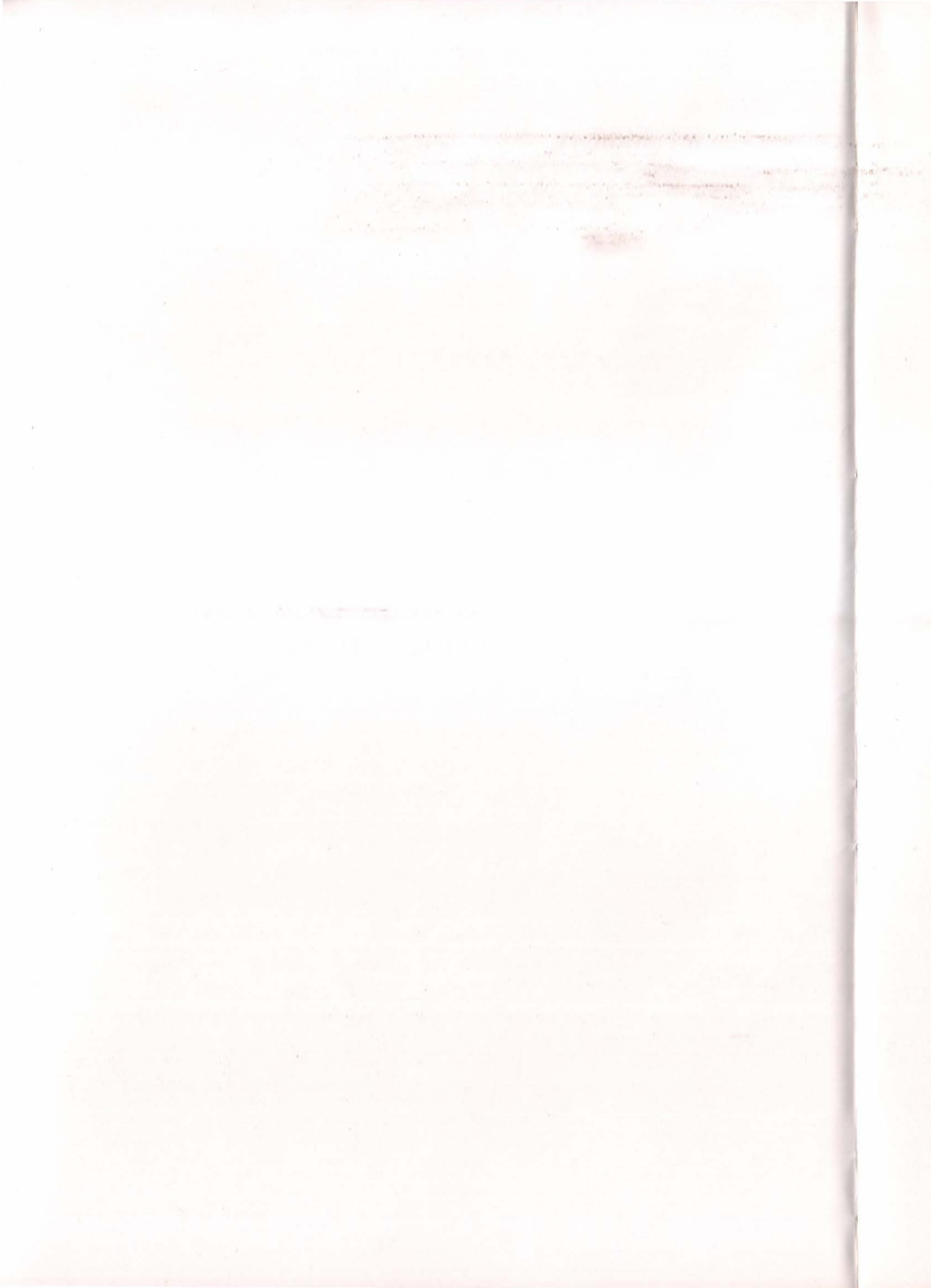
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
Hayat	Adana	7-4	Nisan 1922	1	-	-	Lücvirzade Mehmet Emin
Mefkûre	Adana	3	1921 sonu	1	-	-	Adana Öğretmenler Birliği
Yeni Adana	Pozanti-Adana	2	1919	5	-	500	Ahmet Renzi (Yüregir) Ferit Celal, Ramazanade Kemal, Fevzi, Mustafa Rifat Sinan Paşa, Halil Ağa, İbrahim
İkaz	Afyon Karahisar	9-8	1919 başı	-	330	-	Mehmet Şükrü (Koç)
Emel	Ankara		Mayıs 1921				
Hakikat	Amasya	7-4	1921	1	50	250	Abdüllâtif ; Hayrullahoğlu, Sevki
Emek	Amasya	2	Mart başı 1921	2	120	250	İsmail Hakkı; Muhammed Sadık
	Ankara	10	16.1.1921	6	-	-	Abdülkadir, Ahmet Hilmi; Behram
Hâkimiyet-i Milliye	Ankara	2		-	500	2000	Lütfü, Ziyetullah Nusirevan
Kalem	Ankara	15	Mayıs (?) 1921	-	-	-	Recep Zühüti; Ahmet Ağaoğlu,
Köy Hocası	Ankara	1	Ağustos 1921	-	-	-	Muhiddin; Rusen Eşref, İzzet Ulvi,
Öğüt	Ankara	17-4	1920	1	56	2000	Molla Ali Vahitzade
Peyam Sabah	Ankara	15	Bahar 1922	1	17	1000	Sadrî
Sebilürreşat	Ankara	12	1920	1	70	3000	Aka Gündüz
Sebilürreşat	Ankara	12	Ekim 1921	-	-	-	Mehmet Akif, Eşref Edib
T. Büyük Millet	Ankara	1	-	-	-	-	
Meclisi Zabıt Ceridesi	Ankara	9	Kasım 1921	-	-	-	<i>Arif Oruç; Nizametin, Tevfik Rüşti,</i>
Yeni Dünya	Ankara	9-5	Mart 1922	6	490	1750	Osman
Yeni Hayat	Ankara	10	1.3.1922	1	6		Yunus Nadi, Kemal Salih,
Ticaret Gazetesi	Ankara	13	2.1.1921	1	-	500	Ruşen Eşref, Mehmet Şeref, Celal
Türkiye	Ankara	-	1921-1921	1	birkaç sayı	-	Nuri, Esat, Ömer Muhtitin, Halide
Anadolu	Antalya	2	1920	6	400	800	Edip, Ali İhsan (Kör Ali), Vehbi,
Ayıntap	Ayıntap	2	1919	3	180	200	Cemal Hüsnü, Akbay
Bolu	Bolu	1	1913	1	460	250	Milletvekili Nâzım
Dertli	Bolu	7-4	1920	1	115	250	Refik Rasim, Hüseyin Suat
Türkoglu	Bolu	2	1921	1	40	250	Haydar Nadi
Çorum	Çorum	2	1921	1	53	250	Ketbudazade Cemil
Diyanbeker	Diyanbeker	1	1881	1	1900	150	Vilâyet Gazetesi
Albayrak	Tiflis-Bakü	9-5	Nisan 1920	1	150	450	İlyaszade Şükrü; Avukat Ali Saib
							Mecit Akif; Mehmet Abdi
							Vilâyet Gazetesi
							Vilâyet Gazetesi
							<i>Mithat; Müştak Sıtkı ve Cevat;</i>
							<i>Süleyman Necati</i>

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
Envar-ı Şarkıye	Erzurum	2		2	-	-	Vilâyet Gazetesi
Arkadaş	Eskişehir	9-8	1920-1921 başı	düzensiz	-	-	Mustafa Nuri
İstiklâl	Eskişehir	2	Bahar 1921	3	50	700	<i>Hüseyin Babri</i>
İşçi ve Köylü	Eskişehir	9-8	1920-1921 başı	düzensiz	-	-	
Seyyare Yeni Dünya	Eskişehir	11	Ağustos 1920	-	-	-	<i>Arif Oruç; Hakkı Behiç; Yunus Nadi</i>
İşık	Giresun	16-4	1.4.1918	Ayda 2	49	500	Asafzade Hayrullah Cemil
Yeni Giresun	Giresun	2	Mayıs 1920	6	200	300	Cemil Ragıp
Yeşil Yurt	Giresun	3	-	-	-	-	Giresun İdadisi öğrencileri
Mamuretül-Aziz	Harput	1	1884	1	1800	250	Meclis-i İdare
Sarvet-i Milliye	Harput	2	1922	1	10	200	Mustafa Hulusi, Ahmet Kemal; Tüccarzade Hakkı; Ethem Ruhi
Kocaeli	İzmit	2	1919	1	160	300	-
Karahisar-ı Sahib	Karahisar-ı Sahib	2	1921 başı	1	70	300	-
Açıksöz	Kastamonu	2	1920	6	480	400	Ahmet Hamdi; İsmail Habib; Hüsnü; Mehmet Akif
Gençlik	Kastamonu	3	1921 yazı	Ayda 1	-	-	Kastamonu öğretmenleri
Türkeli	Kastamonu	9-5	1921 yazı	düzensiz	60	300	-
Kırmızı Hilâl	Kayseri	18	1921	Ayda 1	10	500	Sait Azmi
Kayseri	Kayseri	1	1914	1	239	250	Vilâyet Gazetesi
Meşveret	Kayseri	17-4	1921 sonu	-	-	-	-
Misak-ı Milli	Kayseri	2	1921	4	102	250	Necmettin; Osman Hafız; Nurullah Sami
Kurtuluş	Kırşehir	9	20.6.1922	3	6	250	Salih (Hacıoğlu), <i>Mustafa</i>
Babalık	Konya	2	1920	6	885	400	Yusuf Mazhar
Konya	Konya	1	-	1	-	-	Vilâyet Gazetesi
Öğüt	Konya	17-4	1917	6	836	400	Abdülğani Ahmet Hüsnü; Nuri Tahsin Hüseyin
Âmâl-i Milliye	Maraş	2	Aralık 1921	Ayda 3	-	-	-
Doğru öz	Mersin	2		2	30	300	Ata Çelebi; Akıal Han
Mersin	Mersin	1	1921 sonu	-	-	-	-
İnkılâb	Muğla	2	Eylül 1921	2	68	300	Mustafa Bahattin; Hoca Esat
Azım	Ordu	17-4	6.3.1922	2	-	250	Hüsnü Curdan; Fabrettin
Bucak	Ordu	2	1919	-	103	-	Rüstem; Şükrü
Ahali	Samsun	7-4	1919	1	100	250	<i>İsmail Cenani</i>
Aksisada	Samsun	2	1908	2	1200	400	<i>Osman Fehmi</i>
Hayat	Samsun	2	Şubat 1922	6	85	400	<i>Osman Fehmi Beyruk</i>
Hayat Ramazan mizahî ilâve Hilâl	Samsun	15	-	-	-	-	<i>Osman Fehmi Beyruk</i>
	Samsun	2	1920	2	-	300	Hüseyin Kemal; Mehmet Tayyar; Ali Raif
Mektepli	Samsun	3	Ocak 1922	15 günl.	10	400	C. Nadi; Hüseyin Hüsnü
Piyasa	Samsun	13	-	15 günl.	-	-	-
Varlık	Sankamış	19	-	2	50	1000	Feyzullah Sacit
Dilek	Sivas	3	1921 sonu	15 günl.	-	-	Sivas Öğretmenler Birliği
Gayret-i Milliye	Sivas	17-4	1921 sonu	-	-	-	-
İrade-i Milliye	Sivas	2	1919 ortası	5	250	250	Salâhattin; Hulusi Turgut
Sivas	Sivas	1	1883	1	1500	200	Vilâyet Gazetesi
İşık	Silifke	1	1921 sonu	-	-	-	-
Tarsus	Tarsus	2	1921 sonu	1	20	300	Müezzinzade Mehmet Sait; <i>Mubammed Faiz Hayri</i>
Fecr	Trabzon	14-15	1921	-	birkaç sayı	-	-
Genç Anadolu	Trabzon	20	1922	15 günl.	7	300	-
Güzel Trabzon	Trabzon	7-4	1.4.1922	3	15	1000	Eyüpzade
Hak	Trabzon	7-4	12.4.1921	2	250	250	Kakıcızade İbrahim Hulusi
İğne	Trabzon	6	1919-1919	-	birkaç sayı	-	-
İkbal	Trabzon	7-4	1918	2	750	300	<i>Hayri</i>
İstikbâl	Trabzon	2	1918	-	-	-	<i>Faik Abmet</i>
Kahkaha	Trabzon	15-7	18.5.1922	-	-	-	Esat Ömer Eyüp; Nazmi Nafi
Kaygı	Trabzon	6	1919-1919	-	birkaç sayı	-	-
Nur	Trabzon	6	1919-1919	-	birkaç sayı	-	-
Selâmet	Trabzon	6	1918-1918	-	19	-	-
Yeşilyurt	Trabzon	6	1918-1918	-	birkaç sayı	-	-
Hareket-i Fikriye	Yozgat	14	1921 sonu	1	-	-	Yozgat Öğretmenleri



Bölüm II

DEVRİMLER DÖNEMİ (1923 - 1945)



Büyük Taarruz başarıya ulaşır Kuvayı Milliye bütün Anadolu ve İstanbul'a hakim olunca muhalif basın ve ayrılıkçı azınlık gazeteleri kendiliklerinden ortadan yok oldular. Bazıları da eski çizgilerinin tam tersi yayına giriştiler. Üç yıldır Peyam ile birleşmiş olan **Sabah** gazetesi hemen ondan ayrıldı ve eskiden beri milliyetçi olduğunu belirten yazılar yazdı. Ankara ve Mustafa Kemal'in en keskin düşmanlarından **Aydede** dergisinde, her ikisine de övgüler düzülmeğe başlandı. Yazarlarından bir çoğu yurt dışına kaçtı. Peyam başyazarı **Ali Kemal**, İzmir'te linç edildi. İzmir, Balıkesir, Adana gibi yerlerde Milli Mücadele aleyhinde yayın yapmış olanların da Yunanistan'a ya da Suriye'ye sığındıkları görüldü.

A) İmparatorluktan Cumhuriyete Geçişin Yarattığı Sorunlar

Basın dünyasındaki bu tasfiye hareketi, Lozan Barışı gereğince ilan edilen genel aften istisna edilen 150 kişinin arasına, gazeteci niteliğiyle onüç kişinin de katılmasıyla tamamlandı. Bakanlar Kurulu'nun 1 Haziran 1924 tarihli kararnamesinde bulunan bu isimler şunlardır:

Sait Molla: *Türkçe İstanbul gazetesi sahibi .*

Mevlânzade Rifat: *Serbesti gazetesi sahibi, Hürriyet ve İtilaf Fırkası azasından.*

Hafız İsmail: *İzmir'de Müsavat gazetesi sahibi ve başyazarı, Dar-ül Hikmet-ül İslamiyye üyelerinden İzmirli.*

Refik Halid: *Aydede gazetesi sahibi, Posta ve Telgraf Umum Müdürlerinden.*

Ali Sami: *Bandırma'da Adalet gazetesi sahibi Babriyeli.*

Mir Mustafa: *Edirne'de Temin, balen (1924'de) Selanik'de Hakikat gazetesi sahibi.*

Ferit: *Köylü gazetesi başyazarı.*

Refi Cevat: *Alemdar gazetesi sahibi.*

Pehlivan Kadri: *Alemdar muharrirlerinden.*

Fanizade Ali İlmi: *Adana'da Ferda gazetesi sahibi.*

Ömer Fevzi: *Balıkesir'de İrşad gazetesi sahibi Trabzon'lu.*

Hasan Sadık: *Halep'te Doğruyol gazetesi sahibi.*

Refet: *Köylü gazetesi sahibi ve sorumlu müdürü İzmirli.*

Düşman işgalinden kurtuluş, Türkiye'nin bütün sorunlarının çözülmesi olduğu anlamını taşıyordu. Uluslararası alanda Osmanlı

şüncelerini tam bildiklerini söylemek mümkün değildi. Ayrıca, Milli Mücadele'ye açık destek vermemiş olmakla birlikte karşıtlıklarını da açığa vurmamış **Lütfü Fikri** gibi eski muhalifler vardı. Babıali ve işgal kuvvetlerinin sansürü kalkınca tam bir özgürlük ortamının geldiği inancıyla düşüncelerini açıklamaktan geri durmadılar.

İçerdeki durumun alacağı biçimin, dışarda (Yani, barış konferansında) yürütülen pazarlıkları etkileyebileceği konusunda, BMM hükümetiyle Mustafa Kemal'in dışındakilerin fazla düşündüklerini söylemek mümkün değildir. Barış pazarlıkları sırasında özellikle ordunun disiplinli bir şekilde hazır bulunması gerekirken, İstanbul basınında, (Ordu görevini tamamlamıştır, başkomutanının da artık görevlerini devretmesinin zamanı gelmiştir) gibi bir havanın estirilmesi, Türk heyetini zayıflatmaktan başka bir şeye yaramıyacaktı. **M. Kemal** ise ordunun değil, olağanüstü koşulların ürünü olan Millet Meclisi'nin artık işlevini tamamladığı, yenilenmesi gerektiği fikrindeydi. Daha 1922 sonunda Halk Fırkası'nı kurma fikrini açıklamıştı. Bir kısmını **Hakimiyeti Milliye** sütunlarıyla Meclis kürsüsünde açıkladığı, bir kısmını da henüz kafasında sakladığı devrimlerinin ancak bu yolla gerçekleştirileceğine inanıyordu.

Özellikle İstanbul basını ile bir uzlaşma çerçevesi kurmak için Paşa, 16 Ocak 1923'te İzmit'te belli başlı başyazarlarla (**Hüseyin Cahit, Ahmet Emin, İsmail Müştak, Falih Rıfkı, Velit Ebüzziya, Celal Nuri, Halide Edip, Yakup Kadri, Adnan (Adıvar), Hakkı Tarık, Enis Tahsin**) buluştu. Yaptığı açıklamalar, tam kapsamlı bir politikayı belirliyordu: *"Dış politikanın dayanağı güçlü bir iç politikadır... Devrimin (İnkılabın) yasaları mevcut yasaların üstündedir... Halkı kendi haline bırakırsak bir adım ileri atamayız... Bu devletin halife ile alaka ve ilişkisi yoktur... Ülkenin sadece bir yerinde değil, aydınların gideceği beş on yerinde birden ilim, nur, irfan merkezi yapmalıyız..."*

İttihatçılar tarafından toplumun gündemine getirilmiş bütün konular, Anadolu'nun ve özellikle Türk kesiminin kalkınması konusu, geçmiş deneyimlerden alınan derslerin de ışığında, **Mustafa Kemal** tarafından yeni bir sentez halinde sunuluyordu. Bu gazetecilerin pek çoğu bu sorunların yabancıları değildiler. Ancak üzerinde farklı görüşlere sahip oldukları konular da vardı. Örneğin, Amerikan eğitimi görmüş **Ahmet Emin** çok partili sistem ve tam liberal ekonomi yanlısıydı. **Hüseyin Cahit** ise gündemde olmadığı halde Arap harflerinin bırakılıp Latin harflerine geçilmesini savunuyor, ama Hilafetle daha içiçe bir yaşamı hayal ediyordu. **Velid Ebüzziya** da bu hususta

طبعة دار الفنون

[illegible]

عيسى جالهد وليد، و احمد هودت بكركي متدبر امور ديني و غزوة نبوي نفوذ و بر لاسه مخالف اولاد ناري استقلال محكمه شك ضبطه كمشدر

موقوفہ فرید الدین گیلانی



A black and white illustration showing a man in a turban and a woman looking at a birdcage hanging from a branch. A bird is flying away from the cage. The man is holding a long staff or stick. The scene is set outdoors with a simple landscape in the background.

57

ona katılıyordu. Hilafeti dışlamanın Türkiye'yi küçülteceği inancı vardı. Yüzyılların alışkanlığından sıyrılmak pek kolay değildi. Arkasına bütün İslam alemini almakla uluslararası forumda bir rol oynanabileceğine inanılıyordu. Oysa **M. Kemal**'in korkusu, dünyanın bütün ekonomik gücüne sahip olmanın yanı sıra, Müslümanların yüzde 95'ini de sultanları altına almış olan yabancıların, Hilafetin gücünü kendi çıkarları için kukla haline getirmeleri olasılığıydı.

Mustafa Kemal daha başından itibaren, dinin devlet işleri ve politikaya karıştırılmadığı - sonradan laik denilecek - bir yapı taşıydı. Bu aynı zamanda rejimin şeklini de belirliyordu: **Hakimiyeti Milliye, yani Cumhuriyet**. Oluşumlara bu açıdan bakmayanların yarım önlemler önermeleri doğaldı. Bütün bunların üstüne, yüzyıllar boyunca İslamın önderliğini yapmış bir toplumu alışkanlıklarından koparmak kolay değildi. Arabı, Arnavutu, Hintli Müslümanı koptuğu ve kendi hedeflerini - Arap Hilafeti, Britanya Kralına bağlılık gibi - kovaladığı bir sırada İstanbul Halifesiyle bütün İslam dünyasını etkileme çabaları rüya olmaktan ileri gidemezdi. Üstelik İslam Birliği'nin ancak güçlü bir devlet çıkar ve zorla hepsini kontrolü altına alırsa gerçekleştiği de tarihi bir gerçektir.



1923'den 1938'e kadarki dönemde basının birinci ilgi odağı Gazi Mustafa Kemal olmuştur. Her devrim, her nutuk birinci sayfalarda ilk haberi idi (Cumhuriyet'ten).



Hilafetin kaldırılmasından sonra laikliğe geçiş artık bir formalite olmaktan başka bir anlam taşıymıyordu. 1927'de bu yoldaki Anayasa değişikliği Cumhuriyet'te sadece ilk sütunluk bir haberle verildi (Sağda en altta)

1923 yılı başında harekete geçen toplumsal dinamik, **geçmişle bağın ne düzeyde kalacağı, Osmanlı ihtişamına hilafet kanalıyla dönülüp dönülemediği ya da Yeni Bir Türkiye yaratılıp yaratılamayacağı** soruları üzerinde odaklaşıyordu. Bütün bu sorulara kafasında çözüm formülünü düşünmüş tek insan **Mustafa Kemal**'di. Oluşumu bir bütün olarak ele alabiliyor, bu yüzden vazgeçebileceği, feda edebileceği hususları artık gündemine getirmiyordu. Devrimciydi ve devrimciliğin özelliği de budur. Karşısında yer alanların özelliğini ise, bütünüyle düşünmemeleri oluşturur. Kısmi düzenlemeler tasavvur ederler. Tanzimat ıslahatcılığı türünde uzlaştırmacı ve gelenekçi bir yönetimi tercih ederler.

B) Tek Parti Düzeninin Yerleşmesi

1923 başından 1945 sonunda çok partili sisteme geçinceye kadarki sürede, **Atatürk** ile ya da **CHP** ile muhalifleri arasındaki çekişme bu ana noktayı kabul edip etmeme, kapsamlı bakıp bakmama üzerinde odaklaşmıştır. Geri kalmış bir ülkeyi kalkındırmak için her tarafı ahenkli bir sistemin yönlendirmesi mi getirilmeli, yoksa bazı alanlarda liberal, bazı alanlarda baskıcı bir sistem mi uygulamalı, ya da herşeyi tam liberal anlayışla girişimcilerin yeteneğine mi bırakmalı?... **Esirlik noktasına geldikten sonra kendi kanı bahasına tam bağımsızlığına kavuşan toplumunu bütün dış baskılardan kurtarmak Atatürk'ün tutkusuydu.** Dolayısıyla sistemini seçerken buna uygun olanını tercih etmesi doğaldı. Hatta başlangıçta ekonomiyi bir ölçüde serbest bırakmayı da denemiş ama 1929 dünya iktisadi bunalımı gelince devletçiliğe yönelmeyi de kaçınılmaz saymıştır.

Buraya kadar belirttiklerimiz, **Tek Parti** döneminin basın karşısındaki tutumunu ve karşıtlarının çıkışlarının gerekçelerini anlamayı sağlamak içindir. **Mustafa Kemal'in Basın özgürlüğünden doğan sakıncaların bertaraf edilmesinin tek aracının yine basın özgürlüğü olduğu hakkındaki sözleri uygulamasıyla çatışır gibi görünür.** Gerçekten de 1923-1924 yıllarındaki bir özgür ortamdan sonra basın, yasalar ve ekonomik önlemlerle tam kontrole alınmıştır. Bu da onun sözlerinin bir aldatmaca olduğu kanısını yaratmaktadır. Ancak, ekonomik ve siyasal alt yapısı oluşmamış, üstelik on yıldan fazla sürmüş savaşlarla allak bullak olmuş bir toplumda bu ilkenin işlenmesi kolay değildi. **Önce dağılmış toplumun bir temele oturtulması gerekiyordu. Bunu ancak "Devrim" gerçekleştirebilirdi, devrimin işleme yasaları da kısıtlayıcıdır.**

Dolayısıyla 1946 yılına kadarki basın dünyasının oluşumlarını bu gerekçe ve gereksinimler içinde değerlendirmek şarttır.

Basının yapısı çoğulcudur. Her fırsatta özgürlüğünü arar, verilmesi de yöntemler icat edip özgür davranmaya çalışır. Tarih gibi, elli, yüz, bin senelik süreçleri değil, güncel olayların akışı ve değişimleri içinde değerlendirmeler yaptığı için **Adnan Menderes**'in sonraları çok tekrarlayacağı bir tekerlemeyle **'Nisyan ile maluldür' yani unutkanlık hastalığı vardır**. Aslında bu özellik basının, toplumun, yani insanların bir yansıma aracı olmasından ileri gelir. İnsan eski iyiliklere, fedakarlıktan çok, günündeki oluşumların etkisiyle yargılarda bulunur. **Mustafa Kemal Paşa**'nın ülkeyi yeniden biçimlendirme çabaları sırasında onunla aynı fikirde olmayan insanların ve özellikle gazetecilerin belirmesi doğaldı. Bu eğilimler daha **Lozan** görüşmeleri sürerken başlamıştır. Hatta bir ara bu görüşmeler kesilip tekrar savaşın başlaması olasılığı belirdiğinde bile çoğulculuk eğilimi ortadan kalkmamıştır.

Atatürk Devrimleri'nin ilki, kanımızca **Lozan Barışı**'dır. (24 Temmuz 1923). Bunu **Ankara'nın başkent yapılması** (13 Ekim 1923), Cumhuriyet'in ilanı (29 Ekim 1923) ve aynı gün **Mustafa Kemal Paşa'nın Reisicumhur seçilmesi** izler. Bir yandan da Mecliste kendi fırka grubunu oluşturmuş, karşısında da muhalif gruplar belirmişti. Bu çoğulcu yapının basına da yansması doğaldı. Aslına bakılırsa Anadolu'daki basının hepsiyle İstanbul basınının hamen yarısı **Halk Fırkası** yanlıydı. Taraflı gazetelerin kusurları örten yayınlarına karşılık, muhalefetin kusurları ortaya dökme çabaları dünyanın her yerinde daima okuyucunun ilgisini çeker. Diğer yandan da, bir dünya savaşının galibiyken ölmüş denen Türk'ün önünde yenilmiş olmayı bir türlü hazmedemeyen Avrupa basınının **'Yeni bir diktatör doğuyor'** kampanyası etkili oldu. Dolayısıyla muhalif basın bir güç olarak kamuoyunu yönlendirmeye başladı.

Cumhuriyet'in ilanı saltanat yanlılarını rahatsız etmiş olduğu gibi, içerde de dışarda da hilafetin kaderi sorununu gündeme getirdi. **Lütfi Fikri** gibi bu kararların tamamına karşı olanlarla, **Hüseyin Cahit** ve **Velid Ebüzziya** gibi yarısına karşı olan ya da karşıt fikirler de açıklanmalı mantığından ötürü salt basın özgürlüğü açısından işe yaklaşanların yayınları, Ankara hükümetinin işe bir **İstiklal Mahkemesi** kurarak müdahale etmesi sonucunu yarattı. Böylece, basının **devrim** nitelikli oluşumları engelleme girişimlerine karşı hoşgörülü davranılmayacağı gösterilmek isteniyordu. Cumhuriyet Türkiye'sindeki basına karşı bu ilk **İstiklal Mahkemesi** uygulamasının gerekçesi şöyledir:

'Son zamanlarda bazı tahriklerin, yine eskisi gibi fesat yaratmağa başladığı anlaşıldığından, Cumhuriyetimizi her ne pahasına olursa olsun muhakkak muvaffak etmeğe azmeden Türkiye Büyük Millet Meclisi, mevcut bususi kanuna istinaden ve bu gibi teşebbüsleri imha etmek maksadiyle mahkememizi teşkil edip gönderdi.'

Mahkemenin çalışmaya başlamasından az sonra, İngiliz ajanı olarak bilinen, üstelik mezhepleri icabı **sünni hilafet** ile hiç bir ilişkileri bulunmayan **Ağa Han** ile **Emir Ali** adlı Hintli Müslümanların hilafeti savunan mektuplarının **Tanin**, **İkdam** ve **Tevhidi Efkar** gazetelerinde yayınlanması işi büsbütün alevlendirdi. Bu mektup Başbakan **İsmet Paşa**'ya gönderilmiş özel bir yazı iken, kopyalarının bu gazetelere de ulaştırılması asıl amacın Türkiye'nin içini karıştırmak olduğu kanısını güçlendirdi. **İstiklal Mahkemesi**, iyi bir avukat ve hatip ama tedavi kabul etmez bir muhalif olarak tanınan **Lütfi Fikri**'yi beş yıla mahkum etti, buna karşılık, mektubu yayınlamaktan tutuklanan **Hüseyin Cahit**, **Ahmet Cevdet** ve **Velid Ebüzziya** beraat ettirildi.

Bu davada yaptığı savunma sırasında **Hüseyin Cahit** sınırsız bir özgürlük isteğini ve devrimlerin tekelci bir yapıda gerçekleştirilmesine karşıtlığını şöyle belirtmiştir:

'Cumhuriyetin dayanakları bir kaç yabut beş on zatı muhterem değildir. Cumhuriyetin dayanakları hak ve adalettir, kanundur. Kimden gelirse gelsin, millet zulümden, istibdattan nefret eder. Ben cumhuriyetin dayanaklarını sağlamlaştırmak için bütün iyi niyetimle çalışıyorum. Fakat ben ne yapayım, bir gazeteci için düşündüğünü söylemek vatan borcudur. Ben vatan haini değilim.'

Hüseyin Cahit'in savunması çok parlaktı ama **Samet Ağaoğlu** o günlerdeki davranışlarını değerlendirirken, **Tanin** başyazarının bir yandan Cumhuriyeti savunurken diğer yandan bunun henüz sırası olmadığını ileri sürmesindeki, hele dinin devletten ayrılmasını isterken hilafetin etrafında bütünleşmekten bahsetmesindeki çelişkilere dikkati çeker. Bu dava sırasında yargıçların savunmaya büyük hoşgörü göstermesi, **Lütfi Fikri**'nin beş yıllık cezasının da hemen BMM kararıyla kaldırılması, iktidarın kendi görüşlerinden vazgeçmeden bir uzlaşma zemini aradığını gösteriyordu. Nitekim 5 Şubat 1924 günü bütün başyazarlar **İzmir**'e çağırılıp **Mustafa Kemal** ile görüştüler. Cumhurbaşkanı onlardan cumhuriyetin çevresinde çelikten bir kale oluşturmalarını istedi. Başyazarlar temelde anlaşmazlıkları bulunmadığını, ifade üsluplarından anlaşmazlıklar doğabileceğini, bu-

nun da hoşgörü ile çözümlenebileceğini böylece özgürlük ortamının korunabileceğini belirttiler.

Sağlanan geçici barış iktidara, Hilafetin lağvı ve Osmanlı hanedanının yurt dışına çıkarılması kararlarının fazla tepki görmeden kamuoyuna kabul ettirilmesini sağladı (3 Mart 1924). Aynı anda, Şeriye ve Erkanı Harbiye-i Umumiye bakanlıkları lağvedildi. Böylece medreseler Maarif Nezaretine bağlanırken, ordunun da hükümette sivil bir temsilci ile (Milli Müdafaa Vekilliği) temsil edilmesi aşamasına geçildi. Açıkçası Mustafa Kemal devrimlerini yürütüyordu. Arkasından Şeriye mahkemeleri kaldırıldı. Bütün devrimleri burada sıralamaktan kaçınacağız, sadece şurasını belirtmeliyiz ki, **Mustafa Kemal** kafasındakileri teker teker uygulamaya koyuyor, basından bu girişimlerine destek bekliyordu. Türk toplumu üzerinde İstanbul basınının etkisini bildiğinden Ankara'da **Yenigün**'ü çıkarmakta olan **Yunus Nadi**'den gazetesini İstanbul'a taşımasını ve ismini **Cumhuriyet**'e çevirmesini istedi. (7 Mayıs 1924)

Meclis'te **Halk Fırkası**'nın karşısında güçlü bir kadro ile **Te-rakkiperver Cumhuriyet Fırkası**'nın belirmesi muhafet ve basının cesaretini artırdığı bir sırada **Doğu Anadolu**'da patlak veren **Şeyh Said** ayaklanması (1925 Şubatından Mayıs sonuna kadar) reaksiyoner eylemlere karşı hükümeti daha katı davranmaya zorladı. 4 Mart 1925'de Meclis'te kabul edilen **Takriri Sükun Kanunu** ile işlemekte olan çok partili rejim denemesine son verilmiş oldu. Yasa hükümete olağanüstü yetkiler tanımaktaydı:

'İrtica ve isyana ve memleketin içtimai nizamını, huzur ve sükununu, emniyet ve asayişini bozmaya yönelik her türlü teşkilatı, tabrikleri, teşvikleri, teşebbüsleri ve yayınları hükümet, Cumhurreisinin tasdiki ile yasaklamaya yetkili olup, sanıkları İstiklal Mahkemelerine sevk edebilecektir.'

Ayaklanmanın **Irak** hududu ve **Musul** petrollerindeki hak ve silesiyle **İngiltere** ile gerginliğin arttığı sırada çıkması ve ona paralel olarak muhalefetin katılaşması, Halk Fırkası yönetiminde, cumhuriyet rejimine yönelik bir komplo bulunduğu inancını güçlendirdi. Dinin siyasete alet edilmesinin vatan ihaneti sayılacağı hakkında bir mad-denin **Hiyaneti Vataniye Kanunu**'na eklenmesi kontrolün alanını daha da genişletti. Böylece başta cumhuriyet olmak üzere devrimlerin savunulması, basın özgürlüğüne tercih edilmiş oluyordu. Diğer yandan **İstiklal Mahkemeleri** ayaklanma ile basının yayınları arasında bir bağ bulunabileceği düşüncesiyle İstanbul ve Anadolu'nun

çeşitli yerlerinde pek çok gazeteyi kapatıp, bir çok yazarı da tutukladılar. Aralarında sürgüne gönderilenler oldu. Olaya bir de Komünist avı eklenince işin çapı genişledi. Sürgüne gönderilenler (**H. Cahit, Zekeriya Sertel, Cevat Şakir**) oldu. **Vatan** ve **Tanin** yayınlarına son verdiler. Ancak gazetecilerin büyük kısmı suçsuz bulunup beraat etti.

Takrirî Sükun Kanunu'nun gölgesi altında devrimlere, eleştiri almadan devam edildi ve rejim iyice yerleşti. Kapanan ya da kapatılan gazetelerin yerini Halk Fırkasına yakın Milliyet, Son Saat gibi yayınlar aldı.

C) Harf Devrimi ve Serbest Fırka Deneyimi

Türk basınıni siyasetten büyük ölçüde sıyrıp yapısal ve mesleki sorunlarına yoğunlaşmaya zorlayan olay yine bir devrim, **Harf Devrimi** olmuştur. 1928'de bütün ülkedeki gazetelerin toplam günlük satışı 30 bini aşmıyordu. Yani bin kişiye sadece 3 gazete düşüyordu. Okur yazar oranının yüzde beşe ancak ulaştığı hesaplanıyordu. Arap harflerini bırakıp Latin harflerini benimseme düşüncesi böyle bir ortamda tartışıldı ve uygulamaya kondu. Atatürk, şahsen yönettiği girişimin başarıya ulaşabilmesi için çok kısa, bir kaç aylık bir sürede gerçekleştirilmesi gerektiğine inanıyordu. Bir sürü devrimi gerçekleştirmiş bir insan olarak, sürüncemede kalanın başarı şansını kaybedeceğine kaniydi. Ve istediği yapıldı.

Basın ve yayın organları için sorun bambaşka özellikler taşıyordu. **Öncelikle yazı dizene ve sayfa bağlayan kadroların müthiş bir hızla yeni harfleri öğrenmeleri gerekiyordu. İkinci sorun bütün basımevlerinin Arap harfi kasalarını boşaltıp Latin harfleri almaları gerekiyordu.** Bu da açıktan masraf demekti. Gerekli sermayenin sağlanması ancak gazete satışlarının artması ile mümkündü. Oysa okuyucular yeni harfleri bilmediklerine göre artış değil düşüş beklenebilirdi. Gazetecilerin idari ve teknik kadroları en uygun yöntemin, yavaş yavaş Latin harfli kısımların artırılması, böylece okuyucunun alıştırılması olacağına birleşiyorlardı. Devrimciler ise bunun, aksine okuyucuyu tembelliğe iteceği, bildiklerini okuyup diğer kısımla hiç ilgilenmeyecekleri kanısındaydılar. Bu sebeple okuyucuyu aniden oldu bittiye getirmekte kararlıydılar. Dolayısıyla çözüm basının kendisine kalmıştı.

Mürettepler, diğer teknisyenler için acele kurslar açıldı. İşin bu safhasının uygulamaya geçmesi son derece çabuk oldu. Ağustos ayı sonunda başlatılan çabalar 1 Aralık'tan itibaren Arap harfi kul-

lanılmamasını öngören yasa sebebiyle hızla sonuca bağlandı. Gerçekten bu tarihten sonra hiç biri eski harfleri kullanmadı. bunun etkisi hemen satışlara yansdı. İlk haftanın sonunda durum, şöyleydi:

	1 Aralık 1928'de		7 Aralık 1928'de	
Gazeteler	Tiraj	Satış	Tiraj	Satış
Cumhuriyet	11.500	9.000	7.000	5.730
Milliyet	10.000	8.500	8.000	5.250
İkdam	8.000	5.839	5.000	3.120
Vakit	7.000	5.500	4.000	2.780
Son Saat	6.000	3.420	2.500	1.500
Akşam	4.000	2.000	3.000	1.340

Toplam olarak 46.500 olan tiraj ve 29.500'lük satışın 34.200 tiraj ve 19.700'lük satışa inmesi, ilk hamlede yüzde 35 oranında bir gelirin kaybedildiğini gösteriyor. Günler ilerledikçe bu kayıp artmış, bir çok dergi ve gazete kapanmak zorunda kalmıştır. 44 binlik bir tirajı bulunan **Resimli Gazete**'nin satışının yüze kadar düşüp kapandığı ileri sürülür.

Bir yandan ek harcama yaparken diğer yandan gelirin kesilmesi bütün basın sanayiinin yıkılması demekti. Konu devletin resmi gazetesi **Hakimiyeti Milliye**'de bile **Yakup Kadri**'nin **Matbuat Buh-ramı** başlıklı yazısıyla ele alındı. İşin gittikçe kötüleştiğini, dergilerin hepsinin kapandığını gazetelerin de yakında kapanabileceğini belirtip '*Neşriyat ve matbuat sahasında güzel kurulmuş bir nevi devlet monopolu hem harf inkılabından beklenen faydayı süratle temin etmiş olacak, hem de bu büyük vesile ile memleketin irfan hayatına kendi kontrolü altında emsali görülmemiş bir nizam ve intizam vermiş olacaktır... Her bususta etatist olan bir milletin yalnız bars ve irfan işlerinde bunun aksi bir kabiliyet göstermesine, bir istikamet almasına intizar etmek neden?*' demektedir.

Böylece gazete ve yayıncılara devlet yardımı fiilen başlamış oldu. Kararın üzerinden altı ay geçtiğinde düşüşün gazetelerde ortalama yüzde elli olduğu, buna karşılık dergi ve kitaplarda yüzde yüze yaklaştığı anlaşıldı. Bir iki yıl dayanıp halk okulları ve diğer eğitim kurumlarından Latin harflerini bilenler bolca çıkınca bunun da aşılacağı farkedildi. Bir yandan para yardımı, diğer yandan uygulamanın kontrolüne ve eğitime hız verilerek, gerçekten tahmin

edilemeyecek kadar kısa bir süre sonra yeni harfleri okuyup yazabilenler, eskinin yüzde beşinin çok üstüne çıktı. Olay devrimcilik uygulaması açısından dünyayı şaşırtacak bir nitelikteydi. Ancak bir diğer yanı, bütün basın ve yayın hayatını iktidara mali açıdan bağımlı kılmasıydı. Böylece 1925'den beri tek parti sistemine giren ülke, tam bir fikir kontroluna da sokulmuş oluyordu.

Yavaş yavaş gelişme gösteren Türk basınına büyük bir ivme kazandıran **1930 Serbest Fırka denemesi** olmuştur. 1928'de **Takriri Sükun Kanunu**'nun kaldırılmasıyla bir ölçüde rahatlayan basın, Atatürk'ün onayını alan ve başında en yakın arkadaşlarından biri bulunan **Serbest Cumhuriyet Fırkası**'nın belirmesiyle ikiye ayrıldı. Çoğunluk yine iktidardaki **Halk Fırkası**'nın yanında ve devrimlerin savunucusu rolündeydi. **İstanbul**'da tam o günlerde yayına başlayan **Son Posta** ile İzmir'deki **Yeni Asır**, **Halkın Sesi** ve **Hizmet** gazeteleri açıkça **Serbest Fırka**'nın sözcülüğünü yapmaya başladılar. İstanbul'da çıkan **Yarın** gazetesi ise sol çizgide bir muhalefetle bunlara katıldı. Tartışmaların ağırlığını basın özgürlüğü ve ekonomik rejim oluşturmıştır.

1929'da başlayan dünya ekonomik bunalımının etkilerini hisseden ve kendi olanaklarıyla çözüm arayan Türkiye, giderek devletçi politikalara yaklaşıyordu. **Serbest Fırka** ise liberal ekonomiden yanaydı. On yıllık savaşıardan tamamen harap bir şekilde çıkmış olan ülkenin sağlıklı bir ray üzerine oturması tabii ki zaman istiyordu, ancak toplum her zamanki gibi sonuçların hemen kendisine yansımalarının beklentisi içindeydi. Bu ortamda **Serbest Fırka** büyük ilgi gördü. Yandaş gazeteler de giderek tonu artırdılar. Örneğin **Son Posta**, tamamen Türk işçisi ve teknisyeni ile gerçekleştirilen **Sivas demiryolu** açılırken bunun gereksizliğini vurguluyordu. Aslında dikkati çeken, huzurlu yıllardan sonra palazlanan büyük ticari merkezlerin (İstanbul, İzmir, Adana) sermaye sahiplerinin alınan ekonomik kararlarda söz sahibi olmak arzularıydı. Levanten ve azınlık burjuvazisi ülkeyi terkettikten sonra beliren Türk burjuvazisi kıpırdanmaya başlamıştı.

Yenilenen seçimler vesilesiyle basında çok sert ve kırıncı tartışmalar oldu. Saldırıları bazan asıl amacı aşır kişisel suçlamalara dönüştü. Bütün bunların olumsuz yanına karşılık **toplumda yeniden bir dinamik kamuoyunun belirdiği görüldü. Gazete satışları düşmüş oldukları bir kaç binlik düzeyden otuz-kırk binlere fırladı.** Bunun yararı, yeni harflerle okuyan sayısını artırması oldu. **Serbest Fırka** denemesi dört ay içinde sona erdi. Ülkede anarşiye yakın bir

huzursuzluk yarattığı için kendi liderleri tarafından feshedildi. Ve yönetim yine **CHP**'nin tam kontrolü altına girdi. Bu arada bir çok gazeteci (**Selim Ragıp Emeç, Zekeriya Sertel** gibi) hapse girdiler, bir çok gazete de kapatıldı.

Serbest Fırka olayı sona ermekle birlikte ülkedeki çalkantı sona ermedi, 1930'un son günlerinde **Menemen**'de **Derviş Mehmet** ve arkadaşlarının dini bir ayaklanışla harekete geçmeleri ve genç yedeksubay **Kubilay**'ı şehit etmeleri bütün düşüncesini devrimleri yerleştirmeye yöneltmiş olan Atatürk ve arkadaşlarında endişe yarattı. Bir yandan siyasi önlemler alınırken, diğer yandan da bu işte basının etkisi konusu gündeme geldi. Tek parti hakimiyeti ve devletçi ilkelerin tam manasıyla topluma yerleştirildiği bir dönemde bundan sapan görüşlere karşı kesin önlemler alınması mecliste tartışıldı. Hazırlayıcıları arasında iki de gazeteci milletvekili bulunan bir önerge ile *'fikir şakiliği yapan, masum ruhları zehirleyen yayınların özgürlüğü kötüye kullanması karşısında şimdiye kadarki önlemler yetmediğine göre'* yeni çareler bulunması isteniyordu.

Yeni bir basın kanunu hazırlıkları sırasındaki meclis tartışmalarında en katı saldırıların yanısıra en ılımlı görüşler de ortaya atılmıştır. Başbakan **İnönü**'nün Meclis kürsüsünden yaptığı konuşma bunun en belirgin örneğidir: *'Basın özgürlüğü çağımızın en etkili araçlarındandır. Basın olmaksızın halk yönetiminin bulunduğunu var saymak mümkün olamaz. Basın özgürlüğü, iyi kullanılmayan yerde memleketi mutluluğa götürmez. Ülkenin batırılmasını hızlandırır. Basın özgürlüğü devam etmeli, ama bu özgürlük memleketi zarar vermemelidir. Şimdi almamız gereken tedbir, basına özgürlük sağlayan ama aynı zamanda kötü uygulamalarının zararlarını önleyen bir yasa çıkarmaktır.'*

Böylece 25 Temmuz 1931'de Meclisçe onaylanan yeni kanun ortaya çıktı. Gazete çıkarmayı ruhsata bağlayan hüküm kaldırılmakla bir yumuşaklık getirilmişti. Gazete yöneticilerinde eğitim şartı aranması, mesleğin kalitesini yükseltmeye yönelik olumlu bir adımdı. Buna karşılık devrimlere uygun, kısıtlamalar getirilmişti. Padişahçılık, hilafetçilik, komünistlik yanlısı yayınlarla, imtihanların yazılması yasaklanıyordu. Fakat asıl kısıtlama hükümete istediği anda kapatma yetkisinin tanınmasıydı. Açıkça basın rejiminde fazla bir değişme olmamıştı.

TELEFON:

MÜDÜRLÜK: Is. 203

NÜSHASI HER YERDE ŞİK

10 Ağustos 1930 — CUMHURİYET No. 15

Son Posta

İDARE: İSTANBUL NURUOSMANIYE ŞEREF SOKAĞI HERGÜN NEŞROLUNUR

SON POSTA Halkın güdüsüdür. Halk bunana göre,
SON POSTA Halkın sesidir. Halk bunana göre,
SON POSTA Halkın dilidir. Halk bunana göre.

İSTANBUL'DA "SON POSTA", GAZETESİNE
YALOVA, 8 Ağustos, Saat 21 — FIRKANIN İSMİ (SERBEST CÜMHURİYET) TİR. PROGRAMI YAKINDA TEBLİĞ OLUNACAKTIR.
FETHİ

Cemil Paşa Zadelere Kaçtılar
**Haco Arkadaşlarıyla
 Birlikte Suriyeye Geçti**

Nota
 Gelmiştir, Tetkik
 Ediliyor
 Ankara 9, (Telefon) — İsmi
 hükümeti tarafından notlandı

**Fethi B. Fırkası Neler Yapmak
 İçin Meydana Çıkıyor?..**
 Fırka, Şimdiden, 65 Meb'usun İstirakini Temin Etmis

Serbest Fırka'nın faaliyete geçmesi toplumda büyük bir bereket yaratmış, bir kısım basın da bununla özdeşleşmeye yönelmiştir. Çoğulculuğa özlem en açık şekilde vurgulanmış, büyük bir basın patlaması yaşanmıştır.
 (Son Posta, 10 Ağustos 1930 sayısında Fırka'nın ismini açıklıyor)



"Son Posta"
 Mahkemede..

- Esen bütün boralara rağmen sönmeyecek bir alev.



Matbuatla bereket...

- Bu gazete müvezzii niçin yere düştü? Bayıldı mı?
 - Hayır! Yeni çıkan gazeteleri taşıyamadı.

D) Mesleki ve Yapısal Özellikler

Döneme mesleki açıdan bakıldığında iki tür gazeteci görülür. Önemli gazetelerin sahiplerinin iktidar partisinin milletvekilleri olması, basının devrimleri savunmasının garantisiydi. **Falih Rıfık Atay (Ulus)**, **Yunus Nadi (Cumhuriyet)**, **Asım ve Hakkı Tarık Us (Vakit)**, **Mahmut Soydan (Milliyet, Politika, İnkılap)**, **Ahmet Cevdet (İkdam)**, **Ahmet İhsan Tokgöz (Serveti Fünun)**, den başka çeşitli yayınlarda yazı yazan milletvekili gazeteciler de vardı. Sorumlu müdür ya da yazar olarak ün yapmış diğer gazetecileri ise tek bir gazetenin elemanı olarak görmek olanaksızdır. Bunlar sık sık gazete değiştirdiklerinden biz burada sadece isimlerini vermekle yetineceğiz.

Yakup Kadri, Hüseyin Ragıp Baydur, Nafi Atıf Kansu, Refik Ahmet, Cevat Fehmi Başkut, Sadri Ethem, Nizamettin Nazif, Enver Behnan Şapolyo, Aka Gündüz, Mahmut Yesari, Celal Nuri, Necmettin Sadık Sadak, Kazım Şinasi, Enis Tahsin Til, Ahmet Şükrü Esmer, Ruşen Eşref Ünaydın, Ethem İzzet Benice, Ekrem Uşaklıgil, Yusuf Ziya Ortaç, Orhan Seyfi Orhon, Peyami Safa, Zekeriya Sertel, Sabiha Sertel, Sabahattin Ali, Suat Derviş, Arif Oruç, Vâlâ Nurettin, Selim Ragıp Emeç, İzmir'de Ali Şevket Bilgin, Hakkı Ocakoğlu, Haydar Rüştü Öktem.

Dönemin gazetelerini ise etkinliklerine göre şöyle sıralamak mümkün:

Hakimiyeti Milliye, 1934'den itibaren **Ulus** adını aldı. CHP'nin ve devletin resmi sözcüsü niteliğini taşıyordu.

Cumhuriyet, 7 Mayıs 1924'de kurulmuş olduğu için halen Türkiye'nin en eski gazetesi. 1925'den 1952'ye kadar Fransızca nüshası olan **La Republique**'i çıkararak, devrimlerin yabancı çevrelere de yansımalarına çalıştı.

Vakit, devrimlerin savunuculuğu kadar kültürel yayınları ile de fikir hayatına katkıda bulundu.

Akşam, daha çok İstanbul'da etkili olan ve Fransızca **L' Akcham** gazetesiyle yabancı çevrelere de hitap etti.

Yeni Asır (İzmir) de 7 Eylül 1924'de yayına başladı, bugün Türkiye'nin ikinci eski gazetesidir. Ege bölgesinde etkili olmuştur. **İle Levant** adında bir de Fransızca nüshası vardı.

Bunların dışında **Milliyet** gibi (Fransızca nüshası da var), **İkdam**, **Son Saat, Politika, İnkılap, Yarın, Tevhidi Efkar, Anadolu (İzmir)** gibi bir süre yayınlanıp sonra kapanan bir çok gazete de vardır.

Bugün gazetemiz
16
sayfa
Ye her zaman olduğu gibi
5 kuruştur

Cumhuriyet

Onuncu sene: No. 3497

Buğün gazetemiz
16
sayfa
Ve her zaman olduğu gibi
5 kuruştur

Onuncu Yılın Bayramı

Türk milleti, dün bütün memleketi yerinden oynatan bir heyecan ve hararetle büyük bayramı kutluladı



**Cumhuriyet
Halk Fırkası**

[illegible]

Ankara eşsiz bir gün yaşadı

Gazi Hz. çok mühim bir hitabe irat ettiler, muazzam bir geçit resmi yapıldı

Büyük Gazi diyor ki: «Türk milletinin büyük millet olduğunu bütün medeni âlem az zamanda bir kere daha tanıyacaktır. Ne mutlu Türküm diyene...»

Ankara 29 (Şureti mahousada giden arkadaşlarımızdan) — Ankara büyük hayranını ilk günün kudret - sus bir sevinç ve heyecanla ve gü - neği işte bir bahar havası içinde kut - luladı. Daha gün doğarken şehrin sokaklarında maydanlar homcahomca dolmuştu. Ankara bir gelin gibi şıl - lı. Her tarafta kuruşlu taklamlar ve - timsule bayrakların dalgalandırıyor, büyük köklüden parlatıcı gösteren hahalar parıldıyor.

Geçtiğimiz mevsimde iştirak edecek bir -
tüm köylüler tam saat 9 da kendile -
rine ayrılan yerlerde müracaat durumun
vaziyetini öğrenmek üzereydiler; fakat
birçok hayranın neşesiyle bir saat
gibi uzun bir süre bekledikten sonra
meydana daha çok aler gelmediler
ve beklediler. Bir taraftan da

Büyük Gazinin büyük milletine hitabesi

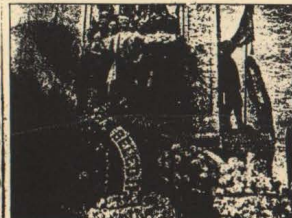
Reisicumhur Hz. kabul buyurdukları elçilere hitaben de mühim bir nutuk irat ettiler

Ankara 29 (A.A.) — Kâzımîye
Hazretleri yanlarında Büyük Eski
şahsiyeleri Raisi Müftü Feri Paşa Haz
retleri olduğu halde saat 10 da me
rim meydanına turla etmişlerdir. Ca
mi Hazretleri göçme iştirak eden
ho'a ve teşkilatları stamboleki teğ

vanis et hanc illorum solis fulgorem
Mili. huiusmodi, omne memento
servitorem huiusmodi puerumque.

Istanbulda tarihe geçecek bir gün
İki buçuk saat süren bir
geçitresmi yapıldı

Gündüz hertarafı taklarla, bayraklarla süslenen
İstanbul gece de nurdan elbise giydi



Türkiye’de en büyük coşkuyla kullanılan Cumhuriyet Bayramı Onuncu Yıl’dadır. Yeni rejimin uzun ömürlü olamayacağını hep yineleyen, özellikle yabancı çevrelere karşı, bu törenler bir güç göstergisi haline getirilmiştir. Atatürk “Ne mutlu Türküm diyene” sözlerini Onuncu Yıl Nutku’nda söylemiştir.

1935 yılında ülkede yayınlanan günlük gazetelerin sayısı 38, günlük olmayan gazetelerin sayısı 78 idi.

Dergicilik alanında, Latin harflerine geçildikten sonra Babıali'nin en tecrübeli yayımcısı **Sedat Simavi**'nin girişimleri ön planda gelir. **Yedi Gün** dergisi magazin türünde çok uzun süre aşılamayan bir rağbet gördü (1933). Tirajı 54 bine ulaştı. **M. F. Gürtunca**'nın **Çocuk Sesi** ve **Afacan** dergileri çocuklar arasında büyük ilgi gördü. Spor'da **Kırmızı - Beyaz** kendine önemli bir yer yaptı. Siyasi Dergicilikte **Halkevleri**'nin folklor araştırmalarına ağırlık veren ve hemen her ilde çıkan dergileri kültür hayatımıza büyük katkıda bulundu. **Hüseyin Cahit'in Fikir Hareketleri**, **Yakup Kadri** ve arkadaşlarının **Kadro'su**, **İ.H. Baltacıoğlu'nun Yeni Adam'ı**, **Yaşar Nabi Nayır'ın Varlık'ı** hayli etkili oldular. Yine 1935 yılı istatistikleri bütün ülkede 127 dergi bulunduğunu göstermektedir.

Tümüyle ele alındığında bu basın, 1939'da İkinci Dünya Savaşı başlayınca kadar devrimlerin savunuculuğunu yapmıştır. Basın rejimi gereği bundan kaçmaları mümkün değildi. Ancak bazı çevrelerin iddialarının aksine bu kampanya sanıldığı kadar yüzeyde kalmamış, halk kitlelerini de etkilemiştir. Bunun en belirgin delili, harf devriminin ülke dışındaki Türk cemaatleri tarafından izlenmesinde görülür. **Romanya, Bulgaristan, Yunanistan, Kıbrıs, Suriye**'deki gazetelerin büyük kısmı yeni harfleri benimsediler. Bunda Türk hükümetinin bir kampanya yürütmesi değil, doğrudan doğruya Türkiye gazeteleri etkili olmuştur. (Bkz. S/94-99)

Harf Devriminin teknik açıdan yararı basımevlerinin çoğunun makine ve malzemelerini yenilemeleri oldu. Özellikle resim kullanımının artması ve bu yüzden baskıların daha temiz olması gereksinmesi yenilenmeyi zorunlu kıldı. Politikanın zaman zaman frenlenmesi, gazeteleri bunun dışındaki konulara daha çok yönelmeye de sevketti. 1912-1922 arasındaki sürekli savaşıardan sonra erişilen barış ortamı da bunu teşvik ediyordu. Bu sebeple sinemaya, spora, dünyadaki ilginç olaylara ayrılan yerler giderek arttı. Türk genç kızları arasında güzellik yarışmasını en ciddi gazete **Cumhuriyet**'in düzenlemesi ve 1932 güzeli **Keriman Halis**'in Dünya Güzeli seçilmesi bu tür girişimlere ilgiyi artırdı. 1939 öncesinin gazeteleri okunduğunda mutlu ve keyifli bir Türkiye havası kolaylıkla farkedilir. Avrupa devletleri arasındaki savaş gerginliğine manşetlerde sıkça yer verilince, içeriği güvenli ve huzurlu görmek kolaylaşıyordu. Üstelik Türk hükümetlerinin dış politikasının pek çok alanda başarı sağlaması da (**Milletler Cemiyetine kabul ediliş, Sadabat Paktı, Balkan İt-**

GÖZÜ
KULAK
DILI

Son Posta

Yazı işleri telefonu : 20203

CUMARTESİ 29 — MAYIS 1937

İdare işleri telefonu : 20203

Fiyat : 8 Kurus

ACILIKTA KADINLARIMIZ kadın uçman Gökçene rassa madalye verildi

lerin havayı severek canlarını tehlikeye
çak şekilde çalışmaları lâzımdır,
de Meclis Reisi, Başvekil, Mareşal Çakmak bulundular. Kahraman
nı Atatürk kızı Sabiha Gökçen'i tebrik edildi. Merasimden sonra
net İnönü, Mareşal Çakmak uzun müddet görüştüler

Türk Hava Ko-
lucun gayri bir

buğ kuralları-
dun mekley ve
atıklarıyla gis-
santa kağıraman
uçman kapış-
en Sabiha Gök-
madalye verildi
dunun hava ot-
arını ve askeri
kavret meha-
ve katar skolar
kayıştırmışlar.
Akşamda kış-
mı girdi kate-
mı. mülkeler ve
mı. mülkeler ve



Başvekilin havacılığımız hakkındaki nutku

Ankara 28 (A.A.) — Türk Ha-
va Kurumunun bugünkü toplantı-
sında Türkçü'nün ilk kadın uç-
manı Sabiha Gökçen'e mürassa ma-
dalya takisi mürasemetle Başvekilin
İsmet İnönü ga nutku söyledigi (Devranı 2 önce sayılda)

"Karadeniz,, İspanyadan mülteci yerine bir sandık pasaportla döndü!

Madridde sefarethanemize sığınan ve İspanyadan
"Karadeniz,, vapurile kurtarılan Frankocular, memle-
kete getirilirlerken İtalyan sahillerinde hep birlikte
denize atlavio yüze yüze kaçtılar



Frankocu studierlerle beraber sefaretha nemize sığınan ve "Karadeniz" le dön-
tlenbulu peten telahuz

Madriddeki sefarethanemize sığınan 720 mülteci yerine beg insandan mülteci-
İspanyolların bedbaht memleketlerinin ba-
rut ve kan kakan havası içinden, kurtar-
mak ta pasaport getirildi.
"Karadeniz" vapuru mültecihanından

Kadın bayatın ber safbayında yerbuldu net telahuz. İsmet İnönü, Mareşal Çakmak bulundular. Kahraman
nı Atatürk kızı Sabiha Gökçen'i tebrik edildi. Merasimden sonra
net İnönü, Mareşal Çakmak uzun müddet görüştüler

Cumhuriyet

12
Nispetiye 12 Nispetiye

Türk kadını haklarının en büyüğünü aldı

Yüksek Millet Meclisi, dün yaptığı tarihi toplantıda kadınların mebus
seçme ve seçilmelerini alkışlar arasında ittifakla kabul etti



Millet Meclisi dün intihabın yenilenmesine de karar verdi

Mebus terbihi kemana tıdıl edildi, tıdıl di-
nıken İsmet İnönü, Mareşal Çakmak, Başvekil
İsmet İnönü'nün meclisteki nutku

Türk kadını sevinc ve heyecan içinde

Kadınlar bu büyük vatanın en büyük
hakkı olan seçme ve seçilme hakkını
dün kazanmışlardır. Bu büyük hakları
kazanmışlardır. Bu büyük hakları



Öz hıfzında:
Türkçenin başkalarına
verdiği kereçleri

Batı ülkelerinin çoğundan önce Türk kadınına
seçme ve seçilme hakkının tanınması da dünyada
yankı uyandırdı. Bu gelişim kadının toplum
bayatında çok daha aktif bir rol oynamasının
başlangıcı olmuştur.

Cumhuriyet

12
Nispetiye 12 Nispetiye

Türkiye Güzeli Keriman Halis H dünya kraliçesi intihap edildi

Bütün dünya telizleri ve gazeteleri
Keriman Halis Hanımın müstena
muvaffakiyetini ilan ediyorlar



Gazi Hz. dün akşam İstanbul'a geldiler

Reis-i Emtin Hz. Reza Beyler sarayında bir
mı. mülkeler ve mı. mülkeler ve

Dünya kraliçesinin bahtiyar annesi..

Fethiye Hanım kadın muvaffaki-
baherini aldı



Kraliçenin en kuvvetli rakibi Alman güzeli idi

İtalyan çok memnundu. Bu ve netice
anlaşılma bir altın telahuz
Dünya Kraliçesi Keriman Halis Hanım

Türk ve Müslüman kadınları arasında ilk güzelli-
yarışmasını düzenleyen Cumhuriyet gazetesi,
kadının toplumsallaşmasına katkıda bulunmuş,
Keriman Halis'in Dünya Güzeli seçilmesiyle de
ödülünü almıştır.

VARLIK

Senelik abone : T.L. 3.
 Altı aylık : T.L. 1.60
 Hariç senelik : Fr. 60

ON BEŞ GÜNDE BİR ÇIKAR
SANAT VE FİKİR MECMUASI

SAYI : 1

15 Temmuz 1933

ANKARA, POSTA KUTUSU : No. 142

Zaman içinde

Kemalettin Kâmi

I

Gök uzak, yer yakında
Yalnız değilim ama;
Bir açık pencereden
Ay doluyor odama!

İçim, odam gibi loş.
Ürperiyor geceden.
Şurada yatağım boş,
Burada uykusuz ben!

II

Gök uzak, yer uykuda..
Engin mesafelerle
Ay giriyor buluta..
Sesler hatırlatıyor
Bana uzak - yakını..
Durdurmak istiyorum
Saatin tik - takını..

III

Ses yok... Mesafe silik...

Birisi can veriyor Obürünün yerine

Odamo...
Biri... Biri...

Üzünütlü bir anı

Bütün benim olan

Derin bir kuyuya girdi.

Weekend **A**gil

Yanıbaşında yarın
Güllüvör acı acı

Değil bana yaban

Sesini eserimin
Son beyti sanıyorum...

v

Ben su istemiyorum
Karanlık kuyudan!
Ben sen unutulmaz
Aman kuyutan.
Biraz ışık dönmesi lâzım..

Annem kalbim duracak,
kaybolmuş ağzım...

Ah, ey hulyalarımın
Aynası gibi dümdüz,
Bana gülümseyen yüz...
Ey yazıma benzeyen
Bu yüzün çizgileri!..

VI

Yepyeni çağdaş bir edebiyat ve sanat anlayışı ülkeye yerleştirdi. Bu kültürel devrimin en önemli araçlarından biri de, altmış yıldan beri yayınına araeksız sürdüren, bininci sayısını aşmış olan Varlık Dergisi'dir.

TELEFON :

MÜDÜRLÜK : 203

NÜSHASI HER VERDE 5 K.

İDAREHANE: NURUOSMANIYE ŞEREF SOKAĞI

HER

BUGÜN HAPİSANE

Karilerimiz Arasında Kur'a Açtık
Ayda 1000 Liradan Fazla
İkramiye Veriyoruz...

Hediyeyi Siz de Kazanabilirsiniz,
Lütfen Kur'amıza İştirakediniz...

SON POSTA

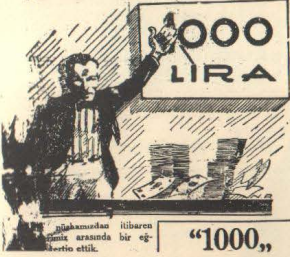
Kimsekin Değil,
Herkesin Mali

İkramiyelerden çıkan "DAILY MAIL" isiminde bir gazete vardır. Bu gazete günde iki milyon nüsha satılır ve dünyaya en çok satan gazetesi olarak tanınır.

Bu gazetenin sahibi "NORTHCLIFF" iki sene evvel vefat etti. Bu adam son hayatlık zamanlarında "AKDENİZDE" dolayınca, gazetecilerden kendisine gönderilen bir telgrafta, gazetecinin o gün, iki milyon nüsha satış bildirmişti. "NORTHCLIFF" hayatının en büyük muvaffakiyetini tekrar eden bu telgrafa şu cevabı vermişti:

"Daily Mail, in his muvaffakiyetini iki peşe madenim. Biri, hiç bir sigortaya ihtiyacı olmadığı için hayatını muhafaza etmesini; diğeri, mali misyonerinden para alınarak mali istiklalini fedâ etmesini..."

Amerikan meşhur gazetesi



"1000,"

Günümüzde "Promosyon" adı verilen, okuyucuya bir şeyler dağıtarak, kazandırarak tiraj artırma çabaları o zaman da kullanılıyordu. 1930'da yayın hayatına giren Son Posta tiraj için muhalelef yapmakla yetinmemiş, kupon ve her ay 1000 lira dağıtma ile girişmiştir.

Büyük Tombala Müsabakası İkramiyeli Hediyeli



Çok Kazanmak Ve Eğlenmek İhtimali Karşınıdasınız!..

Müسابakadan önceki oyunumuz pek "yolunda" başarıya ulaşmıştı. Bilhassa bu oyuna iştirak ettikten sonra ne kadar zevkli olduğunu anlıyacaksınız. Bu müsabakamıza girmek size hiçbir şey kaybettirmeyecektir. Bilakis, hem eğlenerek, hem de birçok ikramiyeler ve hediyeler kazanacaksınız.

Bu müsabakamızın tombala oyunundan farkı yoktur. Gazetemizde neşre edeceğimiz lâvhaları kesip saklayacaksınız, istediğiniz lâhvayı kendiniz için ayıracaksınız, gazetemizdeki numaralar keşide edilerek ve hergün ilân edilecektir. Lâvhaları dolacağı zaman son keşide bir lüatro veya bir sinema salonunda herkesin gördüğü gibi yapılabilecek ve kazanan lüatro sahipleri gene kur'a ile birçok hediyeler ve ikramiyeler verebilecektir. Tafallatın aşağıda okuyunuz:

Tombala Müsabakamız Nedir?

1— Pek yakın bir zamanda gazetemizde hergün ikiye tombala lâvhası derceleceğiz. Bu lâvhaların neşri beş gün sürecek, yani on tane olacaktır. Üstlerinde birden on kadar sıra numaralı olan bu lâvhaları karilerimiz kesip saklayacaklardır.

[Devamı 6 inci sayfa]

TELEFON :

MÜDÜRLÜK : 203

NÜSHASI HER VERDE 5 K.

3 Mart 1931

SALI

No: 217

İDARE: İSTANBUL NURUOSMANIYE ŞEREF SOKAĞI

HERGÜN NEŞROLUNUR

Son Posta

SON POSTA

NİN

TOMBALA

Oyunu

Kupon : 1

SON POSTA Halkın gazetesi: Halk bunlarla yararlanır.
SON POSTA Halkın kulağıdır: Halk bunlarla işitir.
SON POSTA Halkın dilidir: Halk bunlarla söyler.

≡ MÜSABAKAMIZ BAŞLADI ≡

Bugün Gazetemizin Baş Tarafındaki Kuponu
Kesip Saklamayı Lütfen Unutmayınız...

tifakı, Boğazların Türk kontroluna girmesi, Hatay'ın anavatanına kavuşması) bu huzur duygusunu daha da artırdı.

Türk toplumunda herşeyin mükemmel olmadığını hele köylü kesiminin ekonomik olarak zayıflığını herkes biliyordu, ancak bu tür eleştirileri o dönemin rejimi istemiyordu. Bu yüzden eleştirilerin en çok Belediyelere yöneltildiği dikkatleri çeker. Bunun yanı sıra, bazı edebi konuların, toplumun en önemli sorunu gibi tartışma konusu edildiği, mahkemelerinin ayrıntılı şekilde gazete sürunlarına yansıtıldığı görülür. Fransız yazar **Pierre Louys**'in **Afrodite** romanının Türkçesinin yayını vesilesiyle kopan fırtına bunun ilginç bir örneğidir. Dönemin, gazeteciler arasında magazin haberler açısından bir yarışma ortamı yarattığı da görülür. Bunun haber gazeteciliğine doğru bir teşvik yarattığı sonradan anlaşılmıştır.

E) Atatürk'ün Son Yılları

Atatürk'ün son yıllarında basın iki konuyu yoğun şekilde işlemiştir. Bunlardan biri ilan edilen genel af, diğeri Türkiye Cumhuriyeti'nin dünya barışındaki önemli durumu ve bazı haklarının kabulüdür. Bu bölümde iki konuya ait bilgileri ve basında Atatürk'ün son demlerine ait yayınlananları ayrıntılarına girmeden gazetelerin birinci sayfalarının resimleriyle sunacağız.

MECLİSTE TARİHİ BİR GÜN

1 — Başvekil memleketin iç ve dış vaziyetini anlatan çok mühim beyanatta bulundu ve itimad kazandı.

2 — 150 liklerin affı kanunu hararetili müzakerelerden ve Adliye Vekilinin beyanatından sonra kabul edildi.

3 — Spor işini devletin eline veren teşkilât kanunu Meclisten geçti, Dahiliye Vekili şayanı dikkat beyanatta bulundu.

4 — Meclis birçok kanunları daha tedkik ettikten sonra işini bitirdi ve yaz tatiline karar verdi.

Başvekil Meclisten alkışlarla itimad aldı

Celâl Bayarın mühim nutku

Ordumuz Dersim civarında manevra yapacak ve umumî tarama hareketile tedib kuvvetlerine müzahir olacaktır



150 likler affedildi

Mecliste kabul edilen kanun bir hafta sonra tatbik mevkiine girecek

Dün Mecliste hararetili münakaşalar oldu. Adliye Vekili hatiblere cevap verdi ve: "Türk milleti, onun Şefi çok büyüktür. Affı da eserleri gibi büyük olacaktır," dedi



Credat Kerim
Dün Mecliste söz söyleyen mebuslardan
Enas Şanli
Abdullah
Yazlı Hapiz

Ankara, 29 (Husul) — Büyük Millet Meclisi bugün saat onda toplanarak

● Fakat bu münazarat ortadığı

Affedilen 150 likler

Prof. Dr. Akil Muhtar Özden.
Prof. Dr. Hayrullah Diker.
Prof. Dr. Süreyya H. Serter.
Dr. M. Kâmil Berk.
Dr. Abrevaya Marmaralı.

78

F) İkinci Dünya Savaşı: Bunalm ve Açılış

İkinci Dünya Savaşı yılları, Türk toplumu için olduğu gibi basını için de sonsuz sıkıntılarla dolu geçti. İnsanlık tarihinin bu en büyük kırımının dışında kalabilmek için bir yandan çok dikkatli bir dış politika izlemek, diğer yandan da taraflardan birinden her an beklenen saldırıya karşı gece gündüz hazırlıklı olmak gerekliydi. **Atatürk** gibi bütün **Kemalist** arkadaşları da, İttihatçıların **Enver Paşa** kanadının aksine, savaştan hoşlanmayan, barışı her şeyin üstünde tutan kişilerdi. 13 yıl süren Başbakanlığı sırasında hep bu politikayı izleyen **İnönü**, Cumhurbaşkanlığı sırasında da bu politikadan uzaklaşmadı. Ordu seferberlik düzeninde altı yıl boyunca siplerlerde bekledi. En genç üretici kadrolar tarla yerine günlerini kıtalarda geçirdiler. Zaten sanayileşmenin ancak başlangıcında olan ülke bütün gelirini savunma masraflarına ayırdı. İçerde üretim kısırlaşırken dışardan da mal gelmemesi karaborsanın ekonomiye hakim olması sonucunu yarattı. Şehirlerde fakirlik artarken, tarım ve tüccar kesiminde paralı bir zümre belirdi.

Savaş yıllarında ekonominin yönetiminin iyi mi yoksa kötü mü olduğu konusunda sonraları çok tartışma yapılmıştır. Oysa bir Dünya Savaşı sırasında normal dönem ekonomisi olamayacağı belliydi. Aynı şekilde savaş dönemi basını da daha öncekinin rahatlığında olamayacaktı. Ancak uygulamanın bir imparatorluğu kaybetmenin psikozundan tam sıyrılamamış olan yöneticilerimizin etkisiyle aşırı bir katılık kazandığı da açıktır. İşin ilginç, Basın Kanunu'nda hükümetin keyfi yetkilerini artıran değişikliğin 1938'de **Atatürk**'ün hastalığı sırasında **Celal Bayar** hükümetince gerçekleştirilmiş olmasıdır. Aynı zamanda İs-



Yıllarca Avrupa'da için için kaynayan kazan nihayet patladı ve artık Türk basınının da temel konusu savaş oldu.

İstanbul'daki işlemez haldeki **Türk Matbuat Cemiyeti** de dağıtıldı ve **1935 Basın Kurultayı**'nda alınan karar gereğince Türkiye beş bölgeye ayrılıp (**İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Trabzon**) her birinde bir **Basın Birliği** kuruldu. Bu suretle **CHP**'nin basın üzerindeki kontrolü son derece artırılmış oldu.

Türk Basın Birliği'nin kuruluşunun ertesi günü (29 Haziran 1938) aralarında gazeteciler de bulunan bütün 150'liklerin affı bir yumuşaklık yarattı. **Refii Cevat Ulunay, Refik Halit Karay, Mümtaz**

Göztepe ve **Rıza Tevfik** vatana döndükleri gibi basında yazarlık hayatlarına da devam ettiler. Bu yumuşamaya **İnönü** de başka bir şekilde katkıda bulundu. Yeni seçimlerde, iki kardeşin birden milletvekili olamayacağı gerekçesiyle **Hakkı Tarık Us**'u parti aday göstermezken, **Hüseyin Cahit Yalçın** ve **Necmettin Sahir Sılan** gibi eski gazeteciler meclise girdiler. Bu yumuşamayla yeni bir dönemin başlaması umut edilirken savaşın patlaması, hükümet politikalarının dışında bir de sıkıyönetim uygulamalarının basının üzerine çökmesi sonucunu getirdi.



- Ulan enayi, gazete diye bağıracağına (liste) diye bağır da zengin ol... Kimi piyango listesi, kimi Yerli Mallar listesi, kimi Varlık Vergisi listesi, kimi de mebus listesi diye kapışıyor !..

Kısıtlı olan kağıt, mürekkep ve makine parçaları sebebiyle zaten gazeteler hükümete bağımlıyken, savaş zorlaması bu bağımlılığı doruğa çıkardı. Ancak savaşanlardan hiç birini gücendirmeden tarafsızlığı sürdürme politikası bir oranda yasaklanmış ideolojilere hoşgörü gösterilmesine de yol açtı. **Demokrasilerle Sosyalistler** birleşmiş, **Faşistlere** karşı savaşıyorlardı. Türkiye bu üçünü de red ediyordu. Savaş başlamadan önce yaptığı antlaşmalarla Türk politikası daha çok demokrasilere (**İngiltere - Fransa**) yakın olduğunu göstermişti. Ancak ne hudut olduğu eski dostu **Sovyetlere**, ne de **Bulgaristan** ve **Yunanistan** üzerinden ortak hududa sahip olduğu **Almanya**'ya açıkça karşı çıkamıyordu. Bu denge politikasının yansıması, her üç ideolojiyi de savunan yayınlara, ölçüyü kaçırmadan yayın olanağının tanınması oldu. Bunlarda açıkça taraf tutmaktan çok sempati gösterileri ya da onlara ait

haberlerin daha objektif verilmesi ağır basıyordu. **Cumhuriyet** ve **Tasvir** Almanların, **Vatan** ve **Tanin** demokrasilerin **Tan** Sovyetlerin sempatisini idiler. Daha doğrusu Türk politikasının onlardan yana çizgi izlemesiyle daha karlı çıkacağı inancındaydılar.

Hükümetin politikasını, tam savaşa girilirken geliştirilmiş olan **Ankara Radyosu**'nun **Radyo Gazetesi** yayını resmi bir nitelikte tüm ülkeye aktarıyordu. İstanbul gazetelerini iki-üç gün hatta bazan bir hafta gecikmeyle alabilen kimseler için radyo çok önemli bir yenilik oldu. **Radyo Gazetesi** saatlerinde bütün Türkiye, kahvelerde ve evlerde toplanıyor, hem dünyadaki hem de ülkedeki oluşumların yorumunu dinliyordu. Metinleri, başında **İnönü**'nün çok güvendiği **Selim Sarper**'in bulunduğu **Matbuat Umum Müdürlüğü**'nce hazırlanan **Radyo Gazetesi**'nin bu etkenliği sebebiyle, gazete ve dergilerin ülkede bir çoğulculuk bulunduğu kanısını yaratacak çok sesliliğine göz yumuluyordu. Yine de bu hoşgörünün zaman zaman, gazetecinin aklına gelmeyecek keyfi kararlarla sınırlandığı görülmüştür. Hem de **Yunus Nadi** gibi, Mecliste **Dış İşleri Komisyonu Başkanı** olan bir kişinin gazetesi **Cumhuriyet** bile bu cezalandırmalardan kurtulamamıştır. Bazan Ankara'dan **Matbuat Umum Müdürlüğü**'nden gelen bir telefon emriyle, bazan da Sıkıyönetim Komutanlığı'nın kararıyla gazeteler haftalar hatta aylarca kapatılabiliyordu. Gazetelere yazmamaları için yapılan uyarılar arasında, 1939 İngiliz - Fransız görüşmeleri, Hitler'in doğum gününün uzun yazılmaması, Stalin'in Bakanlar Kurulu Başkanlığı'na gelişini ayrıntılı yorumlamamaları gibi konular vardır. Bazı haber başlıklarının büyütülmesi, Cumhurbaşkanlığına ait haberlerin küçültülmesi de uyarı getiren bir durumdu.

Trakya ve İstanbul'un boşaltıldığı, Anadolu içinde savaş önlemleri alındığı bir sırada içerde huzursuzluk yaratılması ihtimali, hükümetin en büyük korkusuydu. Bu sebeple gazetelerin kendi aralarında sert tartışmalara girişmeleri arzulanmıyordu. Ancak **Kemalist** ideoloji dışındaki görüşlerin yansıtılmasına izin verilmesinin polemiklere yol açması kaçınılmazdı. Bu yüzden hemen 1939'la beraber basın dünyamızda birbirini suçlayan, devrimlere ihanetle lekeleyen saldırılara bol bol rastlanmıştır. Faşist, Komünist, mandacı, satılmış sıfatları rahatlıkla yapıştırılmıştır. **Radyo Gazetesi** ile yarışamayan, kağıt yokluğundan zaman zaman dört sayfaya kadar düşen gazeteler ancak bu tür dedikodu ve saldırı yanı ağır basan polemiklerle okuyucu toplayabiliyorlardı. Ama aynı sebepten sık sık da kapatılıyorlardı.

Perakende yasaklamalardan sonra hükümet 1944'de ilk toplu yasaklamalara yöneldi. Almanlarla birlik olup Orta Asya Türklerini kurtarmak hayalleri kuran **Turancılara** karşı 1944'de toplu bir kovuşturma açıldı, yayın organları kapatıldığı gibi yazarları da hapse

gönderildi. Dini bir kıpırdanmanın etkisi de hissedilmeye başlandı. CHP çizgisinde yayına giren ve yazarlarını o çevrelerden toplayan **Necip Fazıl Kısakürek'in Büyük Doğu'su** daha sonra bu yöne kaymaya ve bir çeşit merkez oluşturmaya başlamıştı. O da 1944 furyasında kapatıldı.

1945 yılındaki 19 Mayıs törenleri dolayısıyla Cumhurbaşkanı **İnönü'nün**, söylediği nutukta, demokrasiye, çok partili sisteme gidileceği yolundaki açıklaması, **Devrimler Dönemi'nin** en son ve tamamlayıcı adımı

ULUS
• ADIMIZ ANDIMIZDIR •

Bütün dünya Avrupa zaferini candan göst rilerle kutluyor
Avrupa'da dün gece ateş kesildi, so
Alman kuvvetleri de silâhlarını bıraktılar

Büyük Avrupa zaferi karşısında Türkiye

Kiral George'un demeci
İngiltere Kralı George VI, dün gece radyoda bir nutuk söyledi.
"Avamız hürriyetin sevenlerin davasıdır"

Berlin'de mızlanlar anlaşıyor

Truman diyor ki:
"Avrupa'da şimdi hürriyet bayrakları dalgalanmaktadır. Bu zaferin Avrupa'da kavuştuğu ümitsizlik."

Sovyetler zaferi buğun kutlayacak

Churchill diyor ki:
"Almanya yenilmiştir, kısa bir süre sonra devresi ayarlanabilir. Şimdi parçalanmış Avrupa birleşecek."

19 Mayıs bayrağı koşu:
Ailelerimiz 14 te yola çıkıyor.

M. Molotov diyor ki:
"Polonya meselesi de mürakabe altına alınmalıdır."

Danitz son dem

Sağlık Bakanının Haray da incelemeleri

Yeni Üçler toplantısı

San Francisco çalışmalar

Türkiye'de sevinç ve bayram

Türkiye savaşa katılmadı ama son derece etkilendi. Bu yüzden savaşın sona erişini yeni umutların başlangıcı oldu. Artık bütün dünya gibi Türkiye'de eskisinden farklı olacaktı.

olmuştur. Bununla Türkiye, artık bitmek üzere olan savaştan sonraki dönemde alacağı yeri kesin belirlemiş oluyordu. Basın da buna göre yapısını değiştirecekti.

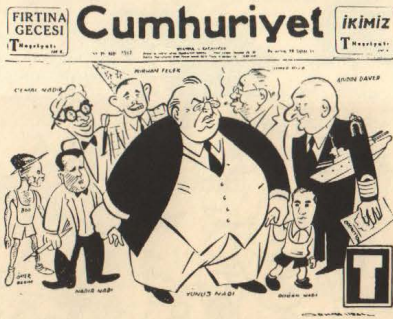
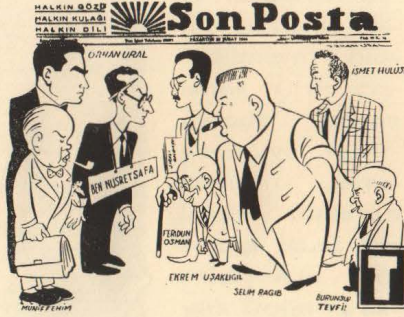
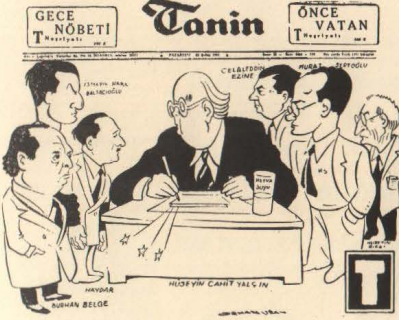


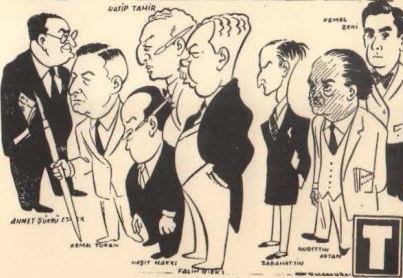
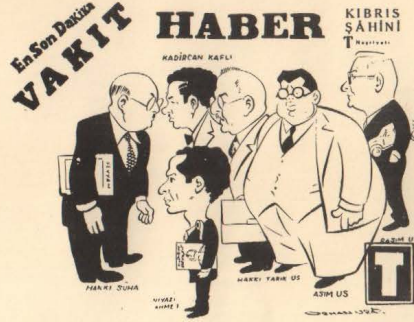
Çok partili döneme girişin bazırlığı sayılabilecek 1944 1945'li yıllarda basın polemikleri son derece sertleşmişti.

İdeolojik yaklaşımın yanı sıra kişisel tartışmalar da çok yoğun oldu.

Cemal Nadir, karikatüründe, Türkiye'nin savaşa katılması yanlılarıyla karşıları arasındaki çekişmeyi canlandırmıştır. (Soldan itibaren) Tan'dan Zekeriya ve Sabiha Serel'ler, Yeni Sabah'tan Cemalettin Saracoğlu, Vatan'dan Ahmet Emin Yalman savaşa katılma yanlısıdır. Karşılarında Tanin'den Hüseyin Cabit Yağın, Ulus'tan Falih Rifki Atay, Akşam'dan Necmettin Sadak, Vakıf'ten Asım Üs, Tasvir'den Ziyad Ebüzziyya var. Kavga ancak bayramda Kızılây Gazetesi çıkınca kesiliyordu. Çok partili dönem başlarken bu tartışmalar daha da şiddetlendi ve alanı genişledi.

Orban Ural'ın karikatür albümünden 1945'de Türk Basını





BELGELER

1941 - 1946 YILLARINDA TÜRKİYE'DE GAZETE VE DERGİLER**(Nevileri İtibariyle)**

Gazete ve dergiler	1941		1942		1943		1944		1945		1946	
	Gazete	Dergi	Gazete	Dergi	Gazete	Dergi	Gazete	Dergi	Gazete	Dergi	Gazete	Dergi
Siyasi hususi gündelikler	50	-	47	-	54	-	58	-	45	-	80	-
Siyasi resmî gündelikler	1	-	2	-	2	-	2	-	1	-	2	-
Gayri siyasi resmî gündelikler	3	-	3	-	3	-	6	-	6	-	4	-
Gayri siyasi hususi gündelikler	2	-	3	-	7	-	37	-	46	-	6	-
Gündelik olmayan hususi siyasiler	35	-	41	-	36	-	19	-	15	-	90	-
Gündelik olmayan resmi siyasiler	22	-	20	-	17	-	8	-	12	-	17	-
Halkevleri dergileri	-	43	-	28	-	19	-	20	-	21	-	19
Resmî gazete ve dergiler	-	62	2	56	3	43	-	53	-	54	-	54
Meslek dergileri	-	46	-	37	-	39	-	49	-	50	-	90
Spor gazete ve dergileri	-	8	2	4	6	3	-	8	-	11	1	20
Öğretmen ve çocuk dergileri	-	16	-	16	-	14	-	12	-	13	-	21
Kültür dergileri	-	34	-	34	-	42	-	44	-	43	-	68
Mizah ve salon, gazete, dergileri	-	18	1	13	3	12	-	20	-	22	2	30
Gazete ve dergileri toplamı	113	227	121	188	131	172	130	206	126	214	202	302
Genel Toplam	340		309		303		336		339		504	

1941 - 1946 YILLARINDA TÜRKİYE'DE GAZETE VE DERGİLER**(Çıktıkları Şehirler İtibariyle)**

Çıktığı Yerler	1941		1942		1943		1944		1945		1946	
	Gazete	Dergi	Gazete	Dergi	Gazete	Dergi	Gazete	Dergi	Gazete	Dergi	Gazete	Dergi
Ankara'da	5	55	8	53	6	48	7	60	4	62	7	85
İstanbul'da	37	114	37	97	43	92	38	110	36	109	55	159
İzmir'de	3	7	3	8	5	7	5	8	5	9	10	18
Adana'da	3	3	2	3	3	2	3	1	3	1	6	4
Diğer muhtelif şehirlerde	65	48	71	27	74	23	77	27	78	32	124	36
Gazete ve dergiler toplamı	113	227	121	188	131	172	130	206	126	214	292	302
Genel Toplam	340		309		303		336		339		504	



Yeni barflere geçiş karma dönem (hem Arap barflı hem de Latin barflı) sadece iki ay sürdü. Cumburiyet, yeni başlığının seçimini okuyucularına bırakmıştı.

Yeni barflere geçiş çok kapsamlı bir şekilde planlandı. Hatta yeni barflere daktilo klavyesi bile belirlenmişti. Bu klavye daha sonra iki kez değiştirilmiştir.



Cemal Nadir'in Akşam'da çıkan "Hicret" karikatürü Arap barflerinin gidişini canlandırıyor. Orjinali İnkılâp Müzesi'ndedir.

montaj : İKİDAM, İkinci Kısım 19. 1929

Yeni öğrenenler için dört beş alfabe dersi



Kırıldı



İsirdi



raki



Çakı



arı



kapı



DİK YOL



FİL DİŞİ



Uzuncu



Karpuzu



Kunduracı

cū

cu

cī



Pabuçu



Çiçe



Pamukçu



KâtiP



Kâ



Kâzım Paşa

HARİTA



on



OK



göz



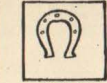
ÖKÜZ



Ev



ARI



Nâl



Jandarma



PARA



El



Kedi



KÖPEK



Kuzruk

U.R.P.E.V. J.M

h . t . c . u

h . t . c . u

yl . Ç . Ç . U



Ay



FİL



Yay



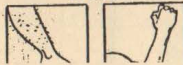
Diş



DİL



Göz



Gazetelerin bepsi, balk okullarında yeni harflerin öğrenilme döneminde, resimli tablolar yayımlayarak, değişimin bızla yerleşmesine katkıda bulundular.
İkdam'ın 19 Ocak 1929 tarihli eki.

Özeldeki satışı bilimsel tara-
fından muayene edilmiş ve saadeti ile
muayene edilmiştir. Herkesin
Bakır Mağazaları
ve diğer yerlerde satışı için
herkesin muayene edilmiş
herkesin muayene edilmiş
herkesin muayene edilmiş
herkesin muayene edilmiş

Cumhuriyet

Dokuzuncu sayı: No. 3014

İSTANBUL — CAGALOGLU
Ticaret ve Sanayi Bakanlığı: İstanbul, No. 306
Ticaret Bakanlığı: İstanbul, No. 306
Ticaret Bakanlığı: İstanbul, No. 306

Pazarları 28 Eylül 1932

İlavemiz
Bugün çıktı
4 renkli bir karikatür,
bir çok nefis hikâyeler,
şirler, fıkralar. Müvez-
zillerden isteyiniz.

İlk Dil Kurultayı Bugün Toplanıyor

Bu tarihî toplantıda Büyük Rehberimiz Gazi Hz. de hazır bulunacak ve müzakeratı takip buyuracaklar

Avrupa'yı kurtaracak

Tilam:

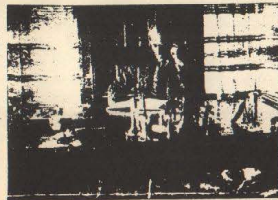
Avrupa ittifakı

Vat. 22 Eylül (Başbakanlık)
— Hery mevazilerin muayenesi
muayenesinde çok ağır bir yitirildi.
Bundan sonraki muayenesi
muayenesinde çok ağır bir yitirildi.
Bundan sonraki muayenesi
muayenesinde çok ağır bir yitirildi.

Avrupa'yı kurtaracak
Tilam:
Avrupa ittifakı

Dil Kurultayı saat 2 de Dolmabahçe sarayında müzakerelerine başlayacak

İçtima Samih Rifat Beyin nutku ile açılacak, reis in-
tihabından sonra Maarif Vekili nutuk söyleyecektir



1. Dil Kurultayı toplantısı. Sol tarafta, başbakanlık. Sağ tarafta, reis in-
tihabından sonra Maarif Vekili nutuk söyleyecektir

Kontenjanda istikrar

Gelecek üç aylık listeler en geniş ve
değişmez esaslarla hazırlanacak

Ankara 28 (Haber) — İktisat
ve Ticaret Bakanlığı, gelecek üç
aylık listeleri en geniş ve
değişmez esaslarla hazırlanacak
gelecek üç aylık listeleri en geniş
ve değişmez esaslarla hazırlanacak

Şeker ihtikarı ile mücadele
Belediye halka şeker
satmağa hazırlanıyor

Türkçenin yabancı kelimelerden arındırılması çabalarını bizzat Cumhurbaşkanı M. Kemal yürütmüştü. Girişilen
kültür değişiminin, halkın kolayca anlayabileceği bir dille sağlanması çabaları, Türk Dil Kurumu'nun kurulmasıyla
sonuçlanmış, dahi saf bir dile yönelmede basın önemli bir rol oynamıştır. (Cumhuriyet 26 Eylül 1932)

Son Posta
BUGÜN TÜRKÇE MUKABELE VAI
Hafızlarımız Sultanahmette
Türkçe Mukabele Okuyacak
(Kamer) Suresini Negrediyoruz
Sanayi Sahasında Atıl
Büyük Bir Adım
Bozbuğ Magsel Fabrikası
İki Şabata Faaliyete Geçiyor

Son Posta
TÜRKÇE EZAN OKUNACAK
Dün, On Birlerce Halk
Mukabele Dinledi
Bugün de İlk Defa Olarak Fatih
Türkçe Ezan Okunacak
Genç Bir Doktor
Eski Bir Operatör
İktisat Ediyor
Memleketimizi Tıngırmak
Türkiyede Kömürü
İlk Kim Buldu?

Dil konusunda en önemli girişimlerden biri de Ezan'ın ve Kuran'ın Türkçe okunması olmuştur. Anlamadan
dinleme yerine, dinlediğini anlamayı sağlamak amacıyla güden bu girişim, çok partili sisteme geçildiğinde çok
artışma konusu olmuştur.

Basından Özeleştiri

Son Posta'dan alınmıştır

Birbirlerine Nezahet Dersi Verenler !



Hükümet mubarriri - Alçak, namussuz, rezil, küfür etme !
Mubalif mubarrir - Alçak, namussuz, rezil küfür etme !

Bizde Gazetecilik



Müvezzil - Akşam bavadisi, akşam bavadisi... Çıplak
resimler var, karikatürler var !...
Her pencereden bir ses - Gazeteci, gazeteci...

Matbuat Aynası

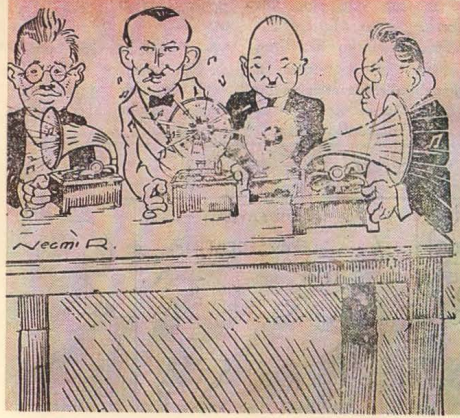


Kendi çirkinliğini görmemek için kim bu aynayı kırarsa
daha çirkin görünür.



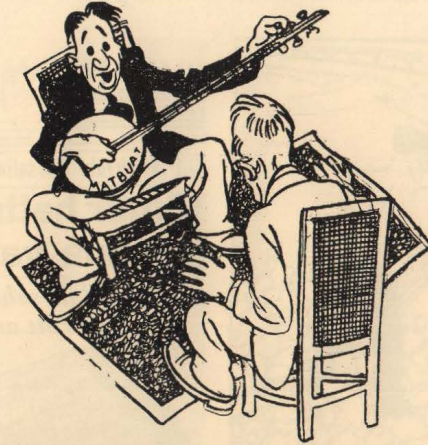
Matbuat kanun dairesinde serbesttir.

Bizde Gazeteler



Tek plaklı bir gramofondur; sabahıtan akşama kadar hep aynı şarkıyı söylerler. (Çoğu CHP milletvekili olan başyazarlara taş atılmaktadır. Vakit'ten Asım Us, Akşam'dan Necmettin Sadak, İktidam'dan Ahmet Cevdet, Cümbüriyet'ten Yunus Nadi.)

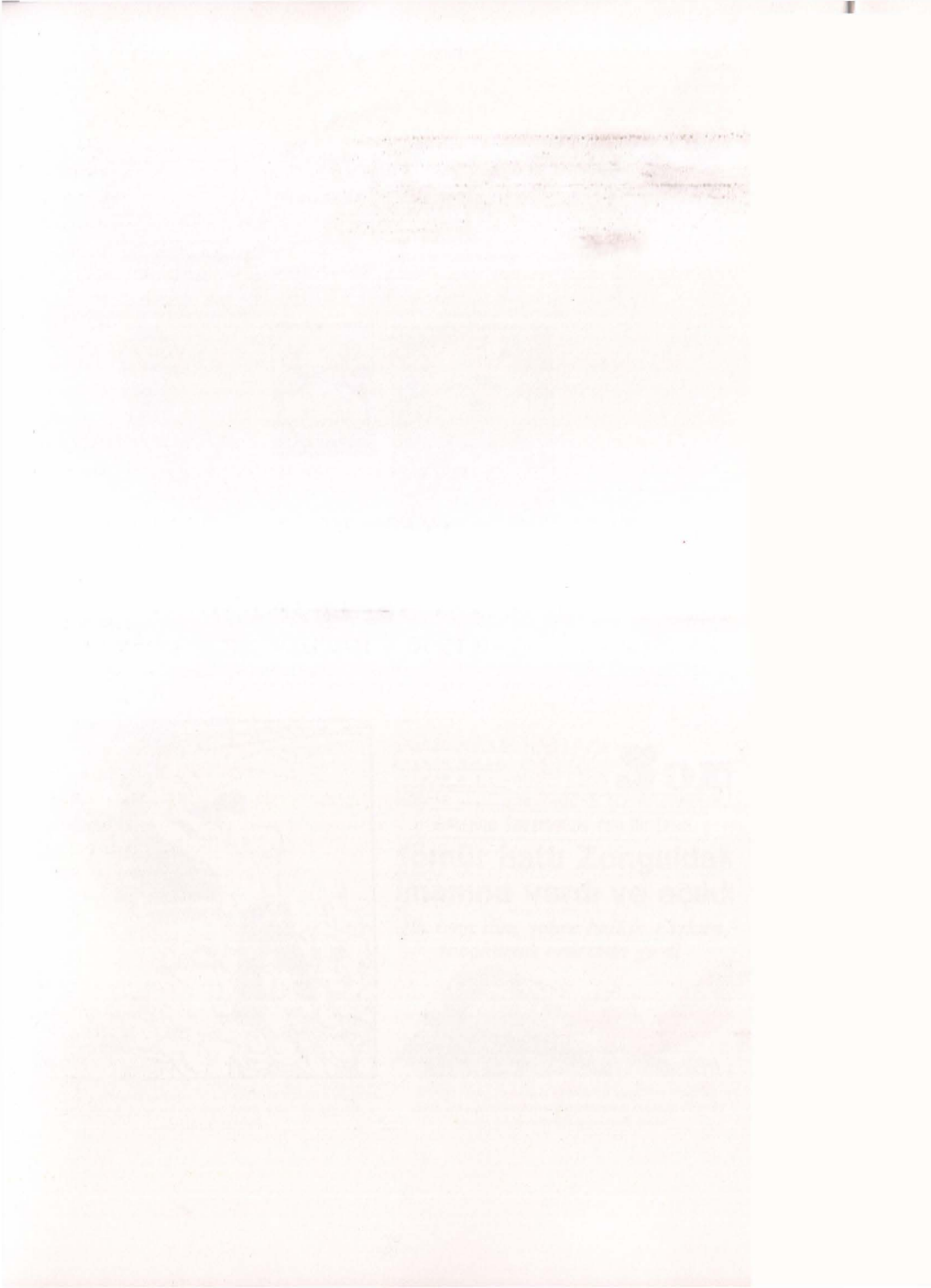
Matbuat Akordu



- Biraz daha pes akort yap, iki gözüm, biraz daha pes..
Azıcık daha.. Biraz daha pes..
- Fakat tel gevşedi, ses vermiyecek..

Bölüm III

DEMOKRASİ DÖNEMİ (1946 - 1993)



Cok partili sisteme geçileceğinin ilanından günümüze kadar geçen sürede basının özelliği, sürekli olarak özgürlüklerini aramak olmuştur. Bu çabalar iktidarların siyasi ve ekonomik kısıtlamalarından sıyrılmaya yönelik olduğu gibi, baskı ve çıkar gruplarının etkilerinden kurtulmak amacı da güdüyordu. Tamamiyle bağımsız bir basın bütün dünyada bir ütopya olmuştur. Hiç bir grubun etkisine girmeyen bir objektifliğe hiç bir zaman erişilememiştir. En geniş kapsamıyla bütün toplumun ve bunun içindeki her grubun haklarını özgürce savunabilecek yayın organlarının var olduğu bir basın düzeni, şimdilik insanlığın bulabildiği tek geçerli formüldür.

A) Özgürlükçü Basın Rejimi Arayışı

Türk basını da 1945'in ikinci yarısından günümüze kadar geçen yarım yüzyıllık sürede adım adım bu yönde ilerlemiştir. Çok sesliliğin bir toplumda dengeli bir şekilde yerleşmesi şüphesiz kolay bir şey değildir ve bir süreci gerektirmektedir. Demokrasimiz ve onun yanı sıra basınımız bu süreci tatlı-tatsız olaylar, doğru ya da yanlış kavgalar ve darbelerle geçirdikten sonra günümüzdeki yerine erişmiştir. İlgi çeken nokta, bütün partilerin basının **özgür olması** noktasında birleşmeleridir. Şimdiye kadar bunun aksini savunan bir parti görülmemiştir. Ancak hemen hepsi de bu özgürlüğün **zararlı ve uygunsuz** şekilde kullanılmasına karşı çıkmışlardır. Günün siyasi tartışmaları sırasında dikkatten kaçırılan şey, 1923-1945 arasında muazzam bir kabuk değiştirme sürecine girmiş olan Türk toplumunun, savaş sonrasındaki bütün dünyayı saran müthiş ekonomik patlamanın da etkisine girmiş olduğuydu. Basın, sosyo-ekonomik yapıdan soyutlanarak düşünülebilecek bir kurum olmadığından bu değişmelere koşut bir değişmeye uğraması kaçınılmazdı. Oysa demokrasi savunuculuğuna soyunmakla birlikte bir çok politikacının **"Tek Parti Rahatlığı"**ndan sıyrılamamış olduğu, uygulamada hemen farkedilmiştir. Bunun etkisi basın yasasında yapılan değişikliklerde ve basının ticari yönünü etkileyen kararların alınışında hep görülmüştür.

Daha 1945 Haziran'ında, **Demokrat Parti**'yi kurmadan önce Bayar-Menderes-Koraltan-Köprülü grubunun hükümete yönelttikleri istekler arasında basın yasasında değişiklik gereği, önemli bir yer tutuyordu. Üstelik sıkı yönetim hâlâ ülkede hakimdi. Buna rağmen tartışma sınırlarını basın kendi kendine genişletti. Faşizm dünya yüzünden tasfiye edildikten sonra, ikisi de kendine demokrasi sıfatını yakıştıran iki güç karşı karşıya geldi: Çoğulcu Demokrasiler ve Halk

Çiğim dün yapıldı



D.P
İlk olarak Basın
Kanununu en demok
ratik bir tarzda
tadil edecek



Dünya üzerinde "gizli rey" çok tanrı, nasıl ki bir dinde bir tanrı olduğu gibi. Tanrıdaki rey, Fark kavramında, Fark Fark kavramındaki rey mahallelerinde birindeki reyden, bütün gizli reyde olanı tanımlı olarak alınır.

(Fark: Hürriyet - İL SÖZLÜK)

İstanbul'da halk seçime rük bir ilaj gösterdi

adınlar kucaklarında kundaklı
ariyle gelip reylerini kullandılar

İci gazetecilerin te dair fikirleri

seçimin sükun içinde geçişi
aramızın da reylerini şuurla
üzerinde bilhassa duruyorlar

İstanbul'daki 320 mahkûm da
muhafaza altında reyini verdi

Bazı yerlerde görülen ufak tefek usulsüzlükler
Seçim Kurulunun müdahalesi ile düzeltilirdi



Ankara, havalisinde seçmenler büyük bir şuurla rey kullandılar

Seçimin anlayışlı ve şuurulu bir şekilde cereyan etmesi



**Köylüler reylerini
titizlikle verdiler**

Bir köyde 120 ayrımandan
yalnız biri gelmedi ve saat
beşe kadar gelmedik beklen-
dikten sonra taanife
başlandı

[illegible]

Particilik yüzünden
Muşta iki kişi
öldürüldü

Kasım, 13. Hemen arabaları
ve başka kargo kilitler: -Fen-
le yitirdim. May'ın Bolarsk B-
veine bağlı ÇOB kütüleri ara-
nın için Kırgızlar Paik ve Haly a-
ndaki gahilerin silindirdiği ve
gahine baki devre etmekte ol-
du. Haber alınmıştır.



1950'de özgür seçimlerle iktidarın el değiştirmesi hem buzur hem de şaşkınlık yaratmıştır. Türk toplumu kendi arzu ettiği iktidarı kurabilme gücüne erişmenin buzurunu duyarken, bütün dünya tek parti diktatörlüğü denilen bir rejimin, iktidarın kendi arzusuyla el değiştirmesini şaşkınlıkla karşıladı. Bundan en çok memnun olan basındı.

Demokrasileri. Daha net bir ifadeyle Demokrat ve Sosyalist (ya da basınıımızda tercih edilen deyimıyla Komünist) rejimler. Bunlar arasında yavaş yavaş başlayan tartışmalar, dünyada soğuk savaşın hızlanmasına koşut olarak dozajını artırdı. Sovyetlerin bazı Türk topları üzerinde haklar iddia ettiğinin açıklanması, işi büsbütün kızıştırdı ve 3 Aralık 1945'de **Hüseyin Cahit**'in "**Kalkın ey ehli vatan**" başlıklı makalesinden esinlenen, bazı resmi çevrelerden de destek alan bir kısım gençlik, başta **Tan** gazetesi olmak üzere komünist saydığı gazete ve dergileri basıp makinelerini tahrip etti.

Zorbalıkla başlayan çok seslilik dönemi hep olumsuz olaylarla dolu değildir. 1 Haziran 1946'da hükümete mahkeme kararı olmadan gazete yasaklama yetkisini veren maddenin kaldırılması önemli bir ileri adım oldu. Ayrıca gazete çıkarmada izin ve para yatırma zorunluluğu da kaldırıldı. Bu rahatlıkların gelmesiyle büyük bir basın patlaması olmuş çok sayıda gazete ve dergi piyasayı doldurmuştur. İlk yılda gazete sayısında yüzde yüz, dergi sayısında yüzde 30 artış olmuştur. **DP** ise bunu yeterli bulmuyor bütün kısıtlamaların kaldırılmasını savunuyordu:

"Cemiyet içinde iyiye, ileriye ve açıklığa doğru bütün hamleler bızını matbuat hürriyetinden alırlar. Matbuat hürriyetinin olmadığı yerlerde ise vatandaşın, diğer hak ve hürriyetleri tehlikeye düşeceği gibi, topluluk hayatı gizliliğin ve kapalılığın kırı ve pası altında çürümeğe mahkumdur."

Demokrasi ortamı, gazetecileri mesleki açıdan örgütlenme yoluyla iktidar sultanından sıyrılmaya da yöneltti. Bunun ilk ve en önemli göstergesi **Basın Birliği**'nden sıyrılmaya çabaları olmuştur. Türk Matbuat Cemiyeti 1922'de İstanbul'da kurulmuş fakat hiç bir gelişme gösterememişti. İktidar karşısında mesleki bir kuruluş niteliği de taşımıyordu. 1938'de kurulan **Basın Birliği** bu niteliğe sahipti, ancak iktidarın tam kontrolü altındaydı. Çok partili sisteme geçildiğinde meslek kurumunun görüş ayırımlarına aldırılmadan bütün gazetecileri birleştiren bir yapıya sahip olması gerekiyordu. 1946'nın ilk günlerinde **Basın Birliği Kongresi**'ne aralarında **Hüseyin Cahit** gibi CHP'liler de bulunan bağımsızlar hakim oldular ve hükümetin adayını yendiler. Bunun üzerine iktidar tek maddelik bir yasa çıkararak Birliği lağvetti.

Sedat Simavi'nin başkanlığında yürütülen çabalarla 10 Haziran 1964 günü, İstanbul Valiliği'ne verilen dilekçe ile **Gazeteciler Cemiyeti** kuruldu. Mesleki sorunları yönetime aktarmayı üstlendiği gibi, **Cemiyet**, sosyal yardım ve dayanışma ile gazetecilerin kişisel ve ailevi

sorunlarına da çözüm getirmeyi deruhte etmekteydi. Bu suretle sayıları giderek artan gazete mahkumiyetleri ve işsizlik olayları karşısında bir güvence oluşturmaya çalıştı. Bir yandan da basın özgürlüğünü kısıtlayan şartları ortadan kaldırmak için çaba sarfetti. Bu girişim, bir zamanlar resmi sıfatlı kimselerin kâtibi durumuna düşen gazetecilerin kişilik kazanmasına yaradı. Mesleğe ilgi arttı ve baş, ya da köşe yazarları dışında da kaliteli bir muhabir kadrosunun oluşmasının temelini attı. Böylece basın, demokrasinin kökleşmesinde kararlı bir kurum olduğunu ispatladı. Cemiyet 1950'de **İstanbul Üniversitesi** çerçevesinde bir **Gazetecilik Enstitüsü**'nün kurulmasına da öncülük ederek, meslek mensuplarının eğitiminin en üst düzeye erişmesine katkıda bulundu. Yine Cemiyet, 24 Temmuz'un önce **Basın** sonra sansürün kaldırılma bayramı olarak kutlanmasını gelenekleştirerek, mesleğin geçmişle bağını da kurdu.

DP iktidarının ilk icraatından biri, muhalefetteyken vaat etmiş olduğu gibi, hukuk ve basın uzmanlarının da katkısıyla **mukayeseli hukuk bakımından dünyanın en hürriyetperver ve demokrat yasalarından** olduğu ileri sürülen bir metni meclisten geçirmek oldu. Ancak kısa bir süre sonra, muhalefetin **insafsız ve fesat dolu** olduğunu iddia ettikleri saldırıları karşısında, özellikle basını susturmayı öngören girişimlere



DP'ye en sert muhalefet, içinden ayrılıp Millet Partisi'ni kuranlardan geldi. Partinin organı olan "Millet" en sert tepkiyi gören yayın organı oldu.

başladı. On yıl içinde hem basın yasasında hem de basını etkileyen diğer yasa ve kararnamelerde baskı ve kısıtlamayı artıran bir düzineye yakın değişiklik yapıldı. Zaman zaman ilan edilen sıkı yönetim ile de çok sesliliği yok etmenin yolları arandı. DP iktidarının ikinci yarısında baskı daha da arttı ve son beş yılda 287 gazetecinin mahkumiyeti ile sonuçlanan 2300 basın davası açıldı. Dinci kesime verilen ödünlerin sonucu Cumhuriyet döneminde ilk kez **Ahmet Emin'e** yöneltilen saldırı ile, gazeteci öldürme girişimleri başladı.

Milliyet 6 Ocak 1959 19 Ocak 1959

Kal Milliyeti Tasarısı Muzakere Ediliyor

MECLİS'TE YİNE yürütülüler oldu

Diğer gazetelerin karşısına dikti lakat konuşmadı...

C.H.P. li mebuslar dün bütçeyi tenkid etti

Botılı Liderler bugün toplanıyor

Kal Milliyeti Tasarısı Muzakere Ediliyor

Diğer gazetelerin karşısına dikti lakat konuşmadı...

C.H.P. li mebuslar dün bütçeyi tenkid etti

Botılı Liderler bugün toplanıyor

1960 yılı yaklaşırken yasaklamalar ve sansür uygulamaları giderek yaygınlaştı, toplumdaki gerginlik de devamlı arttı. Bundan en çok etkilenen kesimlerden biri de basın oldu.

Cumhuriyet 3 Ocak 1959

İstanbulda Dün Cereyan Eden Hâdiselerin Neşri Yasak Edildi

İnönü dün İzmirden uçakla şehrimize geldi

Eğirdirde dün çıkan yangında 300 ev yandı

Kahirete Türklerle Rumlar carpatıldılar

Neşir yasakları ve Gazetemiz

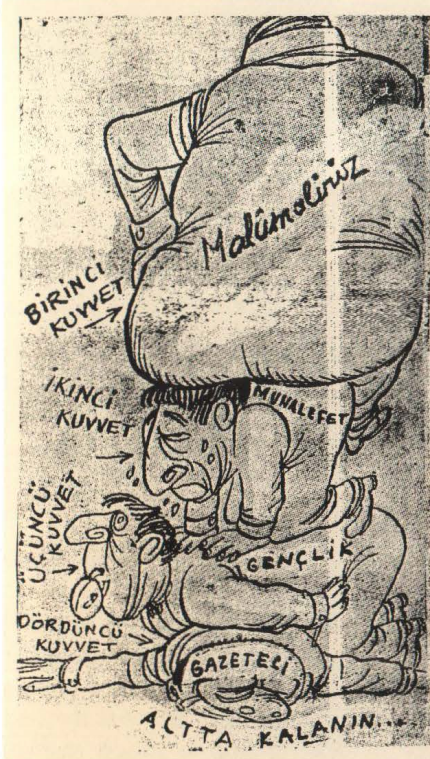
Kahirete Türklerle Rumlar carpatıldılar

Neşir yasakları ve Gazetemiz

Ulus, Vatan ve Millet gazetelerine getirilen mali baskılar, Hüseyin Cahit gibi yetmiş yaşını aşmış bir yazarın hapse atılması dış dünyada da **DP** iktidarı aleyhine hava yarattı. 1951, 1952 ve 1958'de yürütülen solcu avı da çok sesliliğin gelişmesine olanak bırakmadı. **DP**'nin bir kusuru da **CHP**'de çok eleştirdiği besleme basını kendisinin de yaratmasıdır. 1950 öncesinde büyük destek aldığı gazetelerin, karşısına geçmekte olduğunu hissedince devlet kaynaklarını akıtarak ve radyoyu parti organı gibi kullanarak karşılık vermeye çalıştı. Basın da direncini artırdı. 27 Mayıs 1960 hareketini yapan subaylar, esin kaynaklarının bu direnen basın olduğunu saklamamışlardır.

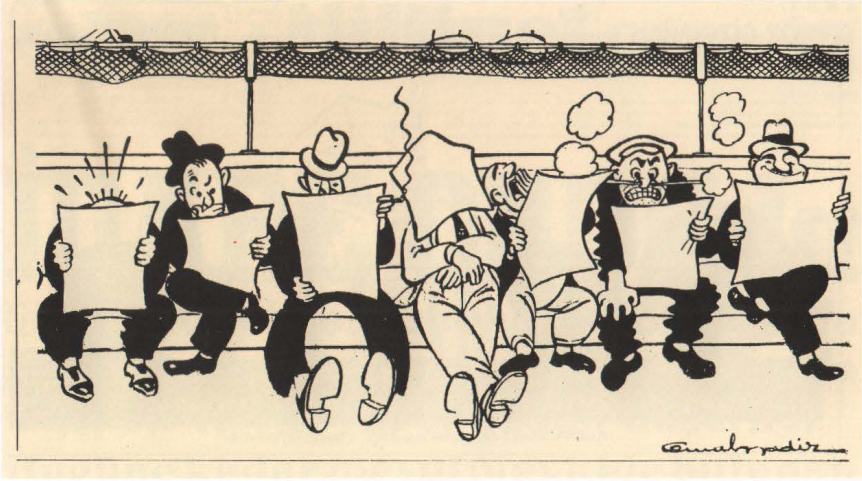
Yeni dönem, **yazma ve söyleme özgürlüklerini güvenceye almak için her önlemini içeren 1961 Anayasası** ile başladı, 1950 basın

yasasına getirilmiş değişiklikler temizlendi, Anayasa'ya gerekli güvenceler kondu, basın mesleğinde işverenlerle çalışanlar arasındaki ilişkiler yasa ile düzenlendi. Bu liberal dönem fazla uzun ömürlü olmadı. Türk toplumu için özgürlüklerin bir lüks ve çağdaş demokratik anayasal sistemin fazla geniş olduğu gerekçesiyle 1971'de askeri müdahale yapıldı. Yasa değişiklikleri getirilerek aşırı bulunan özgürlükçü yapı sınırlandırıldı. Yine de tam bir çoğulculuk ortamı getirmiş olan 1961 Anayasası'nın başlattığı dinamizm frenlenemedi ve sonuçta basın davaları ve mahkumiyetlerinde büyük bir artış belirdi. 1950-1960 arasında yıllık ortalaması 60'ı bulan basın davaları, 1961-1974 arasında 34'e düşmüş, fakat 1975-1981 arasında 311 gibi olağanüstü bir düzeye çıkmıştır.



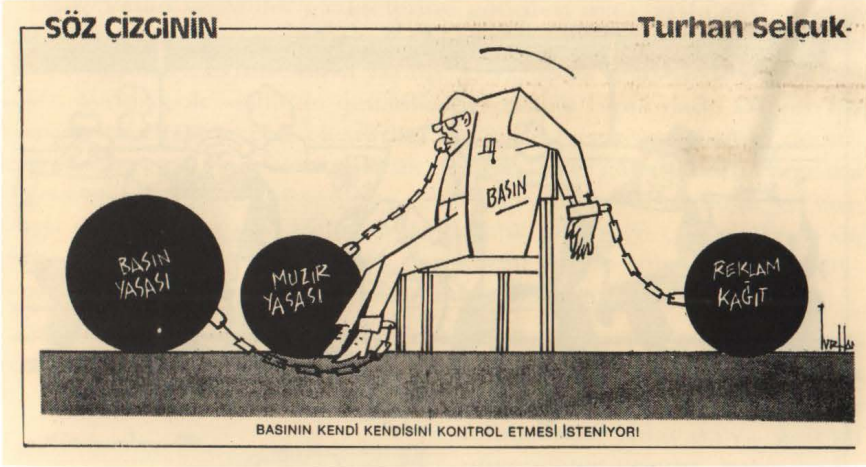
Dönemin ünlü karikatüristlerinden Altan Erbulak, bunun gibi iktidarı, basın konusunda uyarıcı bir çok karikatür yapmıştır.

Bazı kısıtlamaların hala devam etmesine rağmen sağ ve



"Hepsinin de okudukları seçim havadisleri, ama okudukları gazeteler farklı"
(Cemal Nadir Türk toplumunda çoğulculuk eğiliminin kökleşmesi ve basın bundaki rolünü
bu karikatürüyle vurguluyor...)

solun her fraksiyonunun açık ya da kapalı şekilde yayın organına sahip olduğu 1961-1980 arasında siyasi yaşam, giderek anarşi ve terör ortamına girdi. Çok sesliliği hazmetmeyi politikacılar benimseyemedikleri gibi, profesyonel basın da, politik amaçla gazetecilik yapanlar da benimseyemediler. Birbirini artan düzeyde suçlayan kampanyalar, kamuoyunda herşeyden basının suçlu olduğu fikrine kuvvet kazandırdı. **12 Eylül 1980 hareketi**, terörü ve anarşiyi sona erdirmek gerekçesiyle iktidara el koymuştu. Çoğulculuğu bir süre için frenledi ve demokrasiye dönme vaadine uygun olarak iktidarı devrederken **parlamberter düzenin** basından rahatsız olmamasını sağlayacak önlemleri de getirdi. 1961'in tamamen özerkleştirmiş olduğu televizyonu, iktidarın kontrolüne sokan bir düzenleme yaptı. Basında tam bir temizliği gerçekleştirdi. 796 gazeteci hakkında 218'i hapisle sonuçlanan 632 dava açıldı. 1991 başında 28'i cezaevinde bulunan 44 gazeteci hakkında toplam dört bin yılı geçen hapis cezası verildi. Askerleri izleyen iktidar sırasında da, çocukları **muzırdan korumak** adı altında çıkarılan yasanın da katkısı ile davaların sayısı üç bini, istenen cezalar 100 milyar lirayı buldu. Basın üzerindeki kısıtlamaları frenleme ve İnsan Haklarının batı standartlarına uygun hale getirilmesi vaadini programına koyan DYP-SHP koalisyonu bunları bir oranda gerçekleştirmiştir.



B) Kendi Kendini Kontrol

1945'den beri şiddeti gittikçe artan basın tartışmaları, siyasi partilerin de katılmasıyla, demokrasiden beklenen **hoşgörülü bir çok sesliliğin** yerine, kendisinininkinden başka her düşüncüyü red eden bir katılığı egemen kılmıştı. Demokratik bir anlayışı öne çıkarmaya çalışan gazetelerin varlığına rağmen, çoğunluk gerginliği tırmandırıcı üslup ve yöntemler kullandı. Ülkeye barışı getirmek amacıyla yapılan 27 Mayıs müdahalesi, bir çok kurumu yeniden düzenleme girişimleri sırasında basına da yöneldi. Özellikle Gazeteciler Cemiyeti mensupları, sorunu Batı dünyasındaki örneklerine uygun şekilde kendi kendilerine çözmeyi vadettiler. **Uluslararası Basın Enstitüsü**'nün ve **İsveçli Başkanı Hernelius**'un önerileri üzerine İsveç'teki uygulama örnek alındı. Yayıncılardan, gazetecilerden ve konuyla ilgili bağımsız kişilerden bir **Basın Şeref Divanı** oluşturuldu. Bunun bütün gazete yetkililerince imzalanan ve uyulacak ilkelerini içeren taahhütnamesi şöyledir:

Taahhütname

Hürriyete liyakatın başta gelen şartının, hürriyet içinde kendi kendini kontrol edebilmek olduğuna inanan Türk basın müesseseleri, demokrasinin temel unsurlarından olan Basın Hürriyeti'nin topluma ve demokratik düzene en yararlı bir yolda işlemlerini sağlamak için tesbit ettikleri "Ahlak Yasası"na ve bu yasaı yürütmekle görevli "Basın Şeref Divanı"nın kararlarına uymayı kabul ve taahhüt ederler.



ADRESİ: Cagaloglu, Maitalanen
Etilak No: 11, İSTANBUL
TELEFON: 11111111, 11111111
POSTA KUTUSU: 491, İstanbul
TELEFON: 11111111 (İstanbul)

Yıl: 11 - Sayı: 104

BUGÜN
6
SAYFA
25
KURUS

Milliyet
halk gazetesi
KURUCUSU: ALİ NACİ KARACAN

2 NCI BASKI

CUMA
27
MAYIS
1960

Silâhlı Kuvvetler sabaha karşı saat 03.00'de bütün Türkiye'de idareyi ele aldı.

Silâhlı Kuvvetler en kısa zamanda millîti sepmeye götürebilecek bir kurucu Meclis teâs edecek.

Teşebbüs hicir şahıs ve zümreye karşı değil. Kin güdülmesine müsaade olunmayacak.

Türkiye Cumhuriyeti hudutları içindeki herkes kanunun teminatı altında.

İDARE ORDUda

Silâhlı Kuvvetler sabaha karşı 03.00'de idareyi ele aldı. Hareket hiç bir yerde hiç bir can kaybı olmadan başarıldı

Bugüne kadar mesul mevkide bulunan şahıslar Silâhlı Kuvvetlere teslim oldu

Türk Silâhlı Kuvvetlerinin bütün memleketiye gırtıktıkları ve tam bir basarı ile neticelenen hareketi ilk olarak sabah saat 04.30'da İstanbul Radyosu ile valentâşlara dayurul-

muştur.

Radyo neşriyatı İstiklâl Marşı'nın çabınması ile başlanmış ve ilk tebliğ okunmuştur. Bu tebliğ valâ faslâlarla tekrarlanmıştır.

Yayınlanan ilk tebliğ

Büyük Türk Milleti:

Bütün Türkiye'de Silâhlı Kuvvetlerimiz 27 Mayıs saat 3 den itibaren idareyi ele almış bulunmaktadır.

Bütün valentâşlarımızın ve emniyet kuvvetlerinin silâhlı kuvvetlerle yakın işbirliği sayesinde bu hareket hiç bir can kaybı olmadan başarılmıştır. İstanbul'da ikinci bir

tebliğ kadar Silâhlı Kuvvetler mensupları haric sokâğa çıkma yasağı konmuştur.

Valentâşlarımızın Silâhlı Kuvvetlerin vazifelerini kolaylaştırmalarını ve bütün millette ümit edilen demokratik rejimin en kısa zamanda tesisine yardımını olmalarını rica ederiz.

SILAHLI KUVVETLER

Hareketin maksadı

«Büyük Türk Milleti»

27 Mayıs gününden itibaren Türk Silâhlı Kuvvetleri en kısa zamanda millîti seçime götürebilecek bir kurucu Meclis kurmak maksadıyla muvakkal idareye elkoymuş bulunmaktadır. Silâhlı Kuvvetler milletin ve ecnebi dost ve misafirlerinin hepsinin emniyetini tekeffül etmiş bulunmaktadır. Mütâakip tebliğ kadar askeri şahıslar haric kimsenin sebatâe çıkması, bir karışıklığa

meydan verilmemesi bakımından önemle rica olunur. Şahsiyeti ve mevkii ne olursa olsun Türkiye Cumhuriyeti hudutları içindeki herkes kanunun teminatı altındadır. Binaenaleyh hâgüne kadar mühim me'sul mevkiler işgal edenlerin derhal Türk Silâhlı Kuvvetlerine teslim olmalarını, sığınmalarını, rica ediyoruz.

SILAHLI KUVVETLER

Askerî Vali:

İstanbul Askerî Vali ve Belediye Reisiğini Tuğgeneral Refik Tulga

Tuğ. Tulga

deruhte emiştir.

SILAHLI KUVVETLER

Sokâğa çıkılmıyacak

Dün gece yarısından itibaren bütün Türkiye'de Deniz, Kara, Hava, Türk Silâhlı Kuvvetleri elele vererek memleketin idaresini ele almıştır.

Bu hareket Silâhlı Kuvvetlerimi-

Kin güdölmeyecek

Aziz valentâşlar. Bugün Demokrasimizi içine düştüğü buhran ve son müessil hâdiseler dolayısıyla ve kardeş kavgasına meydan vermemek maksadıyla Türk Silâhlı Kuvvetleri memleketin idaresini eline almıştır. Bu harekete Silâhlı Kuvvetlerimiz, partileri içine düştükleri uzlaşmaz durumdan kurtarmak ve partiler üstü tarafsız bir idarenin nezaret ve hâkimliği altında, en kısa zamanda âdil ve serbest seçimler yaptırarak, idareyi hangi tarafa mensup olursa olsun, seçimi kazananlara devir ve teslim etmek üzere girişmiş bulunmaktadır. Girişilmiş olan bu teşebbüs, hiçbir şahsa veya zümreye karşı değildir. İdaremez hic kimsenin hakkında şahsiyata müteallik tecavüzkar bir fiile teşebbüs etmeyeceği gibi, edilmesine de asla müsaade etmeyecektir. Kim olursa olsun ve hangi partiye mensup bulunursa bulunsun, her valentâş kanunlar ve hukuk prensipleri esaslarına göre muamele görecektir.

SILAHLI KUVVETLER

Bütün valentâşların partilerinin üstünde aynı milletin, aynı soydan gelmiş evlâtları olduklarını hatırlayarak ve kin gütmekten birbirlerine karşı hürmetle ve anlayışla muamele etmeleri ısrırlarımızın dinmesi ve millî varlığımızın selâmeti için zararı görülmemektedir.

Kabineye mensup şahsiyetlerin Türk Silâhlı Kuvvetlerine sığınmalarını rica ediyoruz. Şahsi emniyetleri kanun teminatı altındadır. Mütealliklerimize, komşularımıza ve bütün dünyaya hitap ediyoruz. Gayemiz Birleşmiş Milletler Anayasasına ve İnsan Hakları prensiplerine, İmamîyle riayetlidir. Atatürk'ün «Yurtla sulh ve Cihan- da sulh» prensibiyle bağışımızdır. Bütün ittifaklarımıza ve taahhütlerimize sadıktır. NATO'ya inanıyoruz ve bağlıyız. CENTO'ya inanıyoruz ve bağlıyız. Tekrar ediyoruz düşüncemiz «Yurtla sulh ve Cihan- da sulh».

SILAHLI KUVVETLER

27 Mayıs sabahı gazetelerin birinci sayfaları «Silâhlı Kuvvetler» imzalarıyla doluydu.

Böylece 1945'ten beri devam eden çoğulcu rejim bir anlamda aşkışya alınmıştır.

Ama Silâhlı Kuvvetler'in bildirisinde şöyle deniyordu:

«(...) Gayemiz Birleşmiş Milletler Anayasası'na ve İnsan Hakları prensiplerine tamamiyle riayetlidir.»

Cumhuriyet

SON DAKİKA **M. B. K. 3 idamı tasdik etti**
Bayar, Koraltan, Erozan, Kirazoglu, Sancar, Kirişioğlu, Dülger, Kalafat Akşit, Kavrakoglu Erdelhan Erataman'ın cezaları müebbet hapse çevrildi

Yüksek Adalet Divanı Dün Kararını Verdi

15 sanık idama, 31'i müebbet hapse, 408'i çeşitli hapis cezalarına mahkûm oldular
5 saat 20 dakika süren dünkü celsede 133 sanık da beraet ettiler, hasta olan Menderes otururunda hazır bulunmadı

Adliye tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör

Adliye Tarihimizin en büyük paralı
cezası: İpar 26 milyon lira ödüyör



Son celselere ait intibalar

Ervelki gece sabaha karşıyukya
dolan Menderes dün yanmadı

Kararların gerekçesi
492 maddeli İhtisas Anayasası
Türkçesiyle şöyle görünüyor



Büyük Adalet Divanı'nda 133
sanık mahkûm edildi

S O N **HABER** **SON HAVADIS**
Azledilenler evlerinden çıkmıyacak
Haricî irtibat ve telefonları kesildi
AA. Um. Müdürü Aygıs azledildi

SON HAVADIS
AMACIMIZ
SİYASİ
GİYİMİNİZ
PİYASİ

MİLLİ BİRLİK

KOMİTESİ

LAGVOLDU

Bu sabah Radyoda konuşan

Devlet Reisi Cemal Gürsel

14 MBK. üyesinin TEKAÜDE

Sevkedildiklerini açıkladı

MİLLİ BİRLİK KOMİTESİ 23

KİŞİYE İNDİRİLDİ BAŞKAN GÜRSEL

Yeni Milli Birlik Komitesi kurucu

meclis ile beraber vazife görecek

AZLEDİLENER
Alperin TÜRK
Menderes SİYASİ
Orhan ERKALANLI
Menderes ERİN

27 Mayıs
hareketinin
demokrasiye tam
dönmeden önceki
son eylemi
Demokrat Parti
liderlerinin
mahkûmiyetleri
oldu. Eski
bakanlardan üçü
idam edildi.
Kararların ülke
dışındaki
yankıları ve
içeride siyasi
kulislerdeki
tartışmaları
günün koşulları
nedeniyle basına
yanıyamadı.

1945'terde
başlayan çoğulcu
rejim kavramının
topluma verdiği
bilinc, 1960'ın
Kasım ayında
kendisini ibtilali
yapan orduda da
gösterdi.
Demokrasiye
dönüşe taraftar
olanlar dıkta
yanlılarını taşıfye
etti.

Basın Ablak Yasası

1- Bir amme müessesesi olan gazetecilik mesleği, bu mesleğin dışında kalan özel veya ablaka aykırı maksat ve menfaatlere alet edilemez ve amme menfaatlerine zarar verici bir şekilde kullanılamaz.

2- Yazı, haber, fotoğraf vesair şekillerde yapılacak yayınlarda şu unsurlara riayet edilir:

a) Ablaka aykırı ve müstebcen yayında bulunulamaz.

b) Şabıs, müessese ve zümreleri hedef tutan yazılarda galiz kelimeler kullanılamaz, şeref ve haysiyetlere karşı haksız yayın yapılamaz.

c) Amme menfaatini ilgilendirmeyen hallerde fertlerin hususi hayatları küçük düşürücü şekilde teşbir edilemez.

d) Şabıslar, müesseseler veya zümreler aleybinde iftira ve isnatta bulunulamaz.

e) Din istismar edilemez.

3) Haberlerde ve olayların yorumlarında hakikatlerden, tabrif veya kısaltma yoluyla maksatlı olarak ayrılınamaz. Doğruluğu şüphe uyandırabilen ve tabkiki gazetecilik imkanları içinde bulunan haberler tabkik edilmeden ve doğruluğuna emin olunmadan yazılamaz.

4) Gazetenin ve gazetecinin şahsi veya taraf tutan kanaatlerine haberlerin metninde yer verilemez.

5) Haber başlıklarında haberin ihtiva ettiği hususlar tabrif edilemez.

6) Amme menfaati mutlak lüzum göstermedikçe "Mahrem" kaydıyla verilen malumat yayınlanamaz.

7) Gazeteci, kaynaklarının mahremiyetini koruyacak ve kendisine verilen sırlara saygı gösterecektir.

8) Haber, yazı veya resim kaynaklarının yayın tarihi için koydukları zaman kaydı iblal edilemez.

9) İlan, reklam mahiyetindeki haber, resim veya yazıların ilan ve reklam olduğu tereddüde yer bırakmayacak şekilde belirtilir.

10) Mevkutelerin verdikleri yanlış bilgilerden dolayı yollanacak haklı cevap veya tekzipler, cevap veya tekzibe sebep olan yazının teşirini tamamiyle giderecek şekilde en kısa zamanda yayınlanır.

1960'da olduğu gibi 1980'de de askeri rejim her kuruma yeni şekil verirken basını da ele aldı. Bu kez de basın, kendi dışından getirilecek çözümlerin kurbanı olmamak için kendi girişimiyle **Basın Konseyi** formülünü uygulamaya koydu. 1988'de kurulan Konsey'in amacı şöyle saptanmıştır:

"Özgürlükçü bir demokratik sistemin temel taşı olan baskın gerçekleri öğrenme hakkını savunmak; özgür ve sorumlu bir basın yaşamımızın ayrılmaz bir parçası yapmak; basının ve basın mensuplarının, meslek uygulamalarını, özgün ve saygın bir basından beklenecek düzeyde sürdürmelerine yardımcı olmak."

Basın Şeref Divanı ve **Ahlak Yasası**'nın başarısızlığı bilindiği için bu kez, maddi dayanağı ve işlerliği bulunmasına özen gösterildi. 1993 sonunda 261 kurum ve 2166 gazetecinin üyesi bulunduğu Konsey, uluslararası benzer kurumlarla da ilişkiye girerek, en azından Türkiye'nin sesinin bu forumlarda işitilmesini sağlamıştır. Konsey'in belirlediği **'Basın Meslek İlkeleri'** şunlardır:

1- Yayınlarda hiç kimse; ırkı, cinsiyeti, sosyal düzeyi ve dini inançları nedeniyle kınanamaz, aşağılanamaz.

2- Düşünce, vicdan ve ifade özgürlüğünü sınırlayıcı; genel ahlak anlayışını, din duygularını, aile kurumunun temel dayanaklarını sarsıcı ya da incitici yayın yapılamaz.

3- Bir kamu müessesesi olan gazetecilik mesleği, ahlaka aykırı özel amaç ve çıkarlara alet edilemez.

4- Kişileri ve kuruluşları, eleştiri sınırlarının ötesinde küçük düşüren, aşağılayan veya iftira niteliği taşıyan ifadelere yer verilemez.

5- Kişilerin özel yaşamı, kamu çıkarlarının gerektirdiği durumlar dışında, yayın konusu olamaz.

6- Soruşturulması gazetecilik olanakları içinde bulunan haberler, soruşturulmaksızın veya doğruluğuna emin olunmaksızın yayınlanamaz.

7- Saklı kalması kaydıyla verilen bilgiler, kamu yararı ciddi bir biçimde gerektirmedikçe yayınlanamaz.

8- Bir basın organının dağıtım süreci tamamlanmadan o basın organının özel çabalarla gerçekleştirdiği ürün, bir başka basın organı tarafından kendi ürünüymiş gibi kamuoyuna sunulamaz. Ajanslardan alınan özel ürünlerin kaynağının belirtilmesine özen gösterilir.

T.C. Resmî Gazete

Kuruluş tarihi : 7 Ekim 1336 - 1920

Yönetim ve yasa işleri için
Başbakanlık Neşriyat ve Müdevvenat
Genel Müdürlüğüne
bağvurulur.

17 KASIM 1964
SALI

Sayı : 11858

KARARNAMELER

Karar Sayısı : 6/3820

12 Eylül 1963 tarihinde Ankara'da imzalanmış olup 4/2/1964 tarihli ve 397 sayılı kanunla onaylanması uygun bulunan ilşik «Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu Arasında Bir Ortaklık Yaratın Anlaşması» ile buna ekli «Geçici Protokol», «Mail Protokol», «Son Senet», «Bildiriler» ve «Ticaret Mektubu» nun onaylanması; Dışişleri Bakanlığının 20/10/1964 tarihli ve 760.550 İKT-1-2/449 sayılı yazısı üzerine, 31/8/1963 tarihli ve 244 sayılı kanunun 3 üncü maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 22/10/1964 tarihinde kararlaştırılmıştır.

CUMHURBAŞKANI
C. GÖRSEL

Başbakan
İ. İNÖNÜ

Devlet Bakanı ve
Başv. Yardımcısı
K. SATIR

Devlet Bakanı
İ. S. OMAY

Devlet Bakanı V.
N. YETKİN

Devlet Bakanı
N. YETKİN

Adalet Bakanı
S. CUMRALI

Millî Sa. Bakanı
İ. SANCAR

İçişleri Bakanı
O. ÖZTRAK

Dışişleri Bakanı V.
K. SATIR

Maliye Bakanı
F. MELEN

Millî Eğitim Bakanı V.
T. ŞAHİN

Sayışmâlik Bakanı
A. H. ONAT

Ticaret Bakanı
F. İSLİMYELİ

Sağ. ve Sık. Y. Bakanı
K. DEMİR

Gün. ve Tek. Bakanı
M. YÜCELER

Tarım Bakanı
T. ŞAHİN

Ulaştırma Bakanı
F. ALPİSKENDER

Çalışma Bakanı V.
A. İ. GÖĞÜS

Sanayi Bakanı
M. ERTEN

En. ve Ts. Kav. Bakanı
H. ORAL

Turizm ve Tatilme Bakanı
A. İ. GÖĞÜS

İmar ve İstinak Bakanı
C. UZER

Köy İleri Bakanı
L. YURDOĞLU

Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu Arasında
Bir Ortaklık Yaratın Anlaşması

BAŞLANGIÇ

Bir yandan,

Accord Créant une Association Entre la Turquie et
la Communauté Economique Européenne

PREAMBULE

Le Président de la République de Turquie

Sa Majesté le Roi des Belges,

d'une part,

Basının kendi kendini kontrol girişimleri, toplumdaki kopuk bir olay değildi. Ülkemiz çağdaşlaşma girişimlerinde batı dünyasıyla bütünleşme amacını, 12 Eylül 1963'de imzaladığı "Türkiye ve Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında bir ortaklık yaratan anlaşma" ile kesinleştirmişti. Basın da evrensel normlara uyma yolunda kendine düşeni böylece gerçekleştirmeye çalıştı.

9- Suçlu olduğu yargı kararıyla belirlenmedikçe hiç kimse "suçlu" ilan edilemez.

10- Yasaların suç saydığı eylemler, gerçek olduğuna inandırıcı makul nedenler bulunmadıkça kimseye atfedilemez.

11- Gazeteci, kaynaklarının gizliliğini korur. Kaynağın, kamuoyunu kişisel, siyasi, ekonomik vb. nedenlerle yanıtlamayı amaçladığı haller bunun dışındadır.

12- Gazeteci, mesleğin saygınlığına gölge düşürebilecek yöntem ve tutumla haber araştırmaktan sakınır.

13- Şiddet ve zorbalığı özendirici yayın yapmaktan kaçınılır.

[illegible][illegible]

112

14- İlan ve reklam niteliğindeki yayınların bu nitelikleri, tereddüde yer bırakmayacak şekilde belirtilir.

15- Yayın tarihi için konan zaman kaydına saygı gösterilir.

16- Basın organları, yanlış yayınlardan kaynaklanan cevap ve tektezip hakkına saygı duyarlar.

Daha gerçekçi temellere dayandığı için Basın Konseyi, 1961 deneyiminden daha başarılı olmuştur. 1988'de 141 kurucu üye ile işe başlayan **Konsey'in 1993 sonunda üye durumu şöyledir: Bireysel üye 2166, gazete 155, Gazeteciler Cemiyeti 28, Haber ajansları 18, yayın kurumları 8, dergi 51.** TRT'nin de katılmış bulunduğu konsey, böylelikle kamuoyuna hitap eden **yazılı basının günlük tirajının yüzde 80'ini, sözlü ve görüntülü basının yüzde en az 60'ını** kendisine bağlamış bulunmaktadır.

C) Televizyon Çağında Basın

Demokrasi dönemi basının asıl özelliği tek seslilikten çok sesliliğe geçiştir. Batılı toplumların yüzyıllar süren bir süreç içinde gerçekleştirdikleri bu oluşum için Türk toplumunun İkinci Meşrutiyet'ten beri bir deneyimi vardı. Ancak bunun yeterli olmadığı açıktır. Demokrasiyle birlikte başlayan **çoğulculuk eğilimleri sık sık aşırı sağcılık ya da aşırı solculuk suçlamalarıyla frenlenmiştir.** 1961 Anayasası ile bu alanda büyük bir ilerleme kaydedildi. Aslında olaya sadece siyasi eğilimler açısından bakmamak gerekiyor. 1945'den itibaren ülkemizde gazete tirajları büyük bir hızla artmıştır. Bu, okur yazar sayısının ve nüfusun artmasının yanı sıra, halkın kendi sorunlarının açıkça tartışıldığını görmesinin de sonucuydu. Açıkcası pasif bir kamuoyundan dinamik bir kamuoyuna geçişin etkisi bu tırmanışta görülür.

Mesleki açıdan gelişmenin en iyi göstergesi gazete satışlarındaki büyük artıştır. 1921'de günlük ortalaması 25 bin olan satış, 1946'da 100 bin, 1979'da ise otuz misline çıkarak üç milyona, 1990'da 40 misline vararak dört milyona erişmiştir. Bu miktar çeşitli sebeplerle artmış ya da azalmıştır. Bunda diğer enformasyon araçlarının rolünü belirleyebilmek için bunların yaygınlık derecelerini karşılaştırmak gerekiyor.

Hürriyet 2 Kasım 1979

Papa Müslüman toprağını öptü

Anarşi hızını kesmiyor

Gizli Kürt Partisi kuran 242 Apocu yakalandı

Ağca'ya benzememin cezası 23 saat hücrede hapis

Yahudi-Ahorm Şunu toplantısı anıttı

Vedeksubay adayı erliğe razı olursa 9 ayda tertibis olacaktı

Bir gemi dolusu kaçak sac ele geçirildi

Demirel: Senato'da olan kavgaya feskatade üztiridir dedi

CHP grubu tıccce kilitlendi

Waldheim: "İran olayları barışa tahliyyeye düşürdü"

Günemirincis Kütüphane kütüphanesi

İslam dünyası çalkalanırken, Papa, çok önceden planlanmış Türkiye gezisine, uçaktan iner inmez yeri öperek başladı. Foto muhabirleri için bulunmaz bir fırsattı bu. Papa'nın uzlaşma niyeti dünyaya bu fotoğrafla iletilirdi ve olay daha çok değer kazandı. (Hürriyet, 29 Kasım 1979)

Cumhuriyet 14 Mayıs 1981

İpekçi'nin katili Roma'da ortaya çıktı

Ağca Papa'yı vurdu

Ağca bir mektubunda: "Papa'yı keskinlikle vuracağım" demişti

Ağca 9 Mayıs'ta İtalya'ya girdi

Genel Kurul'da oylama bugün

Siyasal Komisyon Türkiye için rapor hazırlıyordu

Abdi İpekçi'yi öldürmekten sonra çıkışlarını gizli bir kabahehenede yakaladılar

Abdi İpekçi'nin katili Roma'da ortaya çıktı

Ağca'nın Papa'yı vurmasıyla sarsıldı. Bir arada olduğu da iddia eden Ağca, yıllar boyu manşetlerden düşmedi. (Cumhuriyet, 14 Mayıs 1981)

MEDYANIN GELİŞİMİ

Yıl	Günlük ortalama gazete satışı (bin)	Radyo (Toplam) (Köylerde)		Televizyon
1921	25			
1927	35			
1930	25			
1938		33	0.323	
1941	60	46	0.5	
1946	100		10	
1950	300	320	22	
1952	500		65	
1955	800	1.000		
1956	1.060			
1960	1.411			
1964	1.400	2.050	514	
1966	1.500	2.380	701	
1970	2.000	3.130	1.048	
1972		3.958		157
1975	2.500	4.000		1.000
1979	3.000	4.279		3.108
1982	2.700	4.306		4.963
1983	3.000			5.542
1984	2.500	4.500		6.337
1985	3.000	5.800		7.050
1988	2.900	8.100		9.400
1990	3.000	9.500		11.000

(Not: Yerel gazetelerin 70'li yılların ortasından itibaren satışlarının arttığını dikkate almak gereklidir. Özellikle 1983'den sonra artış önemli sayılara varmıştır. 400 yerel gazetenin 350-450 bin arasında tirajı bulunduğu ileri sürülüyor. Etkili kısmı 80-100 bindir)

Türkiye'nin birliğine katılmak istediği Avrupa'da medyanın etkisinin derecesini anlamak ve toplumumuzun bulunduğu yeri belirleyebilmek için, **bin kişi başına** gazete, radyo ve televizyonun nasıl bir orana sahip bulunduğu karşılaştırmasını yapmamız gerekiyor:

	1950	1960	1972	1980	<u>Türkiye</u> 1990	<u>Avrupa</u> 1990
Gazete	11	36	60	66	62	250
Radyo	15	55	108	95	174	500
Televizyon			5	75	197	350

Bu rakamlar, radyonun frenleyici bir rolünün hissedilmemesine karşılık televizyonun frenleyici bir etkisinin bulunduğunu gösteriyor. Esasen bu ülkemize özgü bir şey değildir. Bütün gelişmiş ülkelerde de aynı şey olmuştur. Aradaki fark, onların bin kişiye 220 (ya da Japonya'daki gibi 584) gazete düşecek bir düzeye eriştikten sonra televizyon darbesine uğramaları, bizim ise 60'ı bulmuşken bununla karşılaşmamızdır. Türkiye halen, 338 günlük gazete ile gazete sayısı bakımından, Hindistan, Amerika, Almanya ve Meksika'nın arkasından beşinci gelmektedir. Tiraj bakımından ise 4.2 milyonla dünyada 17.dir. Birinci Rusya'da 109, ikinci Japonya'da 71, üçüncü Amerika'da günde 62 milyon gazete basılmaktadır.

Çoğulculuğa yönelik açısından büyük önem taşıyan sağ ve sol gazetelerle ulusal nitelikli gazetelerin 1980'e kadarki satışları şöyledir:

Ulusal Gazeteler (Bin)

Yıl	Akşam	Cumhuriyet	Hürriyet	Milliyet	Tercüman	Vatan	Y. Sabah	Y. Asır	S. Havadis	Günaydın
1941	5	7	x	x		4				
1947	7	40	x	x		20	4			
1952	5		100			50	90			
1957	5					60	100			
1958	60					90				
1960	100		290	150		100	120			
1962	110	90	290	130	13		80			
1963	114	81	392	169	103		39			
1965	100	90	420	170	120			20	50	
1966	100	110	450	150	150			20	60	
1967	170	120	450	180	180			30	75	
1968	150	140	650	220	230			35	50	
1969	110	140	650	220	220			50	40	
1970	55	90	590	180	200			45	35	190
1971	40	110	450	200	250			55	30	330
1972	15	62	500	180	220			40	25	250
1973	15	70	450	200	250			35	20	250
1974		70	450	230	320			45	15	280
1975		80	500	250	330			55	18	400
1976		100	400	250	270			45	10	320
1977		100	500	270	330			55		350
1978		100	550	320	450			55		500
1979		100	650	250	450			55		550
1980		90	650	250	470			60		600

Not: 5 bin ve daha aşağı rakamlar gazetenin sadece ilan almak için çıkarıldığını gösterir.

Sol Gazeteler (Bin)

Yıl	Aydınlık	Demokrat	Ekonomi Politika	Yeni Ortam	Vatan
1975				25	
1976			30	15	
1977			10	-	18
1978			15		10
1979	15		20		
1980	13	25	20		

Not: 5 bin ve daha aşağı rakamlar gazetenin sadece ilan almak için çıkarıldığını gösterir.

Milliyetçi Sağ (Bin)

Yıl	Bayrak	Hergün	Millet	Türkiye
1973		7		8
1974		5		4
1975		3,5		5
1976		10	13	4
1977	10	15	10	3
1978	10	15	10	5
1979	12	15	10	5
1980	-	20	20	6

Not: 5 bin ve daha aşağı rakamlar gazetenin sadece ilan almak için çıkarıldığını gösterir.

Dinci Sağ (Bin)

Yıl	Milli Gazete	Orta Doğu	Sabah	Yeni Asya	Yeni Devir
1974			15		
1975	18	10	15		
1976	13	10	12	6	
1977	15	10	12	5	
1978	10	10	10	7	
1979	10	12	13	10	5
1980	50	10	12	10	10

Not: 5 bin ve daha aşağı rakamlar gazetenin sadece ilan almak için çıkarıldığını gösterir.

Karşit ideolojilerin çatışmasında gazeteler kadar dergiler de etken oldu. 1970'lerde birbirinden farklı tezler ileri süren 80 kadar sol dergi çıkmıştır. Sağın da buna yakın yayını vardır.

1981'den itibaren büyük tirajlı gazetelerin satış listesine bakılırsa bir devamlılık değil bazan yüzde 300'e kadar varan iniş ve çıkışlar farkediliyor.

Yıl	Güneş	Cumhuriyet	Hürriyet	Milliyet	Tercüman	Yeni Asır	Y.Günaydın	Bulvar	Tan	Sabah	Türkiye
1981		90	500	250	450	75	550				
1982		91	631	241	328	107	649				
1983	280	81	721	213	244	88	315	400	695		
1984	300	93	699	190	184	81	212	120	709		
1985	241	100	646	319	229	80	172		680	528	
1986	212	118	651	260	185	75	195		331	564	
1987	186	124	696	262	165	75	270		227	550	186
1988	142	114	628	304	118	56	267		152	506	190
1989	89	115	488	396	129	45	459		267	461	198
1990	77	121	519	425	119	44	408		175	639	457

Bunlara, 110 bin ile 220 bin arasında değişen **Fotospor**'u, 260 bin ile 60 bin arasında değişen **Fotomaç**'ı, 150 bin ile 600 bin arasında değişen **Bugün** ve **Meydan**'ı ekleyebiliriz. Türkiye'de ilk kez **Günaydın** bir milyon çizgisini aşan gazete olmuştu. bunu **Türkiye** 1.250 bin ile aştı. **Hürriyet** bir kez 1.5 milyon, **Sabah** ise 2 milyon baskı yaptı, **Milliyet** de milyonu aştı. Ancak bu miktarlar geçici olmuş, 500 bine kadar varan düşüşler görülmüştür.



1980 sonrasındaki yapısal değişimin en çok dikkati çeken taraflarından biri de dergicilikte çok ileri bir adım atılmış olmasıdır. 12 Eylül Hareketinin siyasi yayınları bir kaç yıl boyunca sınırlamasının yarattığı boşluğu, baskı kalitesi yüksek dergiler doldurdu.

1984 yılına ait bu listede, haftalık ve aylık yayınların çeşitlilik ve tirajlarının yüksekliği görülüyor:

Magazin Dergileri	Mizahi Dergiler
Haftasonu.....96.130	Gırgır.....310.853
TV 7 Gün.....72.805	Fırt.....97.412
Haftanın Sesi.....40.119	Çarşaf.....44,446
Merhaba.....30.340	Siyasi Dergiler
Hayat.....24.033	Nokta.....17.064
Hey.....23.378	Yankı.....5.222
Ses.....23.366	Aylık Dergiler
Çocuk Dergileri	Ev Kadını.....92.217
Milliyet Çocuk.....64.746	Erkekçe.....88.238
Tercüman Çocuk.....40.329	Bravo.....51.479
Türkiye Çocuk.....31.405	Onyeddi.....39.173
Hürriyet Çocuk.....8.847	Samanyolu.....26.717
Bilimsel (Aylık)	Kadınca.....19.910
Bilim Teknik.....69.723	Kadın.....9.242

Bu dergi piyasası da süreklilik göstermemiş, durmadan bazıları kapanmış ve bazı yenileri piyasaya çıkmıştır. ANAP'ın iktidara gelişinden sonra çok sayıda ekonomi-mali ve borsa konularını işleyen dergiler belirmiştir. Bu arada tüketiciliği teşvik eden (Otomobil yarışçılığına kadar) dergiler de piyasaya sürülmüştür.

D) Dünyaya Açılış ve En Son Teknolojiler

Ulusal basının bu büyük gelişmesi ve küçük, ideolojik yayın yapanların bile 20 yıl önceki büyük gazeteler kadar tiraja ulaşmasında gazeteciliğin habere dayalı bir anlayışa ulaşması önemli bir rol oynamıştır. Bu alanda özellikle **Hürriyet**'in ve arkasından **Milliyet**'in katkıları büyük olmuştur. Yeni anlayışa uyamayan gazeteler (**Akşam**, **Vakit**, **Tanin** gibi) piyasadan çekilmiş ya da yeni patronlarla (**Akşam**'da ve **Yeni Sabah**'ta olduğu gibi) bu yarışa katılmışlardır. İçeriğin daha zenginleşmesinin yanı sıra, ülkenin her tarafına aynı zamanda ulaşma için dağıtım sistemine getirilen yenilikler de satışın artışında

önemli etken olmuştur. 1945'de ilk kez **Tasvir** ve **Vatan**'ın uçakla Ankara'ya gönderme girişiminden sonra tren yerine otobüsle sevketme, gece yarısı basma yerine akşam üzeri Anadolu baskısı yapma sistemleri uygulandı. 1958'de önce **Vatan** sonra **Akşam**, en son uçakla Ankara'ya matris yollayıp orada bastırma sistemini denediler, diğerleri onları izledi. **Akşam** uçakla İzmir'e gönderme yolunu da başlattı.

Okuyucuya en hızlı şekilde gazeteyi ulaştırma, haberlerin de eksiksiz olması gereğini doğurdu. Telefoto makinelerini ilk kez kullanan **Yeni Sabah** rakiplerine üstünlük sağladı. Giderek Avrupa ve Amerika'nın en son teknolojileri benimsenmeye başlandı. 1970'lerin başında ofset baskıyı deneyen **Günaydın** ve **Yeni Asır**, diğerlerini de etkiledi. Tüm gazeteler büyük harcamalarla ofsete geçtiler. Bugün Türkiye'de, taşra basınında bile ofset basmayan pek az gazete kalmıştır. Elektronik sistemler ise bütün büyük gazetelere yerleşmiştir.

İstanbul'un **ulusal** nitelikli gazeteleri, Anadolu'nun okuyucusuna, radyo ve televizyonla yarışacak şekilde günü gününe haber yetiştirmeyi sağlamak için bölge merkezi niteliğindeki şehirlerinde basımevi kurma yöntemine de başvurmuşlardır. **Ankara, İzmir, Adana, Erzurum**'dan sonra **Samsun** ve **Antalya**'da da yapılan bu yerel baskı çabaları, bölgeye ait bol haber içeren eklerin de katkısıyla taşra kamuoyunun dinamizmine katkıda bulunmuştur. İstanbul gazeteleri dışındaki yerel basının evrimi ayrı bir bölümde ele alınmıştır. Bunun son yıllarda bir gelişme göstermesine rağmen İstanbul'un **ulusal** basınının etkenliği hala tartışmasız devam etmektedir.

1989 yılına ait on büyük gazeteyi içeren bir araştırma, ülke nüfusunun yüzde 22.6'sını toplayan **İstanbul, Ankara, İzmir** illerindeki

«Ahmet Rasim, Hüseyin Cahit Yalçın'a: Bırak üstadım bizim yoksa, Mehmutpaşa yokusuna dönmüş, biz ayrıldığımız günden beri...»



Gazeteci — Yazıyorrrrr... Bir gazete alan apartman daireleri, buz dolapları, çamaşır makineleri, top top kumaşlar kanyorrr...

1960'ların sonuna ait olan Orhan Ural'ın bu karikatürü, promosyon olayının biç de 1980 sonrasına ait bir olay olmadığını kanıtlar.

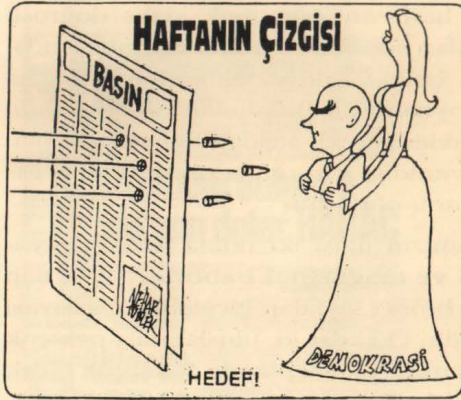
gazete satışının, toplam sayının yüzde 53'üne ulaştığını gösteriyor. Nüfusun, bu üç il dışında kalan yüzde 77.4'üne ise gazetelerin yüzde 47'si dağılmaktadır. Türkiye genelinde bin kişiye 62 gazete düşüyor. Bu sayı dünyada ilk sırada olan Japonya'da 584, Avrupa Topluluğu'nda ortalama 220'dir. İstanbul'da bin kişiye 158, İstanbul dışındaki Türkiye'de ise 37 gazete düşüyor.

1989 Mart'ında on büyük gazetenin günlük ortalama satışlarına göre şehirlere dağılışı ve yüzdeleri şöyledir:

% 37	İstanbul (943.190)
% 9,84	Ankara (246.565)
% 6,12	İzmir (152.966)
% 2,44	Bursa (61.149)
% 1,92	Adana (47.767)
% 1,16	Eskişehir (28.944)
% 1,12	Antalya (28.164)
% 0.88 - 0.8	Konya (21.835), Sakarya (21.712), Samsun (20.100), Kayseri (20.059)
% 0,72	Kocaeli (18.332)
% 0,64	Denizli (16.286)
% 0,55 - 0,52	Balıkesir (13.651), Gaziantep (12.623)
% 0,44	Trabzon (11.613)
% 0,36 - 0,32	Erzurum (9.351), Sivas (8.328), Manisa (8.266)
% 0.28 - 0.2	Ordu (7.487), Kütahya (7.467), Van (6.111), Afyon (5.780), K. Maraş (5.547), Çorum (5.266), Erzincan (5.181)

Yurt dışında çalışan vatandaşlarımız arasında gazete okuma oranının Türkiye ortalamasının çok üstünde, İstanbul'unkine yakın olması (binde 140 civarında) dikkati çeken bir noktadır. 1960'ların ortasından itibaren Avrupa ve Orta Doğu'da çalışan işçilerimizin sayısının artışına koşut olarak ulusal gazetelerimiz de yurt dışına taşmış bulunuyorlar. Önce Türkiye'den uçakla gazete gönderme yöntemi denenmiş sonra, **Tercüman, Hürriyet, Günaydın, Milliyet, Cumhuriyet** gibi gazeteler dışarda basımevi kurarak (**Frankfurt**) basmaya girişmişlerdir. Bugün Avrupa'nın bütün büyük şehirlerinde olduğu gibi Amerika ve Avustralya'da da Türk gazetelerini bulmak mümkündür. Son olarak **Zaman** gazetesi, Orta Asya Türklerine yönelik, bir kısmı Rusça özel baskılar yapmaya da başlamıştır.

Yurt dışındaki vatandaşlarımızın kişiliklerini ve anavatanla bağlarını korumada bu gazeteler çok önemli bir rol oynamışlardır. Bazı Orta-Doğu ülkelerinde Latin harflerine tepki olarak, bu gazetelerin da-



Atatürk'e bağlılık ülkemizde yasalarla korumaya alınmıştı. Basın ayrıca yazılı olmayan bir kararlar her 10 Kasım'da siyah başlıklarla çıkmayı gelenek haline getirdi. Gelgelelim zaman ilerlediğinde 10 Kasım'lar Anıtkabir'le sınırlı törenlere dönüşmüştü...



gün 10 Kasım. Ölümünün
50. yıldönümünde
Ata'yı törenlerle anacağız

Yas yok, saygi var

[illegible]

GÜNEŞ Piyango'nun ilk talihiileri belli oldu
İşte kazanan numara: **126534**

ELNÖE Milli Piyango'nun 9 Kasım çekilişinde büyük ikramiyeye kazanan numarası Güneş Piyango
Kazanan numarası, daha önceki çekilişlerde de bir hafta once gazetemize bu sayfalarda yerleşti.
Görünürde Elnöe'nin sadece son 5 rakamı tutuyordu. Ancak milli tren kazandı.

19 KASIM ÇEKİLİŞİNİN BİLETLERİNİ VERMEYE DEVAM EDITÖRÜR

AYRINTILI BİLGİ 2. SAYFADA

Birinci Dünya Savaşı sonrası liderleri arasında eserleri bula yaygınları, tek lider olarak Atatürk'ün daba geçeceği bir şekilde anılması ve çoğulculuğun koşullarına uyumunu gereği ölümünün elinci yılında kararlaştırıldı. Zaten basında ber yönü didik didik edilen Atatürk böylece tabulaştırılmaktan çıkarılmakla değeri daba da arttı.

(Güneş, 10 Kasım 1988)

ğutiminin engellenmesiyle Arap harflerini öğretmek, daha doğrusu Arapçayı kitlelere mal etme çabaları sonuç vermemiştir. Bu başarıda, dışarıda satılan gazetelerimizin, belki Türkiye'dekilerden de daha fazla hizmet verici olmaları rol oynamıştır. Bulunulan ülke yasaları, nizamları ve bunlardaki değişiklikler sürekli açıklandığı ve okuyucu sorularına daha dikkatle cevap verildiği için orada okuyucunun gazetesıyla bütünleşmesi daha başarılı olmuştur.

Demokrasi döneminde basınıımızın ilgisi iki nokta üzerinde yoğunlaştı: **Siyasi parti haberleri ve magazin haberler**. 1946'dan günümüze belli başlı gazetelerin birinci sayfaları incelenirse, iç siyasi haberlerin ağırlığı hemen farkedilir. O kadar ki, uluslararası pek çok büyük olay ve ekonomik oluşumlar ikinci planda kalmıştır. Türk toplumu çoğulculuğa geçiş tartışmasını önce parti sempatisi düzeyinde yürütmüştür. Hatta parti program ve ilkelerinin ikinci plana düştüğü bile söylenebilir. Ekonomik sorunlara yaklaşım bile, 1980'lerin ikinci yarısından önce, hep siyasi oluşuma bağlı olarak ele alınmıştır.

Dünyaya bakış ise, küçük ideolojik yayınlar dışında ulusal gazeteler tarafından, Batı ile bütünleşme mantığı içinde yürütüldü. Savaşın galibi Amerika'nın sinemasıyla yarattığı kültürün yansıması olarak **magazin sayfaları** bu tür konulara yöneldi. Avrupa ve Amerika'da tutunan roman ve çizgi romanlar, sütunları doldurdu. Yurt dışında çalışanların sayısı arttıkça, bu bütünleşme **Kemalist** propagandanın dışında kendiliğinden gelişti. Çok sınırlı, dogmatik yaklaşımlı köktenci bir basının dışındaki İslami eğilimli gazetelerde dahi bu özdeşleşmeye karşı çıkılmamıştır. Çağdaş dünyaya ilgi sadece sinema sanatıyla sınırlı kalmamış, bütün dünyayı tanımak için özel muhabir göndererek yaptırılan röportajlarla içe kapanıklık aşılmıştır.

Çok büyük ilerleme gösteren bir bölüm de gazetelerin spor sayfalarıdır. Önce **Vatan**'ın sonra da 1948 Olimpiyatları sırasında **Hürriyet**'in girişimleriyle spor günlük yaşamın bir parçası haline getirilmiştir. Daha sonra **Milliyet**'in atılımıyla **arka sayfadan (spor sayfasından) okunur gazete** modası bütün basına egemen oldu. Bugün gazetelerin çoğu, normal günlerde iki, maç günlerinde 3-6 sayfalarını spora ayırmaktadır. Ayrıca tirajları 60 bin ile 140 bin arasında değişen üç spor gazetesinin varlığı bu toplumsal olayın ne denli benimsenmiş olduğunu göstermektedir.

Haber ve içerik zenginleşmesi, gazeteci kadrolarının hem nicelik hem de nitelik açısından büyük çapta zenginleşmesine yol açtı. Demokrasi dönemi gazetecisinde, muhabirinden sayfa sekreterine,



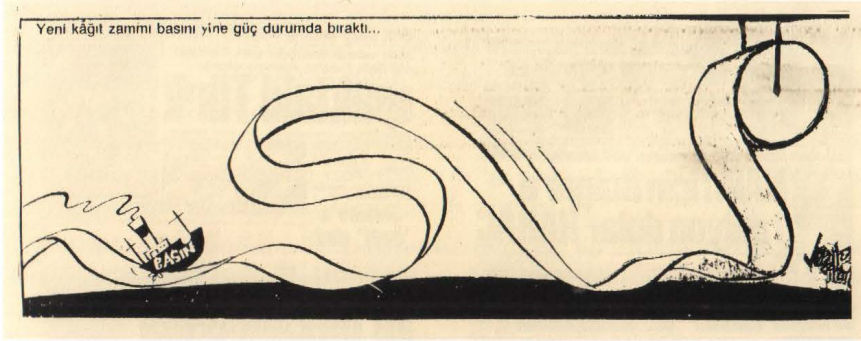
Tüketiciliği bızlanan toplumun başarı özlemlerini karşılayacak sosyal öge olarak sporun rolü giderek arttı. Kitleler bu alanda dünya ölçüsünde başarıları bekliyordu. Başbakan Turgut Özal bu özlemi, Naim Süleymanoğlu'nun Türk milli formasıyla yarışabilmesi için 1 milyon dolar ödeyerek karşıladı. Naim de onu yalancı çıkarmadı.

sorumlu müdürlerinden, yazarlarına kadar büyük bir yenilenme görülür. Yüksek öğrenimli ve dil bilenlerin sayısı bir hayli artmıştır.

Uzmanlaşma, basının başka hizmet alanlarına (Halkla ilişkiler, reklamcılık, uluslararası habercilik, vb....) yeni yetenekler kazandırmasını da sağlamıştır. **Gökşin Sipahioğlu**'nun **Paris**'te başarı ile kurduğu **SİPA** uluslararası fotoğraf ajansı bunun iyi bir örneğidir. Avrupa ve Amerika haber ajanslarında çalışan pek çok Türk muhabiri bulunmaktadır. Abdi İpekçi İPI ve FİEJ gibi uluslararası basın kuruluşlarında başkan yardımcılıklarına yükseldiği gibi, Togay Bayatlı da, Uluslararası Spor Basın Birliği'nin başkanlığına seçilerek dünyaya açılmadaki başarımızı kanıtlamışlardır.

E) Ticari İşletmenin Etkisi

Özgürlük çabasında öncelikle devletin sultasından çıkılmaya çalışıldı. Basını iktidarlar karşısında mahkum duruma düşüren, kağıt ve malzeme ihtiyaçlarıyla ilan gelirleri üzerinde hükümetlerin bir tasarruf olanağı bulunmaktaydı. Bu, ekonomi düzeyi hayli zayıf olan bir toplumda son derece doğal bir durumdu. **Harf Devrimi**'nden



Vehip Sinan, Zaman Gazetesi, 20 Ocak 1989.

beri çeşitli konularda devletten mali yardım gören gazeteler çok partili döneme geçildiğinde özellikle iki alanda iktidarın kararlarına bağılıydılar: **Kağıttaki sübvansiyon ve resmi ilanlar.** Devletin, ithal ettiği kağıdı basına yüzde seksen indirimle devretmesi, zararı kapatmak için bir katkıydı. İktidarlar bunu lehlerine kullanmayı denemişlerdir. Aynı şekilde resmi ilanların dağıtımı da bir politika aracı olmuştur. 1945'de bütün Türkiye'de 98'i günlük 202 gazete varken 1960'da 506'sı günlük 942 gazete bulunması doğrudan doğruya resmi ilana bağlı bir oluşumdur. **Basın İlan Kurumu**'nun kuruluşu dağıtımı bir sisteme sokmuş ancak gazete enflasyonuna kesin bir çözüm getirememiştir.

Kağıt konusu ise, 1980'den itibaren sübvansiyonların kalkması ile basının tamamen liberal pazar düzenine girmesi sonucu, yepyeni bir nitelikte gündeme gelmiştir. İstatistikler, ülkemizde 1979'dan bu yana fiyatı en çok artan malın kağıt olduğunu gösteriyor. 13 lira olan kağıdın fiyatı, 24 Ocak 1980'de yapılan zamdan, 1991 Nisan'ındaki 19. zamma uzanan dönemde 2300 liraya ulaşmıştır. Bu, fiyatın 180 kere artması demektir. 1979 yılı kağıt endeksi yüz olarak alınıp toptan eşya fiyatları endeksi de yüz sayılırsa, 1989'da toptan eşya fiyatları 3000'e yaklaşırken kağıt fiyat endeksinin 16000'e ulaştığı görülür. 1993 sonunda da iki mislinden fazlasına erişilmiştir. Bunun gazete fiyatlarına yansımaları şöyledir:

1926'da 5 kuruş; 1943'de 10 kuruş; 1958'de 25 kuruş; 1969'da 50 kuruş; 1973'de 1 lira; 1980'de 10 lira; 1984'de 50 lira; 1990'da 1000 lira; 1991'de 2000 lira; 1992'de 5000 lira; 1993'de 7000 lira. 1993'te de 2 ya da 3 bin liradan satan gazeteler de bulunduğunu belirtmeliyiz.

Kağıt konusunun önemi Türkiye’de 16 sayfalık gazetede maliyetin yüzde 25 kadarını oluştururken, İngiltere’de 120 sayfalık gazetenin sadece yüzde 30’unu oluşturmasıdır.

24 Ocak 1980 kararlarıyla başlayan dönemde basının 13 liradan aldığı kağıt birdenbire 41 liraya çıkınca, yaşayabilmek için tek umut ilan ve reklamlara kaldı. 1971’den beri resmi ilanların bütün ilan ve reklamların içindeki oranı gittikçe azalıyordu. Dolayısıyla gazetelerin yaşaması özel reklam gelirine bağlıydı.

Resmi ilân ve özel reklam barcamaları (milyon lira)

Yıllar	Resmi ilân ve özel reklam toplamı	Resmi	Resmi ilânların yüzdesi
1943	0.5	0.2	40
1948	3.8	1.6	50
1953	10	4	40
1955	17	7	41
1957	20	8	40
1959	36	15	41
1962	49.4	23.8	48.5
1963	64.2	30.1	46.8
1967	116	35.9	30.9
1969	79.9	44.9	56.2
1970	108.4	58.3	53
1971	136.8	68.3	49.9
1972	186.4	72.4	38.8
1973	346.3	97.2	28
1974	475	94.9	19.9
1977	1.513	220	14.5
1978	2.600	336	12.9
1979	8.200	232	2.8
1980	7.900	537	6.8
1981	19.500	1.057	5.4
1983	28.836	2.266	7.8
1986	108.730	7.258	6.6
1987	186.468	12.996	6.9
1988	323.291	21.186	6.5
1989	652.775	34.021	5.2
1990	1.308.280	-	-
1991	2.556.180	32.883	1.3
1992	7.518.445	46.601	0.6
1993	19.315.316	-	-

Not: Man Ajans ve Basın İlân Kurumu’ndan aldığımız rakamlarda farklılıklar vardır.

Reklamcılık sektörünün büyük bir gelişme göstermesine karşılık, basına düşen pay azaldığından gazetelerin yeni gelir yöntemleri üretmeleri gerekiyordu. Azalma önemsenmeyecek gibi değildi.

<i>Yıl</i>	<i>Basın</i>	<i>Tv</i>	<i>Radyo</i>	<i>Diğer</i>
1983	55.7	30.5	5.1	8.7
1987	32.8	59.4	2.3	5.5

1993 yılının geçici rakamları da, yüzde 25-30 arasındaki bu düşüşün kapatılamadığını ve basının televizyonun gerisinden geldiğini gösteriyor.

Televizyon, ödüllü yarışmalar, 900'lü telefon sistemleriyle yeni gelir kaynakları sağlar ve bunu seyircisine çabucak ulaştırabilirken gazetelerin de özel reklamdı ve okuyucudan daha büyük bir pay alabilmek için yeni bir şeyler yapması gerekiyordu. Öncelikle toplumu çok etkileyen televizyonda reklam yapma yoluna gidildi. 1990'da basın, televizyon reklam harcamalarında ikinciliğe erişmiş bulunuyordu. Yine de, 1985-1989 arasında toplam 102 milyar lirayı reklama harcayan basın bunun 5.7 mislini gelir olarak elde etmişti. 1990'ın son iki ayından itibaren genel tirajın ilk kez 5 milyona erişmesinde bu promosyon kampanyaları önemli bir yer tuttu.

Okuyucuya bazı avantajlar vad ederek satışı yükseltme çabaları yeni değildir. 1924'lerde bile rastlanır. Zaman zaman tazelenmiş bir yöntemdir. Ancak 1970'lerden itibaren çok daha yoğunlaşmış ve niteliği değişmiştir. Bizdeki şekliyle promosyon, bir ölçüde gazetelerin içeriğini de etkileyen bir nitelik kazanmıştır. 1950 ve 1960'lı yıllarda hamle yapan gazeteler okuyucularına, yeni yayınlayacakları romanları, dizi yazıları, araştırmaları ve yeni yazarları, çizerleri sunarlardı. En iyi gazetenin, en iyi içeriğe sahip olan olduğu inancı egemendi. Bu yıllar gazete satışlarının sürekli arttığı yıllardı. 1970'lerden itibaren artış gelmediği farkedildi. Bütün Batı dünyasında da zaman zaman uygulanan promosyon yani kur'a ya da kupon karşılığı okuyucuya bir hizmet ya da kazanç sağlama yoluna gidildi.

Kitaptan sağlık bileziğine, dış macunundan hazır çorbaya kadar her şey dağıtıldı. Son olarak ansiklopedi furysı ile geçici de olsa beş milyonluk tiraj rekoruna erişildi. Bazı gazeteler ilk çıkışlarında dağıttıkları çekici eşya ile birden bire 500-600 binlik tirajlara oturdular. Ancak bu çekicilik biter bitmez 300-400 binlik kayıplara uğradılar. **Gezer-Okur** adı verilen bir tür gazete alıcısı belirdi. Artık bütün gazetelerin birinci sayfalarının büyük kısmını önerilen hizmet ya da dağıtılan eşyalara ait ilanlarla kuponlar doldurmaya başladı.



**Gazeteler
milyarları
savuruyor**

BASINDA

ANSİKLOPEDI SAVAŞI

Gazetelerin promosyon savaşları son günlerde ansiklopedi kampanyası ile iyice

Türk basın tarihindeki en büyük iç savaş sayılabilecek olan "Ansiklopedi dağıtma yarışması" basının kendi içinde de baylı tartışmalara yolaçtı, işe televizyonlar da karıştı. (Nokta Dergisi, 29 Kasım - 5 Aralık 1992)

Son Havadis HÜKÜMET ZAMA KARŞI ALINACAK TEDBİRİ GÖRÜSTÜ

Bütün temel maddelerin satışları durduruldu

Cebimizdeki 100 lira 50 lira oldu

NE DEDİLER?
Berkhan Demirel: "Yapılacak ikinci bir şey yoktur"
CHP'nin Milli Halk "Nasıl" olarak karıştı
Cumhuriyetçi "Nasıl" olarak karıştı

Dur" ihtirarı uymayan iki kişi öldürüldü

Milli Halk
Berkhan Demirel: "Yapılacak ikinci bir şey yoktur"
CHP'nin Milli Halk "Nasıl" olarak karıştı
Cumhuriyetçi "Nasıl" olarak karıştı

31 Aralık'ta 100 lira 50 lira oldu
Soylak Tamer furına gibi çekiliş yaptı

100 lira 50 lira oldu
Soylak Tamer furına gibi çekiliş yaptı

100 lira 50 lira oldu
Soylak Tamer furına gibi çekiliş yaptı

Hürriyet YILDIRIM BASKI

BÜTÜN YURTTA SIKIYÖNETİM İLAN EDİLDİ

Ordu yönetime el koydu

Hükümet ve Parlamento feshedildi, Siyasal partilerin faaliyetleri durduruldu. Parlamento'nun dokunulmazlığı kaldırıldı. Saat 05.00'ten itibaren sokajı çıkma yasası başladı

Genelkurmay Başkanı Ersoy'ın başkanlığında Karve, Nava, Deniz Kuvveti Komutanları ve Jandarma Genel Komutanı Milli Güvenlik Konseyi'nde görüş aldı

DİSK ve MİSK'e bağlı bütün sendikalar faaliyetlerini men edildi. Bütün dernekler kapandı

Bu hafta hiç bir spor faaliyetleri yapılmayacak

Bu hafta hiç bir evde kadın çalınmayacak

Tertüme çıkış yasaklandı. Tertüde çıkanlar işçiler ve turistler yarı duma çalıştırılacak

İlk bildiriler:
1. Harmanlı bildirisi

24 Ocak 1980 tarihinde ilan edilen "İstikrar Tedbirleri" Türk ekonomisinin yeni şekil almasının başlangıcıdır.

12 Eylül 1980 bareketi bütün kurumları yeni liberal düzene uydurmayı amaçlıyordu. Bundan basın da payını aldı ve tarihinde yeni bir dönem başladı.

Cumhuriyet

Lira nereye gidiyor?

Dolar 7000 lira
1923'te Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda 90 kuruş olan doların değeri TL'ye karşı 7777 kat arttı.
30 yılda 1 dolar karşında 7000 kuruş değerlen TL 1980'den itibaren 12 yılda 7000 kuruş değerlen TL

Lirayı eriten enflasyon

DEVALÜASYON
1946: 1 S = 2.80 TL
1958: 1 S = 9.00 TL
1970: 1 S = 14.85 TL
1980: 1 S = 70.00 TL

BAĞLANTILI DOLAR SATIŞI
Cumhuriyetçi 1980 TL 7000 TL
Cumhuriyetçi 1980 TL 7000 TL
Cumhuriyetçi 1980 TL 7000 TL

GAZİLEM
1980 TL 7000 TL
1980 TL 7000 TL
1980 TL 7000 TL

DER SPIEGEL © 1987 E. W. 17 42 Jahrgang DM 4.50 25. April 1988

Wie sicher ist der AIDS-TEST?

AIDS-TEST?

1. Harmanlı bildirisi

Dünya pazarlarına entegre olma çabası enflasyonu kamçılı. Basın yine etkilendi, büyük gazete - küçük gazete ayrımı keskinleşti.

Ekonomik liberalizme ışık yakılırken, bazı sosyal tabuları aşırı korunuyordu. Alman Der Spiegel dergisi, kapığı Türkiye'de böyle banlanarak satıldı.

Promosyon kampanyalarının amacı, gazetenin satışını ve prestijini artırıp, özel reklam pastasından daha büyük bir pay sağlamaktır. Dolayısıyla işletmecilik açısından kardan çok masraf gerektiriyordu. Bu da gazetenin arkasında bu masrafa dayanabileceği bir hazır sermaye bulunması şartına bağlıydı. Hazır parayı bulamayan hemen yok olma tehlikesiyle karşılaşılıyordu. Bir zamanlar promosyon çabalarına en çok katılan **Tercüman** mali sıkıntıya düştükten sonra, bu tür zararlı kampanyaları önlemesi için hükümete çağrıda bulunmuştur. Dayanma gücüne sahip olanlar ise, topladıkları hazır parayı hemen faiz ya da repo sistemiyle işletmek karşılığında kar sağlayarak, gazeteden kaybettiklerini telafi etmenin yoluna girmişlerdir.

Bütün bu oluşumlar **artık eskisi gibi, üç tanınmış gazetecinin aylıklarını ortaya atıp gazete çıkardıkları dönemlerin tamamen sona erdiğini belirliyor**. Yeni teknolojilere geçmek için gerekli makineler kadar işletme masraflarının da yüksekliği, basının idari-mali yönünün ağırlığını artırdı. Arkasını, güçlü ve işletmeciliği başarılı bir kuruma dayamayan gazetelerin yaşaması güçleşiyor. Ayrıca dağıtım mekanizmasının insafına kalmamak endişesi de yayın kurumlarını birden fazla yayın yaparak dağıtıcı ve bayileri etkilemeye ya da doğrudan doğruya kendi yayma mekanizmalarını kurmaya yönlendirdi. Bu gelişimler sonucunda yayıncılık sanayiinin çeşitli alanlarını yapısında toplayan kurumlar belirdi. **Hürriyet Grubu, Medya Holding (Sabah), Doğan Grubu (Milliyet), İhlas Gazetecilik Holding (Türkiye)** bunların başında geliyor. Her birinin birkaç gazetesi, dergisi, pazarlama şirketi, bazılarının haber ajansı, hatta dağıtım şirketi var. Bu dördüyle birlikte Zaman gazetesi de kendi televizyon istasyonunu kurmuş durumda. Bu gruplar reklamları bütün yayınlarında kullanmak üzere toplu alacak şekilde politika yürütmektedirler.

F) Yerel Basın

1919 Mayıs'ı ile 1938 sonu arasında Türkiye topraklarında 582 gazete çıktığı 176'sının İstanbul'da, gerisinin (406) taşrada çıktığı hesaplanmıştır. Bunun 54'ü İzmir, 27'si Adana, 25'i Ankara, 24'ü Bursa, 18'i Trabzon, 16'sı Samsun, 13'ü Eskişehir, 12'si Adana, 12'si Kastamonu, 11'i Gaziantep, onarı Konya, Balıkesir, Urfa'da çıkmıştır. On ilde hiç gazete yoktur, 11 ilde ise sadece birer gazete vardır. Ankara'nın bütün ülkeye hitap eden Ulus'u bir kenara bırakılırsa büyük tirajlara rastlanmaz. İzmir'in Ahenk, Anadolu, Hizmet'i 5 - 6 bin, Gaziantep'in Halk Dili 5000, Erzurum'un Envarı Şarkije'si 1700, Konya'nın Babalık'ı

1500, Bursa'nın Yeni Fikir'i 1200 tirajlıdır. Dikkati çeken İstanbul'da gazetelerin yüzde 60'ı siyasi iken, taşrada yüzde 83'ünün siyasi olmasıdır. Özel reklam geliri bulunmadığından, hükümetten maddi yardım almanın dışında bir yaşama olanağı yoktur. Bu da 1937'de resmi ilan dağıtımıyla başlamıştır. Ancak, bir kaç düzinesinin dışındakileri gazeteden saymak pek mümkün değildir.

II. Dünya Savaşı yıllarında kağıt sıkıntısı ve gittikçe yaygınlaşan radyonun hızlı haber hizmetiyle yarışmanın olanaksızlığı karşısında yerel basın büsbütün gerilemiştir.

1945 sonunda çok partili döneme giriş yerel gazeteciliğe tekrar bir ivme verdi. İlgi yine sadece politikadaydı. Önce CHP ile karşıtı DP'nin organları belirdi, arkasından DP içindeki bölünmeden doğan partilerin gazeteleri. 1950'de iktidarın el değiştirmesinin ardından Halkevleri'nin kapatılmasıyla dergicilik de sona erdi ve yerel basın politik ilişkilerin çıkar aracı haline geldi. En şiddetli siyasi polemikler sütunlarında yer aldı. Ne eğitici, ne öğretici, ne de kültür verici bir rol oynadılar. "Besleme Basın" deymi bu dönemde çok yaygınlaştı ve yerel basının büyük kısmı bu sınıfa girdi.

Savaş sonrası ekonomik açılmada İstanbul büyük basınının ülkeye yeni teknolojileri ve dinamik bir gazetecilik anlayışı getirişi, sadece yerel basının kavrulması sonucunu yaratmadı, Ankara gazeteciliği de taşra niteliğine döndü. Uçakla, özel kamyonla gönderme, matris gönderip Ankara'da basma ve nihayet İzmir, Ankara, Adana, Erzurum ve son olarak Antalya'da basımevleri kurup faksla sayfa geçme uygulamaları ve nihayet bölge ilaveleri yayını, yerel basının gelişmesini frenledi.

1960 öncesi resmi ilân dağıtımındaki tarafgir davranışları önlemek amacıyla kurulan Basın-İlân Kurumu, bunların bütün ülke çapındaki dağıtımını kalite ölçülerine bağlayarak, yerel basını daha nitelikli hale gelmeğe teşvik etti. Ve yerel basında gerçekten gazetecilik yapmağa özenenler belirdi. Ancak girişimin yan etkisi, sadece bölgelere ayrılan ilân kontenjanından pay almak için gazete çıkaranların da belirmesinde görüldü. "Naylon gazete" denilen ve akraba tallükatının "Sarı kart" almasına hizmetten başka bir yararı görülmeyen bu uygulamanın sonucunda, yerel gazete sayısı 1970'lerin ortasında 1100'e ulaştı. Ama büyük kısmı gerekli vasıflara sahip olmadıklarından ilân alamadılar. Buna karşılık siyasi ilişkileri kullanarak çıkar sağlama yollarını aradılar.

İstanbul kökenli büyük basının gittikçe daha çok büyük sermayenin kontrolüne girmesi 1970'li yıllarda yerel basından da yararlanma

düşüncesini yarattı. Günaydın, İzmit, Eskişehir, Bursa'da tutunmuş birer gazeteyle teknik işbirliğine girerek, bunların daha kaliteli ve yüksek tirajlı olmasını, böylece hem resmi hem de giderek artan yerel reklamdanda daha fazla pay almalarını sağlamağa çalıştı. Okuyucu ve reklâm kaybetme olasılığına karşı diğer büyük İstanbul gazeteleri Anadolu'da matbaa kurup baskı yapma ve yerel ilaveler verme yolunu seçtiler. Uygulamanın yaygınlaşmasını önlediler. Diğer yandan yerel basın, 1970'li yıllarda doruğa ulaşan sağ-sol çatışmasından da payını aldı. Anadolu'daki bir çok gazete ve gazeteci de silahlı saldırıya uğradı.

12 Eylül 1980 darbesi yerel basında da depolitizasyonu gündeme getirdi. 24 Ocak 1980 kararlarıyla girilen liberalizm dönemi, sermayenin desteğine sahip olmayan gazetelerin tasfiyesine yol açtı, tabii ki en çok etkilenen Sosyal-Demokrat kökenliler oldu. Diğer yandan, Anadolu'daki ekonomik gelişmenin doğal sonucu olarak, önemli ticaret ve sanayi merkezi şehirlerde yerel sermaye kendi ekonomik çıkarlarını korumak amacıyla gazeteler yayınlama yoluna girdi.

Bu konudaki en önemli girişim, İzmir'in Yeni Asır'ı tarafından yapılmıştır. 1970'li yılların ikinci yarısında başlattığı atakla Yeni Asır, 120 bine ulaşan satışıyla bütün Ege bölgesinde İstanbullu rakiplerinin önüne geçmeyi başardı. Ancak ulusal yani bütün Türkiye'de satılır bir İzmir gazetesi olma girişimi başarısız kaldı. Daha sonra bu amaçla çıkardıkları İstanbul gazetesi Sabah'ın başarısı Yeni Asır'ı da küçülttü ve 30 bine indirdi.

Bu alanda en ilginç örnek Bursa'dan verilebilir. Bu kentteki 60 bin İstanbul gazetesinin okuyucusunun dışındaki 17-20 bin sayısındaki yerli gazete okuyucusunu elde etmek için şehrin dört büyük holdingi dört ofset matbaa kurmuş ve her biri kendi gazetesini çıkarmıştır. Bir de eski tipo baskısı gazeteyle birlikte beş yayın, bu kitleyi elde etme savaşına girişmiştir. Bu amaçla İstanbul büyük basınının izlediği hediye dağıtma (promosyon) yarışına kendi aralarında da başladılar. Yapılan hesaplara göre 20 binlik yerel okuyucu içinde 2500, 3000 kadar yüzer-gezer okuyucu vardı. Bunları elde etmek için 1987 fiyatlarıyla hepsi beraber bir milyar liralık lotarya düzenlemiş ve bir milyar lira ziyan etmişlerdi. Her biri ayda 25 milyon liraya varan ziyana göze alıyordu. 1991 başında biri, dayanamayıp piyasadan çekilmiş, yerine iki başka gazete çıkmıştır. 1989'da toplam 30 bin civarında olan beş gazetenin tirajı 1992'de 38 bini aştı. Bu gazetelerin hepsi de en son teknolojiyle dizilmekte ve basılmaktadır.

Cobanoğlu yeniden DYP'ye döndü

YENİ ASIR

Atasemdi vuranlar teslim edildi

Patronlar Ayvalık'ta buluştu

TUSİAD Başkanı Halis Kornil'in davetisi olarak Ayvalık'a gelen işadamlar, 'iş' değil 'piknik' yaptı

Suriye'den geri adım

Otonuza mutlaka alarm taktırın

Tekzip

BERİK kur

İzmir'de yayınlanan Yeni Asır bölge gazeteciliğimin başarılı bir örneği

70. YILIMIZ

8 Eylül 1924 - 8 Eylül 1993

Bartın

70. YIL

Yeni Belediye Başkan Adayları

70. YILIMIZI KUTLAMALAR

Milli Servet Kuruluşları...

Kayadibi Hidroelektrik Santrali çalışacak

Tasarım Bartın'a 5 sayfa ayırdı

İnkumu'nun yazı bitti

Bartın Gazetesi en eski yerel basın olarak yayınına onurla sürdüren güzel bir örnek

Bütün yerel basın böyle geniş mali olanaklara sahip olduğunu düşünmek yanlış olur. 1992'de Basın Yayın Genel Müdürlüğü'nün yayınladığı rakamlara göre Türkiye'de, İstanbul, Ankara ve İzmir dışında yerel olarak nitelenen 827 yayın bulunuyordu. Bunların 317'si günlük gazetelerdir ve toplam günlük tirajları (sağlıklı kontrol edilemeyen kendi iddialarına göre) 360 bin kadardır. Geri kalan 510 yayın haftada bir kaç kere, haftalık, on beşlik ya da aylık olarak çıkmaktadır. Bunların tirajlarını gündelik olarak hesaplarsak 60 bin baskıları olduğu düşünülebilir. Böylece yerel basının 420 binlik bir tirajı olduğu ileri sürülebilir. Kanımızca bu 420 binden gerçek anlamda okunan ve kamuoyunu etkileyen 60-70 bin kadardır.

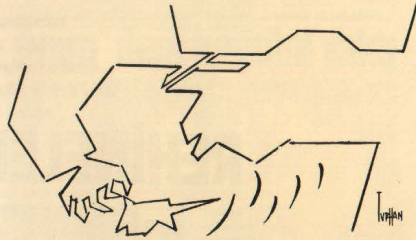
Bir çok şehirdeki günlük gazete sayısının abartmalı çokluğu bu duruma ışık tutabilir. Aşağıda 1992 rakamlarıyla bazı kentlerdeki toplam tirajları ve gazete sayılarını veriyoruz:

Bursa 38.000 (6); Antalya 18.600 (6); Trabzon 15.200 (4); Adana 14.600 (5); Konya 14.500 (4); Adapazarı 13.000 (7); Eskişehir 11.900 (5); Gaziantep 11.500 (10); İzmit 7.750 (3); Samsun 7.400 (10); İskenderun 7.000 (14); Mersin 5.500 (9); Erzurum 3.700 (5); Antakya 3.200 (11); Yozgat 2.800 (7) ve Hakkari 1.600 (5).

Yerel basında en çok dikkati çeken nokta dizgi ve baskı açısından en modern teknolojilerin yaygınlaşmasıdır. 1989'da sadece 77 yayın, yani yüzde 10'u bilgisayar dizgi ve ofset baskıya sahipken, 1992'de 189'unda yani yüzde 22.8'inde bunlar vardır. Bilgisayarlı olmayan dizginin 347'si makine ile ama 280'i hâlâ elde dizilmektedir. Baskıda çoğunluk hâlâ tipo'dadır. Pedal ile sadece 30 yayın kalmıştır. Baskıdaki kalite artışı naylon basının tamamen ortadan kalkması anlamını taşımamakta ise de, önemli bir adım olduğu yadsınamaz. Özellikle bir yandan Basın Yayın Genel Müdürlüğü'nün diğer yandan yerel Gazeteciler Cemiyetleri'nin düzenledikleri yarışmalarla hem haber ve yorum, hem de mizanpaj açısından ileri adımlar atılması teşvik edilmektedir. Yerel basının daha da ileri gitmesi, kanımızca yayın adedinin azalmasıyla mümkün olacaktır.

ÖRNEKLER





Kıbrıs, 1950'ilerden beri Türkiye'nin ve dolayısıyla Türk basınının gündemindeki en önemli konu oldu.

*Uluslararası anlaşmalara rağmen
Yunanlıların terörist eylemlerle adadaki
Türk toplumunu yok etmeyi amaçlaması,
barışçı çözümleri imkansız kıldı. Sonunda
Türk ordusunun 1974 harekati ile
Yunanistan'da cunta devrildi, Enosis taribe
gömillüldü, adaya barış geldi Yunanistan'ın
uzlaşmaz tutumu en sonunda
Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin
kuruluşuna zemin hazırladı.*



REHİNELER KURTULDU

TELEFONLARDA
AKŞERİ İÇİN
DÜZENLİYOR

Şehitlerimizin cenazeleri Pazartesi günü kaldırılacak

Köle mahkûmî müfettişi N. Güneş'in, şehitlerimizin cenazelerini Pazartesi günü kaldırılacak.

İSTANBUL

Şehitlerimizin cenazeleri Pazartesi günü kaldırılacak. Şehitlerimizin cenazeleri Pazartesi günü kaldırılacak. Şehitlerimizin cenazeleri Pazartesi günü kaldırılacak.

**ÇETİNER «1974
aff ile serbest
bırakılanlar
amarginin
içindedir»**

● Bakan Yardımcısı Mücahit Kaptanmaz, bu akşamki programın geçişlerinden de yararlarına sunu dağıttıklarını söyledi.



● **Ermeni Gırtlı Ordusu (ASALA) Türkiye'de tutuklu 6 Ermeni, 3 Kürt ve 3 Türk anarşistin serbest bırakılmasını istedi**

[illegible]

Städt. Bibliothek in Luzern und Städt. Bibliothek in Luzern

Kral HALİD, İslâm âlemini dinsizlik ve komünizmle mücadeleye çağırdı

Tercüman yine HAÇ'da

**Petrolde yeni ümidim
İskenderun**

Avrupa'daki nükleer silahların azaltılması



ALCOHOL

1970'lerin başından itibaren Yunan terörüne Ermeni terörü de eklendi. Asala Avrupa'dan Amerika ve Avustralya'ya kadar pek çok Türk diplomatı ve kurumunu hedef aldı, öldürdü. Böylece basınıımızın gündeminde sık sık yer aldı.

[illegible]

Ermeni töroü
durulurken
1980'lerin
ortasında doğru
PKK terörünün
hızla yükselmesi
bu ikisi arasında
sıkı bir bağ
bulunduğu
inançımı
kuşvetlendirdi.
Doğumun
kalkınması ve
vatandaşlarını
bakları
konusunda Türk
basını objektiftir.
Hatta eleştirel
yayınlardan
kaçınmamıştır.
Ancak PKK'nın
terörü doruğu
ulaştıran tutumu
çözümü
zorlaştırmaktadır.

33 MİLYAR: 5916269 DÖRDE BÖLÜNDÜ
Milyar çığlıkları

Hürriyet

Güzel yıllar Türkiye

bu sabah, bir başka sabah... Godenimizi umutlara, sevinçlere, mutluluklara ve başarılarla açtığımız bir sabah. Dilek 93. Türkiye'miz ve dünyamızı için bile boyu bir yıl olsun...

Hürriyet yazarlarından 93'e mesaj...

Cocuklar 93'te ağlansın

İstanbul'da hava kirliliği için alarm

TEMPO'dan özel ek

PolitiKa

Brillanica dağıtım

Hürriyet

İşsizliği protesto etmek isteyen İzmirli Abdullah... 'Açım' dedi kendini yaktı

Turgut Özal'ın diplomatik gafı

Turan Çevik hapse atıldı

Arnavut ana-babalar evlatlarına ağlıyor

Özal'ın ANAP'la ARASI AÇILDI

1980 sonrası Türkiye'sinde tabuların yıkılması, basının toplumsal ilişkileri kısıtlamadan yansıtmaya sonucunu yarattı: Bir yanda açıklık diğer yanda milyar çığlıkları var.

8. Zümre Be birlikte parase verilir

Hürriyet

Oh! J.R.'i vuran baldızı...

Ama J.R. ölmedi

İstanbul'da enerji tasarrufu kampanyası açıldı

Sadece pazar günleri kısıntı yapılmayacak

Elektrik günde 3 saat kesilecek

J.R. KANLAR İÇİNDE YERE SERİLDİ:

YAKINLIKLARI BOYLE BAŞLAMISTI...

Televizyon dizileri toplumu peşinden sürüklediği gibi basını da meşgul etti.

1980'de terör tımanırken herkesin merakı J.R.'i kimin vurduğuydu.

[illegible]

1911 yılında İstanbul'da düzenlenen 'Millîyet' gazetesinin kuruluşunun 50. yıldönümüne ilişkin bir kutlama. (Millîyet Arşivi)

Azərbaycan Topçuluğu ilə bütünləşmə savaşını verən Türkiyə də bunu ilk başaran kurum olaraq Galatasaray futbol takımının Süper Lige kalışı inanılmaz bir beyecan yarattı. Bu aynı zamanda Türk toplumunun birliğinə simgesi olarak değerlendirildi. Bütün gazetelerin birinci sayfaları bu iki anlayışı yansıtan manşetlerle doluydu.

[illegible]

Spor... Aktüelite... Gençlik... Ekonomi

FOTOSPOR

15 Ocak 2002

www.fotospor.net.tr

Türk'üz, G.Saraylıyız

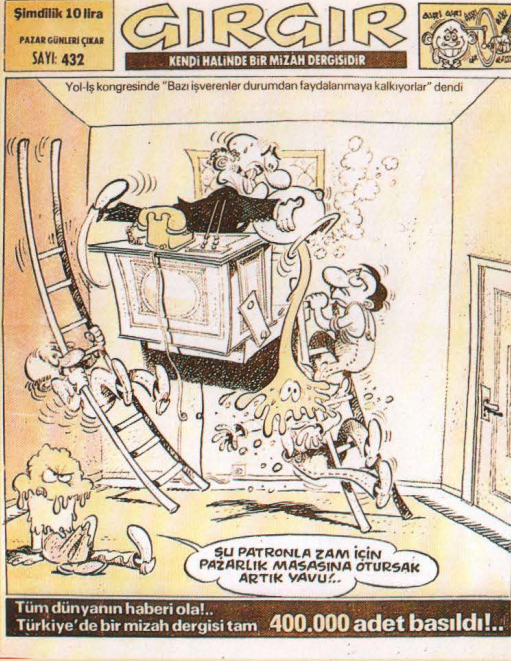


Avrupa'nın kralıyız



Aslanım kükremiş
sel gibi geliyor
60 milyon Türk
Cim Bomla gurur duyuyor





Mizab ihtiyacı toplumların sosyo ekonomik gelişmeleriyle koşut olarak gelişiyor. 1970'li yıllarda Gırgır dergisi bir ara 500 bini aşan tirajıyla dünyanın üçüncü büyük mizah dergisi niteliğine ulaştı ve bir ekol oluşturdu.



Gazete okuyucularının İstanbulla ilgili olarak en çok rastladıkları haberlerden biri de Boğaziçi ve çevresindeki kazalardır. Yalılara çıkan tankerler, koyun dolu gemiyi batıran vapurlar ve yanan şilepler sık sık gazetelerin manşetlerini doldurmuştur.



Avrupa'nın Asya'ya ilk kez bir köprü ile bağlanması 1973'de çok heyecan yaratmıştı. İkinci köprüye baması bir nitelik vermek istendi ama, asıl özelliği ekonomik gelişmenin bir göstergesi olmasıydı. Ve köprüler, bisserleri en çok kazandıran yatırım oldular.

Hürriyet
14 Nisan 1993 Pazartesi Kuruluşu: Sıhhi Sıhhi 1930-1953

Kadının zaferi



GÜNÜN YAZISI
Yeni bir dönem doğdu...

Ve ilk kadın başbakan
47 yaşındaki Tansu Çiller, Demirel gibi 30 yıllık bir dev ile İsmet Sezgin, Cavit Çelikkaya, Köksal Toprak gibi parti politikacıları ezerek DYP'nin Genel Başkanı oldu.

BAŞKANININ JETİ
DYP'NİN KESİNEZİLERİ
GÖNEVİ BUĞUN ALIYOR

Hürriyet Yazarları DYP'ye karşı
Bakalım SHP'leri olacak mı?
Sahipleri değil
Bakalım en çok kaçacak
Dilekçe dağıtılacak
Demirel'in başkanı değil
Çiller'in zaferi ve kadın zaferi
İkinci Genel Başkan kim?

Köktenci akımların çok tartışıldığı bir ortamda bir kadının Başbakanlık görevini üstlenmesi basın tarafından Atatürk devrimlerinin kökleşmesinin simgesi olarak sunuldu.

Milliyet
Halk Gazetesi
70. YILDA 70. YILDA 70. YILDA

'Darbeye direniriz'

TBMM Başkanı Hüsamettin Cindoruk, "Demokrasiye destek" kampanyası başlatan yurttaşları kutladı ve "Demokrasi kesinlikle yaşanacaktır" dedi

Demokrasiye destek
Demokrasiye destek kampanyası başlatan yurttaşları kutladı ve "Demokrasi kesinlikle yaşanacaktır" dedi.

Demokrasiye destek
Demokrasiye destek kampanyası başlatan yurttaşları kutladı ve "Demokrasi kesinlikle yaşanacaktır" dedi.

Demokrasiye destek
Demokrasiye destek kampanyası başlatan yurttaşları kutladı ve "Demokrasi kesinlikle yaşanacaktır" dedi.

— Cumhuriyetin 70. yılında demokrasinin de Türkiye'de kökleşmiş olduğunu Meclis Başkanı Hüsamettin Cindoruk'un demeci kanıtlıyordu.

Hürriyet 70. YIL KUTLU OLSUN

Türk üyü, Kürt üyü, Laz üyü, Çerkes üyü, Avar üyü, Anadolunun bağrından çıkmış bütün insanlarıyla tek yürek olup, eşsiz bir zihniyetle Cumhuriyetini, 70 yaşında, bu büyük gün, bu büyük bayram hepimize kutlu olsun.

**Güzel cumhuriyet
Büyük Türkiye**

29 Ekim 1993 Cuma Kurucusu: Sedat Simavi 1896-1963

Nice 70 yıllara

Cumhuriyet Bayramı'nı bugün diğer yıllardan daha büyük...

Cumhuriyet

SÖYLEY (CİLT 1-2)
Hidayet V. Yıldırım
25 Sayı 11.000 TL 100.000 TL
Cumhuriyet Bayramı 29 Ekim 1993
Cumhuriyet Bayramı 29 Ekim 1993
Cumhuriyet Bayramı 29 Ekim 1993

SAYILI GÜNLER
Mazhar Beyazıt
10.000 TL 100.000 TL
Cumhuriyet Bayramı 29 Ekim 1993
Cumhuriyet Bayramı 29 Ekim 1993
Cumhuriyet Bayramı 29 Ekim 1993

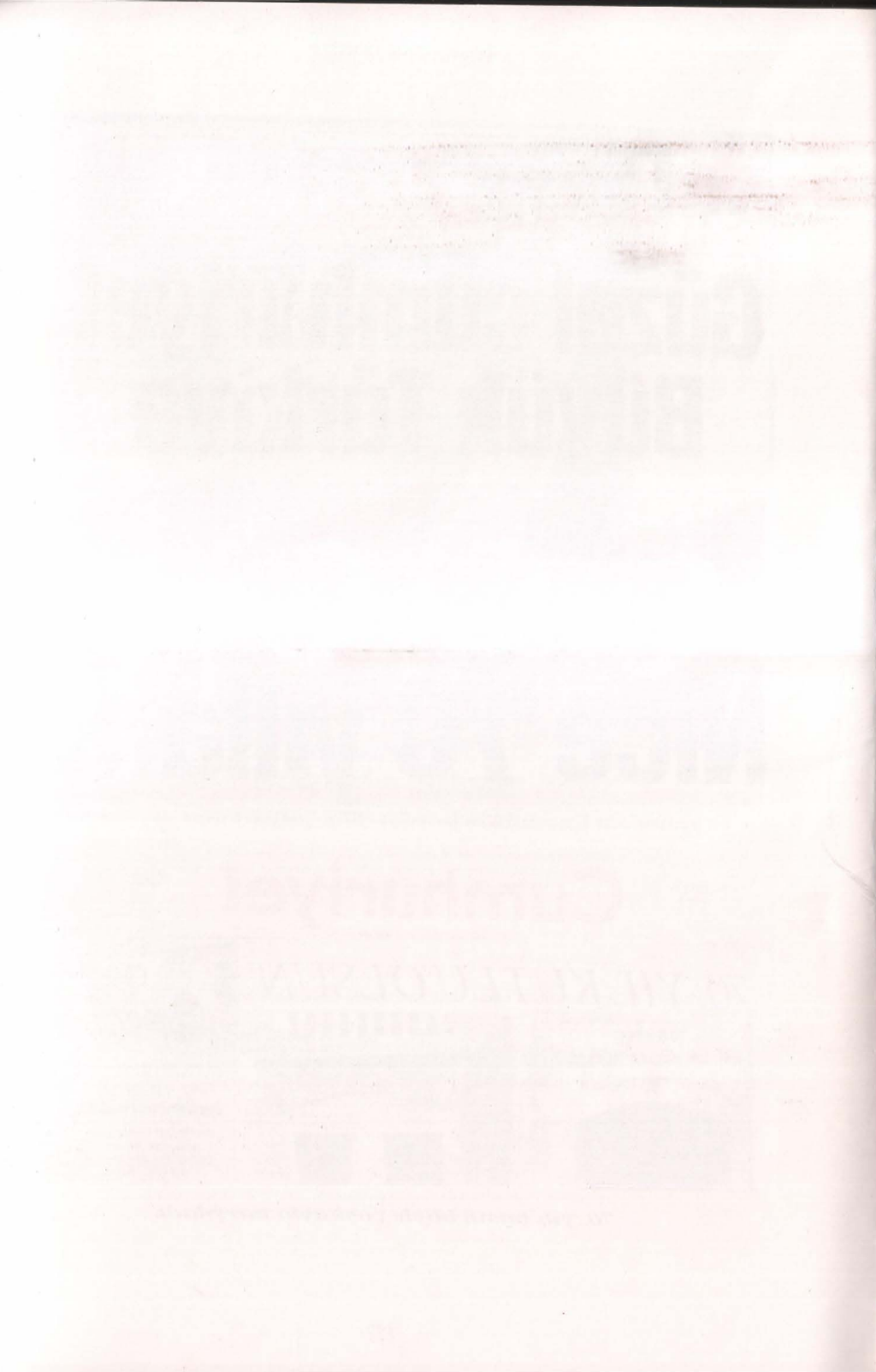
70. YIL KUTLU OLSUN

TÜRKİYE
BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

CUMHURİYET'İN
70. YILINDA
CUMHURİYET'TEN 2 EK BİRDEN

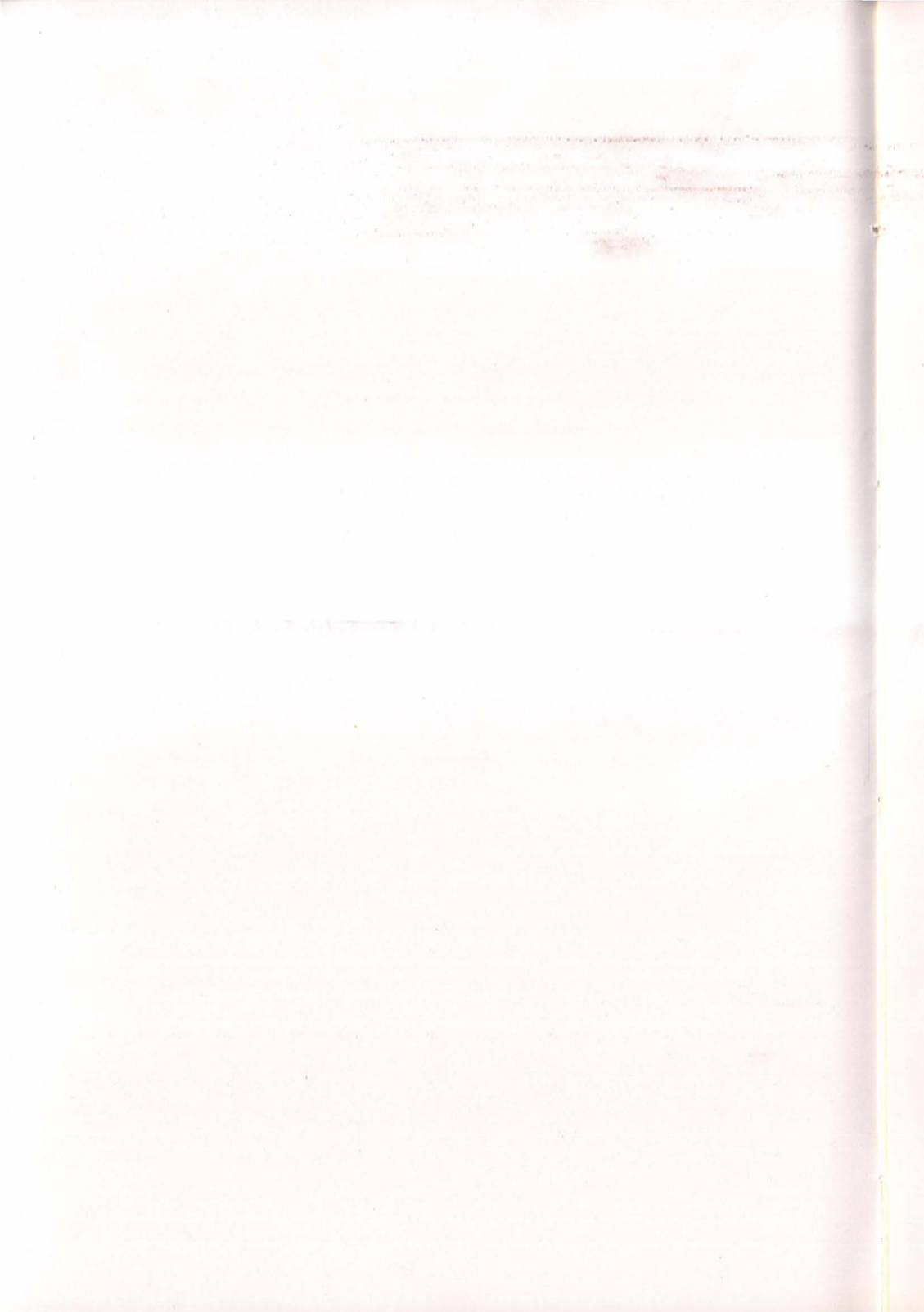
Politikadan diplomasiye,
ekonomiden sanata,
eğitimden spora, 70 yılın
öyküsü ve yorumları...

70. yılı basın böyle coşkuyla karşıladı.



Bölüm IV

21. YÜZYILIN BASINI

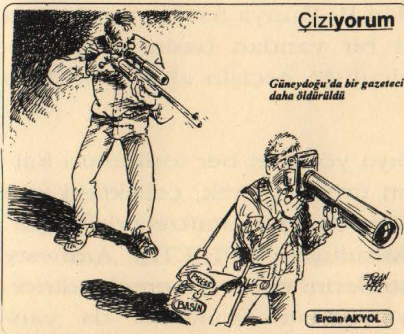


Cok büyük sarsıntılar geçiren, 1918'lerde tarihimizin en düşük - yok olma - noktasına inen toplumumuzun kendini toparlaması ve yeni yapısının yetmişinci yılında bölgesinin siyasi, ekonomik her alanında güvenilir tek gücü haline gelmesi onun dinamizminin işaretidir. Tarih, kaybolmuş çok ulus kaydediyor. Yaşamayı başaran, şüphesiz, bazı toplumsal özellikleri ve kurumlarıyla bunu sağlamıştır. Modern toplumlarda basın bu kurumlardan biridir. Batıdan üç yüz yıl kadar sonra kullanılmaya başlanılan bu kurumun, toplumumuzun kendi sosyo - ekonomik yapısına uygun nitelikler taşıması doğaldı.

İncelediğimiz 1918-1993 arasındaki 75 yıllık dönemde bu özgün yapı kolaylıkla farkedilir. 1918-1922 arasında, yok edilmeğe karşı ayaklanan bir toplumun dinamizmini pek az fireyle yönlendiren bir Türk basını vardır. İster Kuvayı Milliye, ister işgal altındaki bölgelerde olsun bu basın, Türk'ün haklarını ve insanlık içindeki yerini savunmaktan geri kalmamıştır. Bu dönemde Kemalist harekete muhalefeti, kökleşmiş bir çoğulculuğun kaçınılmaz ürünü saymak zorundayız. 1923-1945 arasında önce, savaşta yerle bir olmuş bir ülkenin kalkındırılması, sonra da çağdaş uygarlık düzeyine eriştirilmesi için zorunlu büyük atılımın şartlandırması var. Atatürk Devrimleri (İnkılapları) adı verilen bu oluşumlar ancak tek bir düşüncenin yönlendiriciliği ile kısa sürede gerçekleştirilebilirdi. Türk basını bu dönemde çoğulculuk eğilimini saklamamıştır. Diğer yandan iktidar da, Atatürk'ün, **Basın özgürlüğünden doğan sakıncaları giderecek çare yine basın özgürlüğüdür** özdeşiyyinden hareketle zaman zaman ipleri gevşeterek geleceğin açık düzeninin işaretlerini vermiştir. İnsanlık tarihinin en büyük kıyımı olan II. Dünya Savaşı'nın dışında kalmak için gereken ihtiyatla belki bir yandan basın rejimi katılaştırılmış, ama diğer yandan çoğulculuğa geçişin alt yapısı da o dönemde hazırlanmıştır.

İlk kez tam demokrasiye, açık yapıya yönelen her toplumun karşılaşması doğal olan iniş ve çıkışların ürünü olarak, çelişkileri tam ortadan kaldırılamamış bir yapıyla 1946'dan günümüze erişilmiştir. Uluslararası basın ve insan hakları kuruluşları (IPI, ETEJ, Amnesty International gibi) zaman zaman eleştirilerini eksik etmemektedirler. Bu eleştiriler kendi basınımızda ve parlamentomuzda da yankılanmakta, iktidarlara bunları ciddiyetle dikkate almak zorunda kalmaktadırlar. Dolayısıyla eleştiriler, hastalığını yok sayan bir yapının tepkisiyle değil, iyi olma iradesine sahip bir yapının anlayışıyla algılanmaktadır. Türkiye'nin bu alanda en liberal olan Avrupa Top-

Karikatüristlerin çizgileriyle gazeteci





Fikirlerinden ödün vermedikleri için ve meslekleri uğrunayavaşamlarını yitiren gazetecilerin sayısı durmadan artıyor. Basının özlemi 21. yüzyılda okuyucularına bu tür birinci sayfalar sunmamaktır.

luluğu üyeliğine aday olması, er ya da geç o noktaya varılmak istendiğinin güvencesidir. Dolayısıyla basınımızın geleceğine bakarken, basın rejimi ya da iletişim özgürlüğünün kapsamı sorununu artık ikinci plana itebiliyoruz.

Türkiye'nin çağdaş uygarlık düzeyine erişme yolundaki azminin geri döndürülemez bir aşamaya ulaştığı artık her çevrede kabul edilmektedir.

Bu yaklaşım aşırı iyimser bulunabilir. Basın Konseyi bir baskının varlığını resmen açıklamıştır. 1992'de öldürülen 15, saldırıya uğrayan 309 gazeteci ile 34 gazete ve dergi bürosunun varlığı, yasaklamalar, toplatmalar, özlenenden uzak bir tabloyu ortaya çıkarıyor. Durum bir askeri darbeyi davet ettiren 1970'lerin sonlarını bile aşan bir niteliktedir. Buna rağmen umutsuzluğu önleyen, en uç sağ ve sol fikirlerin yanı sıra ayrılıkçı düşüncelerin bile basınımızda açıklanma olanağı bulmasıdır. İşçi çıkırından çıkaran, bu sonuncuların sadece Türkiye'yi değil, Avrupa'yı da kaplayan bir terör akımıyla özdeşleşmiş olmasıdır. Bunlar sadece çözüm bulunmasını engellemekle kalmıyor, aşırılığı Türkiye aleyhinde propaganda amacıyla kullanmak için kışkırtıcılığa da başvurduğundan, zaten var olan katılıkların artmasını teşvik ediyorlar. Güneydoğu Anadolu'da istemedikleri gazetecileri çalıştırmamak ve gazeteleri sattırmamak yolunda ölüm tehditlerine dahi başvurmuşlardır. Bu yüzden, olaylara karışanların meslekten gazeteci olanlarıyla olmayanlarını ayırmakta zorluk çekilmektedir. Gerginlik doğrudan basının ürünü olmayıp, onu araç olarak kullanan ve Avrupa'da da kovuşturmaya uğrayan bu terorist akımın ürünüdür, dolayısıyla geçicidir. Bu bunalımı aştığı anda Türkiye'de basın rejiminin evrensel insan haklarına uygun bir düzeye erişeceğiinden şüphe edilemez.

Türkiye'nin iletişim özgürlüğünü kısıtlayan hususları tasfiye etmesini zorunlu kılan bir durum da, bir yandan 1980 sonrası yatırımlarıyla İstanbul'un Balkanlar ve Orta Doğu'da en önemli iletişim merkezlerinden biri haline gelmesi; diğer yandan, Türkiye'nin Sovyet Bloku'nun dağılmasıyla artan ekonomik ve stratejik önemidir. Balkanlar, Kafkasya, Orta Asya, Rusya ve yeni oluşumlar içindeki Orta - Doğu'da kazandığı ekonomik ve mali merkez niteliği, ülkeye büyük ivme kazandırmıştır. İstanbul'da 30'dan fazla radyo ve televizyon istasyonu çalışmaktadır, bir çoğu da gazetelerle aynı medya gruplarına aittirler. Bu sistemin en önemli parçası olan 150'den fazla reklam ajansı da İstanbul'da bulunuyor. Bunların en önemlileri uluslararası reklam şirketleriyle bağlantılıdır.

Türkiye şimdilik kişi başına yıllık 6 dolar reklam harcamasıyla liberal ekonomiye sahip ülkelerin kırk elli defa gerisinde bulunuyor. Ancak uzmanlar yakın bir gelecekte reklam harcamalarının en hızlı artacağı ülkeler arasında Türkiye'yi de sayıyorlar. Amerika, Japonya, Almanya, İngiltere, Fransa gibi ülkeleri örnek alırsak, bu, gelecekte reklam gelirlerinin şu oranlarla paylaşılabileceği anlamına gelir: 9/20 televizyon, 9/20 diğer, 2/20 basın. Bugünkü 6 dolar, 50, 100 ya da ileri ülkeler gibi 200-300 dolara çıkmakla birlikte arslan payı yine basında olmayacaktır. Bu yüzdendir ki basın dünyamızda Mega-Medya adı verilen çok yönlü şirketleşmeler hızlanmıştır.

Televizyonun etkisi inkar edilemezse de, bundan basının tamamen etkisizleşeceği yargısına da varmamak gerekir. Ülkemizde basın, televizyonla rekabetinde ilk bunalımı atlatmış bulunuyor. Tirajlar artmasa da artık düşmüyor. Üstelik televizyonlar basınsız yaşayamayacaklarını farkettiler. Kendilerini seyretmeyenlere programlarını ulaştırabilmek için bunları gazetelerde sayfa sayfa reklam ettirmek ihtiyacını hissediyorlar. Sonuçta, apayrı bir çizgiye sahip televizyonların karşıt gazetelere (TGRT'nin Milliyet'e, ATV'nin Hürriyet'e gibi) ilan verdikleri görülmüyor.

Ayrıca televizyonun güvenilirlikte henüz basının gerisinde kaldığı gerçeği de var. İzmir Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma grubunca yapılan bir incelemede, vatandaşın yüzde 55,75'inin gazete haberine ve sadece yüzde 44,25'inin televizyon haberlerine güvendiği sonucuna varılmıştır. Basın Konseyi'nin sarı basın kartı sahibi gazeteciler arasında yaptığı bir anket de meslek mensuplarının bu güvenilirlik konusunun bilincinde olduklarını ortaya koymaktadır. 1992'de yapılan soruşturmada Türk basınının en önemli sorununun *'mesleğin saygınlığını kaybetmesi'* olacağı belirtilmiştir. Katılanların yüzde 64,5'i bunu çok önemli, yüzde 24'ü önemli buluyorlardı. Anti-demokratik konuları çok önemli sayanların yüzde 44, ekonomik sorunları çok önemli sayanların yüzde 39,8 olması, saygınlığa verilen önemin kanıtıdır.

TÜSİAD'ın (Türkiye Sanayii ve İş Adamları Derneği) 1990 Ekim'inde Boğaziçi Üniversitesine yaptırdığı bir araştırmaya göre, Türk halkının yüzde 57'sinin basına güvenmediği sonucuna varılmıştır. Araştırmanın yeterliliği konusunda bir hayli kuşku belirtilmiş olmakla birlikte yine de bir genel eğilimi ortaya koymaktadır. Aynı araştırmada, halkın büyük şirketlere, holdinglere hatta TÜSİAD'ın kendisine güvensizliğinin yüzde 72'yi bulduğunu belirtilmesi, mükemmel bir özeleştirici örneğidir. Eğer basınıımız, sahibi olan büyük sermayeden hala

yüzde 15 daha fazla güvenilirlik taşıyorsa, **Dördüncü Kuvvet** olma niteliğini kaybetmemiş demektir. Birleşik Kaplar Kuramı'na rağmen bu üstünlük göz ardı edilemez.

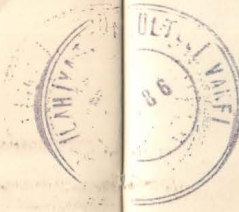
Basının kendisinde de, güvenilirliğini sorgulayan anketler yayınlandı. Türkiye Gazetesi 1988'de Başbakan Özal'ın eğilimini yansıtır bir soruşturmada *'Basına güveniyor musunuz?'* sorusuna yüzde 88.5 oranında *'hayır'* yanıtının geldiğini açıklamıştı. Ama aynı gazete, kendi televizyon pazarlama ve yatırım şirketlerinin ilanlarını rakip gazetelere vermek, yani onların güvenilirliğinden yararlanmak olanağını red etmedi. Bu da kanıtıyor ki, sorun salt basın sorunu değil, tüm toplumun yapısal sorunudur. Alt yapısını tamamlayamamış, sorunlarına tüm çözüm getirememiş, henüz kendisinden ilerde olanlara yetiştirme çabasında olan bir toplum üstelik tam özgürlükçü düzeni benimseyince bu tür çelişkilerin, karışıklıkların belirmesinden daha doğal bir şey olmuyor. Basının, politikadan, ticaretten, sanattan, kültürden daha saygın olması bahis konusu olamaz.

Konuya, son zamanlarda en çok tartışmaya sokulmuş aşırı cinsellik sergilenmesini ele alarak açıklık getirmeye çalışacağız. Konuya salt basının çıkarıcılığı açısından yaklaşmak yanlıştır. Sorun, cinsel konulardan bahsetmeyi kitleler için tabu saymış, sadece seçkinlere (En üsttekilere) o lüksü tanımış bir toplumda bu tabunun yıkılmasıydı. Basın bunun aşılmasında önemli bir rol oynamış, doğal olarak bazı aşırılıklara da düşmüştür. Sokaklarında, müzelerinde çıplak insan resmi ve heykeli görmeye alışmış toplumların günlük gazetelerinde bu malzemeye fazla yer verilmemesi doğaldır. Bizim gibi spor yapan kadın ve erkeğe uzun paçalı donu tartışan toplumlarda ise insan vücudunun korkulacak bir şey olmadığı başka türlü anlatılamazdı. Hele televizyon filmleri yanında basın ne kadar masum kalıyor.

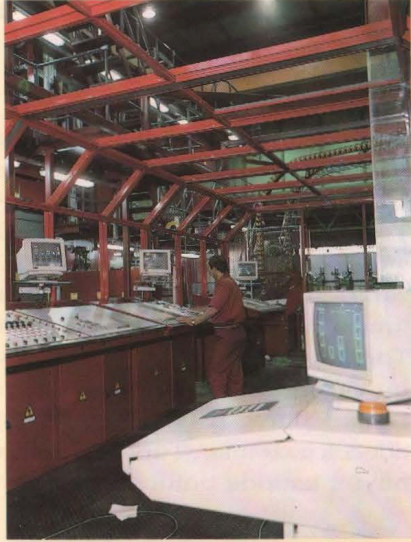
Kanımızca asıl hassasiyetin bu nokta üzerinde değil, geleceğin **saydam yapısına** yönelirken **bireyin özlük haklarının zedelenmemesi** üzerinde yoğunlaşması daha çok önem taşıyor. Bu alanda basının daha dengeli, televizyonun ise henüz denge arayışı içinde olduğunu belirtmeliyiz. Bireyin hakları derken, bilgiyi, haberi, sağlıklı öğrenme hakkını özellikle vurguluyoruz. Genelde basınımızda kamuoyunu yönlendirme gayretleri, bilgi verme ve onun eğilimlerini yansıtma görevinden daha egemen olmuştur. Farklı düşünceleri dikkate almayıp sadece kendisinin kamuoyunu temsil ettiği inancı, yüzyılların ötesinden gelme, tam tasfiye edemediğimiz bir alışkanlıktır. Çoğulculuğu benimseme yolunda gazetelerimiz bu alışkanlığı, günün moda deyimiyle (Uniseks) bir uygulamayla, karşıt



21. yüzyıla hazırlanan büyük gazeteler Osmanlı yönetiminin merkezi Babıali'den İstanbul'un uzak ve yeni kurulan semtlerinden İkitelli'ye taşınarak, çok modern ve büyük binalarına yerleştiler. Bu binalarda en son bilgisayar teknikleri ve gelişmiş makinalarla gazete hazırlanıp, basılıyor. Ayrıca gazeteler kendi televizyon kanallarını ve dergi gruplarını da bu yeni merkezlerde biraraya topladılar. Hürriyet Gazetesi 1992'de aşama aşama yeni gökdelenine taşındı.



Sabah Gazetesi Medya Center'a taşınırken, Gün Gazetesi ve kendine bağlı dergileri de bu modern binada topladı. Elektronik barikası olarak adlandırılan tesislerini büyük bir gururla yerli ve yabancı devlet büyüklerine özel olarak tanıtmaya başladı. ATV kanalı da bu binadan yayınlarını sürdürüyor.



Milliyet Plaza'sı temeli atıldığı günden itibaren 7 ayda tamamlandı. Yepyeni bir baskı tesisi ile birlikte açılışı yapılan Doğan Center'da Milliyet'in yanısıra Meydan Gazetesi, Kanal D ve gruba bağlı dergiler hazırlanıyor. Milliyet, binası ile birlikte tüm teknolojisini de yeniledi.

görüşlü yazarlara yanyana sütunlar vererek aşmaya çabalamaktadırlar. Televizyonlar ise henüz haberi yorumdan ayırmayı tam başaramamış durumdadır. Bu yüzden basının inandırıcılığı daha önde bulunuyor.

Basının lehine olan bir diğer husus da, yüz elli yılı aşan deneyimiyle okuyucusunu daha iyi tanımasına karşılık, televizyonumuzun henüz hedef kitlesini tam belirleyememiş olmasıdır. Basından çok daha yaygın bir kitleleşme olanağına sahip olan televizyonlar, henüz birbirleriyle rekabet psikozundan çıkamamış oldukları için seyirciyi unutup kendilerini fazlasıyla anlattıklarından tepki topluyorlar. Bunun bir süre daha devam edeceği anlaşılıyor. Bu tartışmalar sırasında temiz toplum kampanyalarıyla saydamlaşmaya büyük bir ivme verilirken, basın kurumlarının da birbirini hedef almaları kaçınılmazdı. Gazete kağıdında **mürekkep lekesi** -gazetecilik hatası- bulunması doğaldır, kaçınılmaz bir mesleki oluşumdur. Asıl önemlisinin gazete kağıdına **para lekesinin** bulaşmasına izin verilmemesi olduğu düşüncesi kamuoyunda son derece yaygın bir hale gelmiştir. Ancak bu konunun da toplumun sosyo-ekonomik yapısının, yani birleşik kaplar kuramının dışında düşünülmesi mümkün değildir.

21. yüzyıla girerken bütün dünyada görsel medyanın etkisiyle yazılı basında bir duraklama görülüyor. Son araştırmalar, önümüzdeki yıllarda radyonun da yeni bir atılım yapacağını ve yaygınlaşacağını ortaya koyuyor. Bu oluşumlar okuma alışkanlığı zayıf bütün toplumlar gibi bizde de haber, bilgi, kültür alanlarını etkileyecektir. Dolayısıyla basından en çok beklediğimiz katkı, insanımızın okumaktan büsbütün kopmasını önlemek olmalıdır. Batılı insan Rönesans'la önce basılı kitap kültürüne girmiş, sonra ondan ayrı daha yüzeysel gazete kültürü oluşmuştur. Basınevini Avrupa'dan bir kaç yüz yıl sonra alan Türk toplumunda ise basılı kitaba dayalı kültür, gazete kültürünün gerisinde, gölgesinde kalmıştır. Hatta ikisi özdeşleşmiştir. Bunun zararı toplumdaki uzmanlaşmayı frenlemesindedir. Modern toplumların gereksinmesi ise uzman insandır. Bu da okumaktan geçer. Toplumumuzun özellikleri ve evriminin türü dikkate alınırsa, bugün bu eksikimizi aşmanın aracının ancak gazeteler olabileceği görülür. Daha kaliteli, daha saygın ve bilgilendirmeyi yönlendirmeye tercih edecek gazeteler, Türk toplumunun çağdaş uygarlığa entegrasyonuna büyük katkıda bulunacaklardır.



görüŖlü yazarlara yanyana sütunlar vererek aşmaya çabalamaktadırlar. Televizyonlar ise henüz haberi yorumdan ayırmayı tam başaramamış durumdalar. Bu yüzden basının inandırıcılığı daha önde bulunuyor.

Basının lehine olan bir diğ er husus da, yüz elli yılı aş an deneyimiyle okuyucusunu daha iyi tanımasına karş ılık, televizyonumuzun henüz hedef kitlesini tam belirleyememiş olmasıdır. Basından çok daha yaygın bir kitleleş me olanağı na sahip olan televizyonlar, henüz birbirleriyle rekabet psikozundan çıkamamış oldukları için seyirciyi unutup kendilerini fazlasıyla anlattıklarından tepki topluyorlar. Bunun bir süre daha devam edeceği anlaşı lıyor. Bu tartışmalar sırasında temiz toplum kampanyalarıyla saydamlaş maya büyük bir ivme verilirken, basın kurumlarının da birbirini hedef almaları kaçınılmazdı. Gazete kağı dında **mürekkep lekesi** -gazetecilik hatası- bulunması doğ aldır, kaçınılmaz bir mesleki oluş umdur. Asıl önemlisinin gazete kağı dına **para lekesinin** bulaş masına izin verilmemesi olduğı dü şüncesi kamuoyunda son derece yaygın bir hale gelmiştir. Ancak bu konunun da toplumun sosyo-ekonomik yapısının, yani birleş ik kaplar kuramının dış ında düşünülmesi mümkün değildir.

21. yüzyıla girerken bütün dünyada görsel medyanın etkisiyle yazılı basında bir duraklama görölüyor. Son araştırmalar, önümüzdeki yıllarda radyonun da yeni bir atılım yapacağını ve yaygınlaşacağını ortaya koyuyor. Bu oluş umlar okuma alış kanlığı zayıf bütün toplumlar gibi bizde de haber, bilgi, kültür alanlarını etkileyecektir. Dolayısıyla basından en çok beklediğimiz katkı, insanımızın okumaktan büsbütün kopmasını önlemek olmalıdır. Batılı insan Rönesans'la önce basılı kitap kültürüne girmiş, sonra ondan ayrı daha yüzeysel gazete kültürü oluş muştur. Basımevini Avrupa'dan bir kaç yüz yıl sonra alan Türk toplumunda ise basılı kitaba dayalı kültür, gazete kültürünün gerisinde, gölgesinde kalmıştır. Hatta ikisi özdeşleşmiştir. Bunun zararı toplumdaki uzmanlaşmayı frenlemesindedir. Modern toplumların gereksinmesi ise uzman insandır. Bu da okumaktan geçer. Toplumumuzun özellikleri ve evriminin türü dikkate alınırsa, bugün bu eksiğimizi aşmanın aracının ancak gazeteler olabileceğı görölür. Daha kaliteli, daha saygın ve bilgilendirmeyi yönlendirmeye tercih edecek gazeteler, Türk toplumunun çağdaş uygarlığına entegrasyonuna büyük katkıda bulunacaklardır.